

**Επιαναπροωθήσεις
μεταναστών και προσφύγων
από τρίτες χώρες από την
Κυπριακή Δημοκρατία**

**NUP Παρατηρητήριο
Ανθρωπίνων
Δικαιωμάτων**

No. 2/2026

Ιορδάνης Μάντζος Πούλιος

NUP Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

📍 Λεωφόρος Δανάης 2, 8042, Πάφος, Κύπρος

✉ hro@nup.ac.cy

🌐 [Ιστοσελίδα](#)

📱 [Facebook](#) [Instagram](#)

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Table of Contents

1. Εισαγωγή στο ζήτημα.....	5
2. Νομικό πλαίσιο	10
Διεθνές και Ευρωπαϊκό Πλαίσιο για τις Επαναπροωθήσεις	10
Υποχρεώσεις των Κρατών-Μελών της ΕΕ βάσει του Ενωσιακού Δικαίου	12
3. Η κυπριακή πραγματικότητα	18
Άφιξη προσφύγων και μεταναστών: εξέλιξη της τελευταίας 15ετίας.....	18
Η Πράσινη Γραμμή ως κύρια πύλη εισόδου και οι πολιτικές αποτροπής	19
Επαναπροωθήσεις στη θάλασσα και στην ξηρά: περιστατικά και καταγγελίες	21
Αντιδράσεις και τοποθετήσεις: Κυβέρνηση, θεσμοί και οργανώσεις	25
Δημοσιογραφικές αποκαλύψεις για επαναπροωθήσεις	30
4. Πυρήνας του προβλήματος	34
Η Κυπριακή Πραγματικότητα: Πρακτικές Αποτροπής και Δεδομένα	34
Νομικό Πλαίσιο: Αρχή μη Επαναπροώθησης, Συλλογικές Απελάσεις και Δικαίωμα στο Άσυλο	39
Τοποθετήσεις Διεθνών Οργανισμών και Φορέων	42
Ανάλυση: Χαρακτηρισμός των Κυπριακών Πρακτικών ως Επαναπροωθήσεις και Συμμόρφωση με Υποχρεώσεις	45
Υποθέσεις άμεσα σχετιζόμενες με την Κυπριακή Δημοκρατία	51
Νομολογιακά προηγούμενα σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο	52
6. Σύντομα συμπεράσματα	58
Νομική διάσταση	58
Ανθρωπιστική διάσταση	59
Πολιτική διάσταση	60
Θεσμική διάσταση	62
Βιβλιογραφία	68

1. Εισαγωγή στο ζήτημα

Ως «pushbacks» (επαναπροωθήσεις) χαρακτηρίζονται οι πρακτικές εκείνες των κρατικών αρχών που έχουν ως αποτέλεσμα την άμεση και βίαιη επαναφορά μεταναστών -συμπεριλαμβανομένων αιτούντων άσυλο- στη χώρα από την οποία επιχείρησαν ή κατάφεραν να διασχίσουν τα σύνορα, χωρίς να τους δοθεί πρόσβαση σε διαδικασία διεθνούς προστασίας ή ατομική αξιολόγηση των αναγκών τους (Παρασκευάς, 2024). Πρόκειται για μεθόδους συνοπτικής απομάκρυνσης που συχνά διεξάγονται ανεπίσημα, εκτός πλαισίου νόμιμων διαδικασιών, με τις αρχές να μην αφήνουν κανένα ίχνος διοικητικής πράξης και συνήθως να αρνούνται ότι το περιστατικό συνέβη¹. Στη βιβλιογραφία διακρίνουμε τις τυπικές έναντι των άτυπων επαναπροωθήσεων (Ανδριοπούλου, 2015): οι πρώτες ενδέχεται να θεσμοθετούνται μέσω επίσημων πολιτικών ή διμερών συμφωνιών (π.χ. άτυπες συμφωνίες επανεισδοχής), ενώ οι δεύτερες λαμβάνουν χώρα εν κρυπώ, χωρίς καμία καταγραφή και δικαιοδική διαδικασία. Σε κάθε περίπτωση, οι πρακτικές αυτές εντάσσονται στη λογική της αποτροπής των μεταναστευτικών ροών, εγείροντας σοβαρές νομικές και πολιτικές διαστάσεις ως προς τη νομιμότητά τους (Guild, 2021).

Οι επαναπροωθήσεις συνδέονται άμεσα με ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διεθνούς προσφυγικού δικαίου. Καταρχάς, η πρακτική αυτή ελλοχεύει τον κίνδυνο παραβίασης της θεμελιώδους αρχής της μη επαναπροώθησης (*non-refoulement*), δηλαδή της απαγόρευσης επιστροφής ενός προσώπου σε χώρα όπου αντιμετωπίζει σοβαρό κίνδυνο δίωξης, βασανιστηρίων ή άλλης ανεπανόρθωτης βλάβης. Η αρχή αυτή κατοχυρώνεται στο Άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για τους πρόσφυγες, δεσμεύοντας τα κράτη να μην επαναπροωθούν άτομα σε επικίνδυνες περιοχές. Ανάλογες υποχρεώσεις απορρέουν και από το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λ.χ. ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ κατοχυρώνει το δικαίωμα ασύλου και την απαγόρευση των συλλογικών απελάσεων (άρθρα 18 και 19), ενώ η εθνική νομοθεσία, όπως ο κυπριακός Νόμος περί Προσφύγων Ν.6(Ι)/2000, επίσης απαγορεύει ρητά τις επαναπροωθήσεις (άρθρο 4, εδ. α'). Συνεπώς, οι πρακτικές pushback εκ πρώτης όψεως, παραβιάζουν τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο, ιδίως το δικαίωμα πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου και την προστασία από την επαναπροώθηση, που αποτελούν τον πυρήνα του προσφυγικού και ανθρωπιστικού δικαίου (Παρασκευάς, 2024; Guild, 2021).

¹ <https://blogs.law.ox.ac.uk/border-criminologies-blog/blog-post/2024/10/whats-beneath-iceberg-ma-and-zr-v-cyprus-erasure#:~:text=The%20refusal%20letter%20explained%20that,R>

Η Κύπρος, ως νησιωτικό κράτος-μέλος της ΕΕ με μια ιδιόμορφη διαχωριστική γραμμή εντός της επικράτειάς της, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη του φαινομένου των επαναπροωθήσεων. Η επονομαζόμενη Πράσινη Γραμμή -η ουδέτερη ζώνη του ΟΗΕ που χωρίζει τις περιοχές υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας από το βόρειο τμήμα του νησιού- δεν αποτελεί διεθνώς αναγνωρισμένο σύνορο, όμως λειτουργεί στην πράξη ως τέτοιο. Ενώ *de jure* το ευρωπαϊκό κεκτημένο ισχύει σε όλο το νησί (με την εφαρμογή του να έχει ανασταλεί στο βορρά), *de facto* η πράσινη γραμμή έχει εξελιχθεί στην κύρια οδό παράτυπης εισόδου μεταναστών προς τις ελεγχόμενες από την Δημοκρατία περιοχές. Πράγματι, τα τελευταία έτη η μεγάλη πλειονότητα των αφίξεων αιτούντων άσυλο στην Κύπρο (σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις πάνω από 90%) πραγματοποιείται μέσω του βορρά και της πράσινης γραμμής (Theodoulou, 2023; Litzkow, 2024). Αυτό οφείλεται στο ότι πολλοί πρόσφυγες μπορούν να ταξιδέψουν αεροπορικά μέσω Τουρκίας προς το κατεχόμενο βόρειο τμήμα (το οποίο η Κυπριακή Δημοκρατία δεν ελέγχει και όπου δεν υπάρχει επίσημο σύστημα ασύλου), και από εκεί επιχειρούν να περάσουν στον νότο που βρίσκεται εντός της ΕΕ. Η γεωγραφική και πολιτική ιδιαιτερότητα αυτή έχει οδηγήσει την Κύπρο να λάβει μέτρα αποτροπής στα χερσαία «σύνορα» της πράσινης γραμμής: τον Μάρτιο 2021 οι αρχές εγκατέστησαν συρματόπλεγμα κατά μήκος τμημάτων της γραμμής για να αποθαρρύνουν τις διελεύσεις², ενώ το 2023 ενίσχυσαν την επιτήρηση με περιπολίες και κάμερες, προσλαμβάνοντας εκατοντάδες «συνοριοφύλακες» για την πράσινη γραμμή. Ωστόσο, τέτοιες κινήσεις δημιουργούν τριβές καθώς υποδηλώνουν οριοθέτηση συνόρου εντός μιας διχοτομημένης χώρας και δεν απέτρεψαν ουσιαστικά τις ροές. Το 2022 οι αφίξεις μέσω πράσινης γραμμής διπλασιάστηκαν σε σχέση με το 2021 παρά τον φράχτη.

Παράλληλα, έχουν εμφανιστεί σοβαρές καταγγελίες για επαναπροωθήσεις στην πράσινη γραμμή τα τελευταία χρόνια. Σε αρκετές περιπτώσεις, υπήκοοι τρίτων χωρών επιχειρούν να εισέλθουν στις ελεγχόμενες περιοχές μέσω των επίσημων σημείων διέλευσης και τους αρνείται η είσοδος με αποτέλεσμα να εγκλωβίζονται στη νεκρή ζώνη του ΟΗΕ, χωρίς καμία μέριμνα ή υποστήριξη από τις αρχές. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση δύο Κούρδων από την Τουρκία το 2022: τους απαγορεύτηκε η είσοδος από το φυλάκιο και παρέμειναν επί μήνες σε πρόχειρες σκηνές εντός της ουδέτερης ζώνης, μέχρις ότου τελικά τους

² <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=Regarding%20measures%20taken%20at%20the,in%20the%20policy%20of%20the>

επετράπη να υποβάλουν αίτημα ασύλου αρκετούς μήνες αργότερα. Μια άλλη γυναίκα από το Ιράν, τον Νοέμβριο 2023, έμεινε αποκλεισμένη για τρεις ημέρες στη ζώνη όταν ζήτησε άσυλο στο σημείο διέλευσης, προτού οι αρχές την επαναπροωθήσουν πίσω προς την πλευρά των κατεχομένων. Το φαινόμενο κορυφώθηκε το 2024: από τον Μάιο έως τον Νοέμβριο 2024, 147 άνθρωποι συνολικά, μεταξύ των οποίων πολλές οικογένειες, παιδιά και ευάλωτα άτομα από χώρες όπως η Συρία, το Αφγανιστάν και το Σουδάν, όπου παγιδεύτηκαν στη νεκρή ζώνη, ζώντας σε άθλιες συνθήκες σε σκηνές υπό καύσωνα, με περιορισμένη πρόσβαση σε τρόφιμα και νερό που τους προμήθευαν τα Ηνωμένα Έθνη. Οι κυπριακές αρχές αρνήθηκαν να τους επιτρέψουν την είσοδο, υποστηρίζοντας ότι έτσι αποτρέπουν τη δημιουργία «νέας οδού παράνομης μετανάστευσης» μέσω της πράσινης γραμμής³.

Η πρακτική αυτή (ουσιαστικά μια μορφή pushback στην ξηρά) προκάλεσε την έντονη αντίδραση διεθνών οργανισμών: η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) κάλεσε την Κύπρο να επιτρέψει στους εγκλωβισμένους να υποβάλουν άσυλο, υπενθυμίζοντας ότι το δικαίωμα αίτησης ασύλου πρέπει να διασφαλίζεται ακόμα και στην ουδέτερη ζώνη. Εκ παραλλήλου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τόνισε ότι οι άνθρωποι αυτοί έχουν δικαίωμα να ζητήσουν διεθνή προστασία και ζήτησε την μεταφορά τους σε κέντρα υποδοχής. Μέχρι τις αρχές Αυγούστου 2024, ο αριθμός των εγκλωβισμένων στην πράσινη γραμμή είχε ανέλθει σε 70 άτομα, προσελκύοντας και την προσοχή της ειρηνευτικής δύναμης του ΟΗΕ (UNFICYP), η οποία εξέφρασε ανησυχίες για αναφορές επαναπροωθήσεων και τις δυσμενείς ανθρωπιστικές συνθήκες στη ζώνη. Η κυπριακή κυβέρνηση, από την πλευρά της, αρνείται τον όρο “pushback” για αυτές τις πρακτικές και επικαλείται τον ειδικό κανονισμό της ΕΕ για την Πράσινη Γραμμή και λόγους εθνικής ασφαλείας, μετατοπίζοντας παράλληλα την ευθύνη στην Τουρκία (υποστηρίζοντας ότι η Τουρκία οφείλει να δέχεται τους αιτούντες ως ασφαλής χώρα).

Εκτός από τη χερσαία ουδέτερη ζώνη, η Κύπρος έχει βρεθεί στο επίκεντρο καταγγελιών για επαναπροωθήσεις στη θάλασσα. Ως μεσογειακό νησί, αποτελεί προορισμό για πρόσφυγες που διαφεύγουν από τη Μέση Ανατολή και ταξιδεύουν διά θαλάσσης (ιδίως από τον Λίβανο και την Τουρκία) αναζητώντας άσυλο στην ΕΕ. Αντιμέτωπη με αυξανόμενες ροές τα τελευταία χρόνια, η Λευκωσία υιοθέτησε μια ολοένα σκληρότερη πολιτική αποτροπής δια θαλάσσης: από το 2020 εγκαίνιασε την πρακτική των επαναπροωθήσεων πλοιαρίων μεταναστών πίσω στον Λίβανο, σε συνεργασία με τις λιβανικές αρχές. Σύμφωνα με

³ <https://mixedmigration.org/cyprus-migration-dilemma-hardline-measures-regional-conflict-and-rising-pressures/#:~:text=,them%20from%20accessing%20asylum%20procedures>

επίσημα στοιχεία, το 2020 πραγματοποιήθηκαν 9 επαναπροωθήσεις σκαφών που μετέφεραν κυρίως Σύριους, Λιβανέζους και Παλαιστίνιους πρόσφυγες προς τις ακτές του Λιβάνου. Το φαινόμενο συνεχίστηκε το 2021 με άλλα 9 περιστατικά που αφορούσαν σκάφη από Τουρκία ή Λίβανο, ενώ αναφέρθηκαν και περιπτώσεις ομάδων μεταναστών που εμποδίστηκαν να εισέλθουν διά της ξηράς και κρατήθηκαν για μέρες στη νεκρή ζώνη. Το 2022 καταγράφηκε κλιμάκωση: 40 σκάφη με πρόσφυγες έφτασαν στις κυπριακές ακτές εκείνο το έτος, εκ των οποίων τουλάχιστον 6 σκάφη αναχαιτίστηκαν από τις αρχές πριν αποβιβαστούν. Σε τέσσερα από αυτά τα περιστατικά, τα πλοία επαναπροωθήθηκαν πίσω στον Λίβανο μεταφέροντας συνολικά περίπου 354 άτομα, μεταξύ των οποίων και Σύριοι που αργότερα απελάθηκαν από τον Λίβανο πίσω στη Συρία. Το 2023 οι θαλάσσιες επαναπροωθήσεις συνεχίστηκαν: το καλοκαίρι του 2023, τουλάχιστον τρεις λέμβοι με 109 Σύριους πρόσφυγες επεστράφησαν δια της βίας από τις κυπριακές αρχές στον Λίβανο, χωρίς να προηγηθεί οποιοσδήποτε έλεγχος του καθεστώτος τους (εξέλιξη που προκάλεσε την έντονη δημόσια κριτική της UNHCR). Σε μία από αυτές τις περιπτώσεις, όπως κατέγραψε το Human Rights Watch, οι επαναπροωθηθέντες Σύριοι παραδόθηκαν αμέσως μετά από τον Λιβανικό στρατό στη Συρία, όπου ορισμένοι συνελήφθησαν από τις αρχές του καθεστώτος Άσαντ και κινδύνεψαν με σοβαρές διώξεις⁴. Ήταν ένα ιδιαίτερα σοβαρό αποτέλεσμα που κατέδειξε τον πραγματικό κίνδυνο αλυσίδας επαναπροωθήσεων (pushback–pullback) για τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων (HRW, 2024).

Στις αρχές του 2024 η κυπριακή κυβέρνηση σκλήρυνε περαιτέρω τη στάση της, κηρύσσοντας τον Απρίλιο 2024 «κατάσταση έκτακτης μεταναστευτικής κρίσης» και ζητώντας ευρωπαϊκή στήριξη. Ανακοινώθηκε τότε ένα πακέτο επειγόντων μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης περιπολικού σκάφους της Αστυνομίας στα ανοικτά των λιβανικών ακτών (σε μια αμφιλεγόμενη συνεργασία με τη Βηρυτό) για να αναχαιτίζονται οι λέμβοι πριν φτάσουν στην Κύπρο⁵. Παράλληλα, και σε μια κίνηση χωρίς προηγούμενο στην ΕΕ, ανεστάλη επαόριστον η εξέταση νέων αιτημάτων ασύλου από Σύριους πολίτες που βρίσκονταν ήδη στην Κύπρο, με την αιτιολογία ότι τα κέντρα

⁴ <https://www.hrw.org/report/2024/09/04/i-cant-go-home-stay-here-or-leave/pushbacks-and-pullbacks-syrian-refugees-cyprus#:~:text=Cypriot%20officers%20pushed%20and%20shoved.family%20were%20back%20in%20Syria>

⁵ <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=Regarding%20measures%20taken%20at%20the,in%20the%20policy%20of%20the>

υποδοχής είχαν υπερκορεστεί και ότι εξετάζεται το ενδεχόμενο χαρακτηρισμού ορισμένων περιοχών της Συρίας ως «ασφαλών» για επιστροφές. Μέχρι τα μέσα του 2024, πάνω από 14.000 Σύριοι αιτούντες άσυλο είχαν βρεθεί σε καθεστώς αναστολής ή καθυστέρησης της διαδικασίας λόγω αυτής της πολιτικής. Τα μέτρα αυτά -περιπολίες σε διεθνή ύδατα, pushbacks στη θάλασσα και πάγωμα της εξέτασης ασύλου- προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις από φορείς δικαιωμάτων. Η Ύπατη Αρμοστεία εξέφρασε ανησυχία για τις επαναπροωθήσεις Σύριων χωρίς καμία αξιολόγηση προστασίας, τονίζοντας ότι τέτοιες πρακτικές παραβιάζουν το διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο. Ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει κατ' επανάληψη καλέσει την Κύπρο να τερματίσει τις συνοπτικές επιστροφές μεταναστών, υπογραμμίζοντας ότι η κανονικοποίηση των pushbacks στα ευρωπαϊκά σύνορα πρέπει να σταματήσει. Σε επιστολή της το 2021, η τότε Επίτροπος Ντούνια Μιγιάτοβιτς ζήτησε από τις κυπριακές αρχές ανεξάρτητη διερεύνηση των καταγγελιών ότι σκάφη με πρόσφυγες αποτρέπονται να αποβιβαστούν και επιστρέφονται συλλήβδην στον Λίβανο. Οι εξελίξεις αυτές καταδεικνύουν ότι οι πρακτικές αποτροπής που εφαρμόζει η Κυπριακή Δημοκρατία κινούνται σε ένα αμφισβητούμενο νομικό καθεστώς, όπου τα όρια μεταξύ επιτρεπτής συνοριακής φύλαξης και παράνομης επαναπροώθησης είναι εξαιρετικά δυσδιάκριτα.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ανακύπτει το κεντρικό ερώτημα της παρούσας έρευνας: *«εάν, και σε ποιο βαθμό, οι πρακτικές αποτροπής που εφαρμόζει η Κυπριακή Δημοκρατία συνιστούν επαναπροωθήσεις υπό το φως του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου»*. Με άλλα λόγια, εξετάζεται κατά πόσον οι ενέργειες αυτές, τόσο στη θάλασσα όσο και στην πράσινη γραμμή, παραβιάζουν τις σχετικές νομικές δεσμεύσεις της Κύπρου (αρχή μη επαναπροώθησης, δικαιώματα αιτούντων άσυλο, απαγόρευση συλλογικών απελάσεων κ.λπ.) και εμπίπτουν στον ορισμό του «pushback» όπως τον αναγνωρίζουν οι διεθνείς οργανισμοί και τα δικαστήρια (Ανδριοπούλου, 2015· Guild, 2021). Στα επόμενα κεφάλαια, θα παρουσιαστούν καταρχάς το εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο και η σχετική νομολογία, και στη συνέχεια η πραγματική εικόνα στην Κύπρο, με στόχο να δοθεί τεκμηριωμένη απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα, συμβάλλοντας στον επιστημονικό διάλογο γύρω από ένα ζήτημα αιχμής για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ευρώπη.

2. Νομικό πλαίσιο

Διεθνές και Ευρωπαϊκό Πλαίσιο για τις Επαναπροωθήσεις

Άρθρο 3 ΕΣΔΑ – Απαγόρευση Βασανιστηρίων και Απάνθρωπης Μεταχείρισης: Το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) κατοχυρώνει την απόλυτη απαγόρευση των βασανιστηρίων, καθώς και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Η αρχή αυτή έχει ερμηνευθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) ως περιλαμβάνουσα την αρχή της μη επαναπροώθησης: τα κράτη δεν επιτρέπεται να απομακρύνουν άτομο προς χώρα όπου υπάρχει πραγματικός κίνδυνος να υποστεί βασανιστήρια ή σοβαρή κακομεταχείριση⁶. Η προστασία του άρθρου 3 είναι απόλυτη και μη δεκτική παρέκκλισης, κάτι ιδιαίτερα κρίσιμο στην περίπτωση των επαναπροωθήσεων. Οι παράνομες συνοπτικές επιστροφές προσφύγων-μεταναστών χωρίς εξέταση του αιτήματός τους ασύλου μπορεί να οδηγήσουν σε έμμεση έκθεση σε απάνθρωπη μεταχείριση, π.χ. αν επιστρέφονται σε κράτη όπου κινδυνεύουν (αλυσιδωτή επαναπροώθηση). Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει σε πολλές περιπτώσεις ότι τέτοιες πρακτικές παραβιάζουν το άρθρο 3. Χαρακτηριστικά, στην *Hirsi Jamaa κ.ά. κατά Ιταλίας* (2012) το Δικαστήριο έκρινε ότι η επιστροφή μεταναστών στη Λιβύη χωρίς εξέταση της περίπτωσης τους εξέθεσε τους προσφεύγοντες σε κίνδυνο κακομεταχείρισης, συνιστώντας παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Αντίστοιχα, στην πρόσφατη υπόθεση *M.A. and Z.R. κατά Κύπρου* (2024), όπου οι κυπριακές αρχές απέτρεψαν Σύριους αιτούντες άσυλο να αποβιβαστούν και τους επέστρεψαν στον Λίβανο, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η επαναπροώθηση έθεσε τους αιτητές σε κίνδυνο έμμεσης επαναπροώθησης στη Συρία και σε απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης στον Λίβανο, παραβιάζοντας την ουσιαστική και διαδικαστική υποχρέωση του άρθρου 3⁷. Επιπλέον, οι συνθήκες

⁶ https://gcr.gr/wp-content/uploads/GR-2024-GCR_-Pushback-Report.pdf#:~:text=%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%84%CF%8E%CF%84%CE%BF%CF%82%20%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%BF%CF%8D%CF%82%20%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82,%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CE%A3%CF

⁷ <https://kisa.org.cy/%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%82-%CE%B5%CE%B4%CE%B1%CE%B4-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%89%CE%B8%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/#:~:text=%CE%A4%CE%BF%20%CE%95%CE%94%CE%91%CE%94%20%CE%BC%CE%B5%20%CF%84%CE%B7%20%CE%BB%CE%B5%CF%80%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AE,%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CF%89%CE%BC%CE%B1%20%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CE%B1%CE%B9%CF%84%CE%B7%CF%84%CF%8E%CE%BD%20%CE>
E

μεταχείρισης των αιτούντων κατά την κράτησή τους επί δύο ημέρες σε πλοiάριο χωρίς τροφή και υγιεινή κρίθηκαν επίσης ως απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, αποτελώντας αυτοτελή παραβίαση του άρθρου 3.

Άρθρο 4 Πρωτ. 4 ΕΣΔΑ – Απαγόρευση Συλλογικών Απελάσεων: Το άρθρο 4 του Τέταρτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ απαγορεύει τις συλλογικές απελάσεις αλλοδαπών, δηλαδή την απομάκρυνση ομάδας αλλοδαπών χωρίς εξατομικευμένη εξέταση της περίπτωσης τους. Αυτό το άρθρο είναι καίριας σημασίας στο ζήτημα των pushbacks, καθώς οι επαναπροωθήσεις συνιστούν τυπικά συλλογική απομάκρυνση χωρίς διαδικαστικές εγγυήσεις. Σύμφωνα με τη νομολογία, σκοπός της διάταξης είναι να διασφαλίσει ότι καμία απομάκρυνση δεν πραγματοποιείται χωρίς εξατομικευμένη αξιολόγηση των λόγων που προβάλλει κάθε αλλοδαπός⁸. Το ΕΔΔΑ επιβεβαίωσε την ευρεία εφαρμογή του άρθρου 4 Πρωτ.4 -ακόμα και σε επιχειρήσεις στα σύνορα ή στην ανοιχτή θάλασσα- σε πολλές αποφάσεις του τελευταίου δεκαπενταετούς διαστήματος. Στην απόφαση *Hirsi Jamaa* το Δικαστήριο έκρινε ότι η μαζική επαναπροώθηση από ιταλικές αρχές παραβίασε την απαγόρευση συλλογικών απελάσεων. Παρομοίως, στην υπόθεση *Sharifi κ.ά. κατά Ιταλίας και Ελλάδας* (2014), όπου Ιταλοί λιμενικοί επέστρεψαν συνοπικά Αφγανούς αιτούντες άσυλο πίσω στην Ελλάδα, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ομόφωνα παραβίαση του άρθρου 4 Πρωτ.4 λόγω αδιάκριτης, συλλογικής απέλασης χωρίς ατομική διαδικασία⁹. Στην ίδια υπόθεση διαπιστώθηκε και παραβίαση του άρθρου 3, διότι με την απέλαση αυτή οι αιτούντες εκτέθηκαν σε κίνδυνο κακομεταχείρισης (έμμεση επιστροφή στο Αφγανιστάν μέσω Ελλάδας). Αντίστοιχα, στην πρόσφατη υπόθεση *M.A. και Z.R. κατά Κύπρου*, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι δύο Σύριοι αιτητές απελάθηκαν ομαδικά χωρίς να εξεταστεί το αίτημά τους και χωρίς καμία εξατομικευμένη αξιολόγηση, παραβιάζοντας το άρθρο 4 Πρωτ.4. Είναι αξιοσημείωτο ότι το Δικαστήριο απορρίπτει τυχόν δικαιολογίες που επικαλούνται τα κράτη περί μεταναστευτικής κρίσης: ακόμη και σε περιόδους αυξημένων ροών, η προστασία του άρθρου 4 Πρωτ.4 παραμένει απόλυτη, και μάλιστα καμία πρακτική «μαζικής απομάκρυνσης» δεν είναι ανεκτή από την ΕΣΔΑ. Συνοψίζοντας, κάθε επιχείρηση επανεισδοχής ή αποτροπής στα σύνορα οφείλει να

⁸ <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/19-protection-event-removal-expulsion-or-extradition#:~:text=Article%2019%20of%20removal%2C%20expulsion%20or%20extradition>

⁹ <https://ecre.org/sharifi-collective-expulsion-of-migrants-by-italian-authorities-to-greece-breaches-echr/#:~:text=The%20European%20Court%20of%20Human,risk%20of%20deportation%20to%20Afghanistan>

διασφαλίζει ότι *κάθε άτομο* έχει πρόσβαση σε ατομική κρίση, διαφορετικά συνιστά συλλογική απέλαση κατά παράβαση της Σύμβασης. Άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης – Αρχή Μη Επαναπροώθησης: Το θεμέλιο του προσφυγικού δικαίου αποτελεί η αρχή της *μη επαναπροώθησης* (non-refoulement) όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 33(1) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951. Η διάταξη αυτή απαγορεύει στα κράτη να απελάσουν ή να επαναπροωθήσουν με οποιονδήποτε τρόπο πρόσφυγα σε εδάφη όπου η ζωή ή η ελευθερία του θα απειλούνται λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων¹⁰. Η απαγόρευση επαναπροώθησης έχει *καθολική εφαρμογή*, ανεξάρτητα από το αν ο ενδιαφερόμενος έχει επίσημα αναγνωριστεί ως πρόσφυγας. Αποτελεί πλέον εθιμικό κανόνα διεθνούς δικαίου και δεσμεύει όλα τα κράτη. Οι πρακτικές *rushbacks* παραβιάζουν καταφανώς την αρχή αυτή, αφού επιστρέφοντας άτομα σε χώρες όπου ενδέχεται να κινδυνεύουν (ή σε ενδιαμέσες χώρες που δεν παρέχουν προστασία) τα εκθέτουν σε απειλές κατά της ζωής ή της ελευθερίας τους. Η αρχή της μη επαναπροώθησης δεν επιτρέπει εξαιρέσεις, παρά μόνο υπό πολύ αυστηρές προϋποθέσεις (π.χ. για άτομα που θεωρούνται κίνδυνος για την ασφάλεια του κράτους υποδοχής, κατά το άρθρο 33(2) της Σύμβασης). Στην πράξη των επαναπροωθήσεων, τέτοιες εξαιρέσεις δεν μπορούν να επικληθούν συλλογικά, ιδίως όταν πρόκειται για ευάλωτες ομάδες προσφύγων (π.χ. οικογένειες με παιδιά που φεύγουν από εμπόλεμες ζώνες). Συνολικά, το διεθνές προσφυγικό δίκαιο σε συνδυασμό με το άρθρο 3 ΕΣΔΑ θέτει έναν σαφή νομικό φραγμό στις επαναπροωθήσεις: τα κράτη οφείλουν να εξετάζουν εξατομικευμένα την ανάγκη προστασίας καθενός που εισέρχεται ζητώντας άσυλο και να μην τον επαναπροωθούν σε περιοχές κινδύνου.

Υποχρεώσεις των Κρατών-Μελών της ΕΕ βάσει του Ενωσιακού Δικαίου

Πέρα από το ΕΣΔΑ και το διεθνές δίκαιο προσφύγων, τα κράτη-μέλη δεσμεύονται και από το ενωσιακό κεκτημένο στον τομέα ασύλου και μετανάστευσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θεσπίσει νομικούς κανόνες που ενσωματώνουν τις αρχές της μη επαναπροώθησης και της ατομικής εξέτασης των αιτημάτων ασύλου, επιβάλλοντας συγκεκριμένες

¹⁰ https://gcr.gr/wp-content/uploads/GR-2024-GCR_-Pushback-Report.pdf#:~:text=20%20%CE%A3%CF%85%CE%B3%CE%BA%CE%B5%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B1%2C%20%CF%83%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%B1%20%CE%BC%CE%B5%20%CF%84%CE%BF,%CF%84%CE%B7%20%CF%87%CE%BF%CF%81%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%

εγγυήσεις. Στην περίπτωση της Κύπρου (όπως και κάθε κράτους-μέλους) οι πρακτικές pushbacks εξετάζονται υπό το πρίσμα των ακόλουθων βασικών ρυθμίσεων:

- Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Άρθρα 18 και 19): Ο Χάρτης (νομικά δεσμευτικός μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας) κατοχυρώνει ρητώς το δικαίωμα ασύλου (άρθρο 18) και την προστασία από απομάκρυνση, απέλαση ή έκδοση (άρθρο 19). Το άρθρο 18 διασφαλίζει ότι το δικαίωμα ασύλου παρέχεται με σεβασμό στους κανόνες της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και σύμφωνα με τις Συνθήκες της ΕΕ¹¹. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι κάθε αιτών άσυλο εντός της επικράτειας της ΕΕ (στα σύνορα ή εντός) έχει το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας και να εξεταστεί δίκαια. Το άρθρο 19 του Χάρτη συμπληρώνει, ορίζοντας ότι «*οι συλλογικές απελάσεις απαγορεύονται (παρ.1) και ότι κανείς δεν επιτρέπεται να απομακρυνθεί σε κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να υποστεί θανατική ποινή, βασανιστήρια ή άλλες απάνθρωπες ή εξευτελιστικές μεταχειρίσεις (παρ.2)*». Η διάταξη αυτή ουσιαστικά ενσωματώνει στο πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ τις αντίστοιχες προβλέψεις του άρθρου 3 ΕΣΔΑ και του άρθρου 4 Πρωτ.4 ΕΣΔΑ. Συνεπώς, τα κράτη-μέλη υπόκεινται και σε ενωσιακό έλεγχο για pushbacks: τυχόν παραβίαση της αρχής μη επαναπροώθησης ή συλλογικές απελάσεις συνιστούν ταυτόχρονα παραβίαση του Χάρτη (δεδομένου ότι εφαρμόζουν το ενωσιακό δίκαιο στα σύνορα). Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, διότι παρέχει βάση και για παρέμβαση των ενωσιακών οργάνων (π.χ. διαδικασίες επί παραβάσει από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή). Υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο της ΕΕ (ΔΕΕ) έχει αναγνωρίσει την αρχή της μη επαναπροώθησης ως θεμελιώδη στο ενωσιακό δίκαιο, ιδίως μέσω των άρθρων 4 και 19 του Χάρτη.
- Οδηγία 2008/115/EK (Οδηγία Επιστροφών-Return Directive): Η συγκεκριμένη θέτει τα κοινά πρότυπα και διαδικασίες για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών. Προβλέπει μια διαδικασία επιστροφής με εγγυήσεις, που αντίκειται στις συνοπτικές επαναπροωθήσεις. Σύμφωνα με το άρθρο 5 της οδηγίας, τα κράτη-μέλη οφείλουν κατά την εφαρμογή της να λαμβάνουν υπόψη, μεταξύ άλλων, την «αρχή της μη επαναπροώθησης» και να την τηρούν πλήρως¹². Περαιτέρω, η οδηγία απαιτεί ατομική εξέταση κάθε περίπτωσης: πρέπει να εκδίδεται γραπτή απόφαση επιστροφής με αιτιολογία (άρθρο 6 και 12), η οποία να επιδίδεται στον ενδιαφερόμενο και να του παρέχει δικαίωμα

¹¹ <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/19-protection-event-removal-expulsion-or-extradition#:~:text=Article%2019%20of%20removal%2C%20expulsion%20or%20extradition>

¹² <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0098:0107:en:PDF#:~:text=Non,refoulement>

προσφυγής με ανασταλτικό αποτέλεσμα (άρθρο 13). Οι πρακτικές pushbacks καταστρατηγούν ευθέως αυτές τις απαιτήσεις, αντί ατομικών αποφάσεων, έχουμε σιωπηρή ομαδική απομάκρυνση χωρίς κανένα έγγραφο ή δυνατότητα ένστασης. Επιπλέον, η οδηγία προβλέπει προθεσμία για εθελούσια αναχώρηση πριν την αναγκαστική απομάκρυνση (άρθρο 7), κάτι που επίσης παρακάμπτεται πλήρως στις επαναπροωθήσεις (όπου η επιστροφή είναι άμεση). Ακόμα, ειδικές κατηγορίες ευάλωτων (ανήλικοι, οικογένειες) προστατεύονται και δεν επιτρέπεται η αυθαίρετη απέλασή τους χωρίς εξέταση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού ή της οικογενειακής ζωής (άρθρο 5α, 14). Συνολικά, η φιλοσοφία της οδηγίας επιστροφών αντιτίθεται στις μαζικές απωθήσεις: προβλέπει στάδια και εγγυήσεις (εθελοντική αναχώρηση, έλεγχος αναλογικότητας, αναστολή αν απειλείται παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κ.ά.). Μάλιστα, το ΔΕΕ έχει επιληφθεί περιπτώσεων όπου κράτη-μέλη παρέκαμψαν τις διαδικασίες αυτές. Χαρακτηριστικά, στην απόφαση «Επιτροπή κατά Ουγγαρίας» (C-808/18, 17.12.2020) το ΔΕΕ έκρινε ότι η Ουγγαρία, επαναπροωθώντας αιτούντες άσυλο στη Σερβία χωρίς εξέταση και εγκλωβίζοντάς τους σε transit zones, παρέβη την οδηγία 2008/115/EK και το ενωσιακό δίκαιο ασύλου γενικότερα. Αυτό το παράδειγμα επιβεβαιώνει ότι οι επαναπροωθήσεις δεν συνιστούν μόνο παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και παράβαση ενωσιακού δικαίου, η οποία δύναται να οδηγήσει σε κυρώσεις κατά του κράτους-μέλους.

- Οδηγία 2013/32/ΕΕ (Οδηγία Διαδικασιών Ασύλου): Η οδηγία αυτή (recast Asylum Procedures Directive) καθορίζει τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες χορήγησης και ανάκλησης διεθνούς προστασίας. Εισάγει θεμελιώδεις εγγυήσεις που έχουν άμεση συνάφεια με το ζήτημα των pushbacks, καθώς στοχεύει να εξασφαλίσει ότι κάθε πρόσωπο που ζητά άσυλο έχει πραγματική δυνατότητα να υποβάλει αίτηση και να την εξετάσει μια αρχή με δίκαιη διαδικασία. Σύμφωνα με το άρθρο 6(1), όταν ένα άτομο εκδηλώσει την επιθυμία να ζητήσει διεθνή προστασία, η αίτησή του πρέπει να καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές εντός 3 εργάσιμων ημερών (ή 6 ημερών αν δηλώθηκε σε μη αρμόδια αρχή, π.χ. αστυνομία)¹³ Επιπλέον, τα κράτη υποχρεούνται να παρέχουν σε αρχές πρώτης γραμμής (συνοριοφύλακες, αστυνομία) κατάλληλη ενημέρωση και εκπαίδευση ώστε να μπορούν να κατευθύνουν τους αιτούντες για το πώς και πού να υποβάλουν αίτηση ασύλου. Το άρθρο 6 (2) εγγυάται ότι όποιος έχει κάνει αίτηση θα έχει την ευκαιρία να την

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/32/oj/eng#:~:text=Member%20States%20shall%20ensure%20that,international%20protection%20may%20be%20lodged>

υποβάλει επισήμως το συντομότερο δυνατό. Αυτό ουσιαστικά απαγορεύει στις αρχές να καθυστερούν ή να εμποδίζουν σκόπιμα την κατάθεση αίτησης. Το άρθρο 8 προβλέπει ότι στα σύνορα και στις ζώνες διέλευσης πρέπει να παρέχεται πληροφόρηση σε τυχόν παρόντες αλλοδαπούς για το δικαίωμα αίτησης ασύλου και να διασφαλίζεται πρόσβαση οργανώσεων στήριξης. Κρίσιμο επίσης, το άρθρο 9 της οδηγίας ορίζει ότι οι αιτούντες έχουν δικαίωμα παραμονής στο κράτος-μέλος μέχρι να ολοκληρωθεί η εξέταση της αίτησης σε πρώτο βαθμό. Επιπλέον, η οδηγία καθορίζει τις έννοιες του «ασφαλούς τρίτου κράτους» (άρθρο 38) και «πρώτης χώρας ασύλου» (άρθρο 35), προβλέποντας συγκεκριμένα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται πριν θεωρηθεί ότι ένας αιτών μπορεί να σταλεί σε τρίτη χώρα χωρίς εξέταση της ουσίας. Απαιτείται, μεταξύ άλλων, η χώρα αυτή να παρέχει πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου και να τηρεί την αρχή μη επαναπροώθησης. Στο πλαίσιο των pushbacks, συχνά τα κράτη επικαλούνται ότι οι αιτούντες έρχονται από «ασφαλή τρίτα κράτη» (π.χ. η Ελλάδα θεωρεί την Τουρκία ασφαλή τρίτη χώρα για ορισμένες εθνικότητες, η Κύπρος ίσως επικαλείται τον Λίβανο). Ωστόσο, βάσει της οδηγίας, μια τέτοια εκτίμηση πρέπει να γίνεται ατομικά και να επιτρέπει στον ενδιαφερόμενο να την προσβάλει, κάτι που φυσικά δεν συμβαίνει στις συνοπτικές επαναπροωθήσεις. Επιπλέον, αν το τρίτο κράτος δεν αναγνωρίζει τον αιτούντα ως πρόσφυγα και δεν του δίνει προστασία, δεν μπορεί να θεωρηθεί ασφαλές κατά την έννοια της ΕΕ. Ενδεικτική είναι η προγενέστερη μνεία στην απόφαση «*M.A. κατά Κύπρου*», όπου το ΕΔΔΑ απέρριψε το χαρακτηρισμό του Λιβάνου ως ασφαλούς τρίτης χώρας για Σύριους πρόσφυγες¹⁴, γεγονός που συμβαδίζει και με το ενωσιακό κριτήριο, καθώς ο Λίβανος δεν έχει πλήρες σύστημα ασύλου και απέλασε πρόσφυγες στη Συρία. Συμπερασματικά, η οδηγία 2013/32/ΕΕ επιβάλλει στα κράτη-μέλη να αντιμετωπίζουν κάθε “pushback” ως αίτηση ασύλου που πρέπει να καταγραφεί και να εξεταστεί. Η παράλειψη αυτής της διαδικασίας όχι μόνο εκθέτει το κράτος σε ευθύνη για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά συνιστά και μη συμμόρφωση με το δεσμευτικό ενωσιακό δίκαιο.

¹⁴ <https://kisa.org.cy/%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%82-%CE%B5%CE%B4%CE%B1%CE%B4-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%89%CE%B8%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/#:~:text=%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CF%8C%CE%BC%CF%89%CF%82%20%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9%20%CE%BA%CF%85%CF%81%CE%AF%CF%89%CF%82%20%CF%84%CE%BF.%CF%83%CE%B5%20%CE%BA%CE%AC%CE%B8%CE%B5%20%CE%B1%CE%B9%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%AE>

- Άλλες Συναφείς Ενωσιακές Ρυθμίσεις – Η περίπτωση της “Πράσινης Γραμμής” στην Κύπρο: Για την ιδιάζουσα περίπτωση της Κύπρου, αξίζει αναφορά στον Κανονισμό (ΕΚ) 866/2004 του Συμβουλίου (γνωστό ως «Κανονισμός της Πράσινης Γραμμής»). Ο κανονισμός αυτός ρυθμίζει το καθεστώς στη γραμμή κατάπαυσης του πυρός που χωρίζει τις περιοχές υπό έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας από τις περιοχές του βορρά. Ορίζει ότι η «Πράσινη Γραμμή» δεν αποτελεί εξωτερικό σύνορο της ΕΕ, όμως η διέλευση προσώπων ελέγχεται για να αποτραπεί η παράνομη μετανάστευση¹⁵. Υπάρχουν εξουσιοδοτημένα σημεία διέλευσης, όπου επιτρέπεται το πέρασμα μόνο σε όσους έχουν ήδη εισέλθει νόμιμα στη Δημοκρατία. Στην πράξη, όμως, η πλειονότητα των αιτούντων άσυλο φτάνει στην Κύπρο μέσω Τουρκίας προς τον βορρά και κατόπιν διασχίζοντας τη νεκρή ζώνη παράτυπα. Δεδομένου ότι στις κατεχόμενες περιοχές το κεκτημένο της ΕΕ έχει ανασταλεί και δεν λειτουργεί σύστημα ασύλου, οι πρόσφυγες που φτάνουν εκεί δεν μπορούν να ζητήσουν προστασία. Συχνά, άτομα που συλλαμβάνονται από τις αρχές στο βορρά απελαύνονται στην Τουρκία και ενδεχομένως πίσω στις χώρες προέλευσής τους, κάτι που συνιστά σοβαρό κίνδυνο έμμεσης επαναπροώθησης.

Ο Κανονισμός Πράσινης Γραμμής δίνει στην Κυπριακή Δημοκρατία δικαίωμα να ελέγχει τη διέλευση, αλλά σε καμία περίπτωση δεν απαλλάσσει την Κυβέρνηση από τις υποχρεώσεις της σε πρόσφυγες που φτάνουν στο έδαφός της. Αντιθέτως, όσοι περνούν τη γραμμή και πατούν σε περιοχές υπό έλεγχο της Δημοκρατίας θεωρούνται ευθύνη της τελευταίας. Η πρακτική της απώθησης ανθρώπων πίσω στη νεκρή ζώνη ή της μη παραλαβής τους όταν εμφανίζονται στη γραμμή (pushbacks στη στεριά) εγείρει σοβαρά ζητήματα δικαίου: παραβιάζει το άρθρο 3 ΕΣΔΑ (αφού άνθρωποι αφήνονται σε “no man’s land” χωρίς ανθρωπιστικές συνθήκες) και το άρθρο 13 (αφού στερούνται πρόσβασης σε διαδικασίες). Ήδη, όπως αναφέρθηκε, 21 αιτητές ασύλου που παγιδεύτηκαν για μήνες στη νεκρή ζώνη το 2024 έχουν προσφύγει στο ΕΔΔΑ, επικαλούμενοι μεταξύ άλλων απάνθρωπη μεταχείριση λόγω των άθλιων συνθηκών (έλλειψη στέγης, τροφής, ιατρικής περίθαλψης, παρουσία φιδιών κ.ά.) και παρακώλυση πρόσβασης σε άσυλο¹⁶. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επίσης έχει τονίσει ότι η “Πράσινη Γραμμή” δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως σκληρό σύνορο αποτροπής: κάθε αλλαγή

¹⁵ https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#_ftn1#:~:text=%E2%80%9Cgreen%20line%E2%80%9D%2Fno.cross%20the%20%E2%80%9Cgreen%20line%E2%80%9D%20in

¹⁶ <https://www.politis.com.cy/politis-news/cyprus/947324/aitites-asyloy-kataghghelloyn-vasanistiria>

πολιτικής διέλευσης πρέπει να κοινοποιείται και να μην παραβιάζει τα θεμελιώδη δικαιώματα. Στην πράξη, ωστόσο, η Κυπριακή Δημοκρατία το 2021 τοποθέτησε αγκαθωτό συρματοπλέγμα κατά μήκος μέρους της γραμμής, χωρίς προηγούμενη ενημέρωση της ΕΕ, σε μια προσπάθεια ανάσχεσης των ροών από βορρά. Αυτό το μέτρο επικρίθηκε διότι προσομοίαζε με χάραξη συνόρου και δεν απέτρεψε ουσιαστικά τις αφίξεις, ενώ ενέχει κινδύνους παγίδευσης ανθρώπων στη νεκρή ζώνη. Εν κατακλείδι, ο Κανονισμός Πράσινης Γραμμής θέτει ένα ειδικό πλαίσιο για την Κύπρο, αλλά δεν αναιρεί τις υποχρεώσεις της χώρας σεβόμενης το δίκαιο ασύλου. Κάθε αιτητής που εισέρχεται στις κυβερνητικά ελεγχόμενες περιοχές -ακόμη και αν πέρασε παράτυπα από το βορρά- δικαιούται υποδοχή και πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο. Οποιαδήποτε πρακτική απώθησης πίσω στη ζώνη ή παράδοσης στις αρχές του βορρά αντιβαίνει τόσο στον Χάρτη όσο και στις Οδηγίες 2013/32 και 2008/115, και φυσικά στην ΕΣΔΑ.

Συμπερασματικά, το νομικό πλαίσιο σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο συγκλίνει στην αυστηρή απαγόρευση των επαναπροωθήσεων. ΕΣΔΑ και Σύμβαση Γενεύης θέτουν τις αρχές (μη βασανισμός, μη επαναπροώθηση, μη ομαδική απέλαση), ενώ η νομολογία του ΕΔΔΑ τις εξειδικεύει με έμφαση στην ατομική εξέταση και την προστασία των αιτούντων άσυλο. Το δε ενωσιακό δίκαιο, μέσω Χάρτη και Οδηγιών, υποχρεώνει τα κράτη-μέλη να μεταφράζουν αυτές τις αρχές σε πρακτικές διαδικασίες. Στην περίπτωση της Κύπρου, οι αναφορές σε πρόσφατες πρακτικές *pushbacks* (θαλάσσιες επαναπροωθήσεις στον Λίβανο, απωθήσεις στη νεκρή ζώνη) δείχνουν περιπτώσεις όπου αυτό το νομικό πλαίσιο παραβιάστηκε. Οι σχετικές αποφάσεις (π.χ. *Μ.Α. κατά Κύπρου*) λειτουργούν πλέον ως «καμπανάκι συμμόρφωσης». Η Κυπριακή Δημοκρατία, ως κράτος-μέλος της ΕΕ και συμβαλλόμενο μέρος στην ΕΣΔΑ, οφείλει να προσαρμόσει την πρακτική της: να διασφαλίσει ότι κάθε αλλοδαπός που φτάνει στα σύνορά της έχει πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου, να απέχει από συλλογικές επαναπροωθήσεις και να τηρεί πλήρως την αρχή της μη επαναπροώθησης στην πράξη. Μόνο έτσι θα ευθυγραμμιστεί με το ισχύον νομικό πλαίσιο και θα αποφύγει νέες καταδίκες για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

3. Η κυπριακή πραγματικότητα

Άφιξη προσφύγων και μεταναστών: εξέλιξη της τελευταίας 15ετίας

Την τελευταία δεκαπενταετία, η Κύπρος έχει βιώσει σημαντική αύξηση στις αφίξεις αιτούντων άσυλο, ιδίως από χώρες όπως η Συρία και ο Λίβανος. Μετά το 2011 (όταν ξεκίνησε ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία) οι Σύριοι πρόσφυγες σταδιακά έγιναν η μεγαλύτερη ομάδα αιτούντων άσυλο στην Κύπρο¹⁷. Η νησιωτική γεωγραφική θέση της Κύπρου, σε μικρή απόσταση από τις ακτές της Μέσης Ανατολής (περίπου 160 χλμ. από τη Συρία και τον Λίβανο), την κατέστησε ελκυστική πύλη προς την Ευρώπη¹⁸. Συνοδευτικά, η οικονομική και κοινωνική κρίση στον Λίβανο τα τελευταία χρόνια οδήγησε πολλούς πρόσφυγες και μετανάστες, κυρίως Σύριους που διέμεναν εκεί, να επιχειρήσουν το ταξίδι προς την Κύπρο διά θαλάσσης.

Οι επίσημες στατιστικές καταδεικνύουν την ένταση του φαινομένου. Σε αναλογία πληθυσμού, η Κύπρος καταγράφει τις περισσότερες αιτήσεις ασύλου στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα τελευταία χρόνια. Ενδεικτικά, μεταξύ 2015 και 2019 οι νέες αιτήσεις ασύλου αυξήθηκαν κατά περίπου 500%¹⁹. Κατά το 2019, ο αριθμός των αφίξεων κορυφώθηκε -μόνο μέσω της Πράσινης Γραμμής- (η μη ελεγχόμενη από την Κυπριακή Δημοκρατία περιοχή στο βόρειο τμήμα του νησιού) στα 3.000 άτομα, περίπου, εκείνη τη χρονιά²⁰. Συνολικά, από το 2015 έως το 2018 υπολογίζεται ότι 8.500 αιτούντες άσυλο εισήλθαν στις περιοχές υπό τον έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας μέσω των κατεχομένων περιοχών. Η αυξητική τάση συνεχίστηκε: το 2021 οι αιτούντες άσυλο (σε διάφορα στάδια διαδικασίας) αντιστοιχούσαν στο 4% του πληθυσμού της χώρας, ποσοστό υπερτετραπλάσιο του μέσου όρου στην ΕΕ. Παρόλο που υπήρξε μείωση ροών το 2023 (περίπου στο μισό των αφίξεων του 2022)²¹, στις αρχές του 2024 σημειώθηκε εκ νέου απότομη αύξηση, με κατά μέσο όρο 30 νέες

¹⁷ <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/statistics/#:~:text=Breakdown%20by%20countries%20of%20origin,of%20the%20total%20numbers>

¹⁸ <https://www.aljazeera.com/news/2024/4/2/cyprus-concerned-over-spike-in-arrivals-of-syrian-refugees-from-lebanon#:~:text=with%20European%20Parliament%20President%20Roberta.Metsola>

¹⁹ <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/18/watchdog-criticises-cyprus-treatment-asylum-seekers#:~:text=In%20a%20statement%2C%20the%20interior,between%202015%20and%202019>

²⁰ <https://migrants-refugees.va/country-profile/cyprus/#:~:text=%E2%80%9CGreen%20Line,and%20the%20Republic%20of%20Cyprus>

²¹ <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=Overall%2C%20the%20number%20of%20arrivals,16>

αφίξεις την ημέρα τους πρώτους μήνες του έτους²². Οι αριθμοί αυτοί υπογραμμίζουν τη μετατροπή της Κύπρου σε σημαντικό σημείο εισόδου προσφύγων/μεταναστών στην Ευρώπη.

Ποιοτικά, η πλειονότητα των νεοεισερχόμενων ήταν Σύριοι πρόσφυγες που διέφευγαν από τη συνεχιζόμενη σύγκρουση και ανθρωπιστική κρίση στη Συρία. Πολλοί εξ αυτών είχαν διαμείνει προσωρινά στον Λίβανο, όπου οι συνθήκες διαβίωσης για τους πρόσφυγες είναι δεινές (π.χ. 90% των Σύριων στον Λίβανο ζουν κάτω από το όριο της ακραίας φτώχειας, σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία). Η εθνική σύνθεση των αιτούντων άσυλο στην Κύπρο πάντως είναι πολυποίκιλη: εκτός από τους Σύριους, σημαντικές ομάδες προέρχονται από χώρες της υποσαχάριας Αφρικής και της Ασίας (όπως Νιγηρία, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, Σομαλία, Ινδία, Πακιστάν μεταξύ άλλων)²³. Ωστόσο, η γεωγραφική εγγύτητα με τη Συρία και τον Λίβανο καθιστά τους πρόσφυγες από αυτές τις χώρες κεντρικό στοιχείο της μεταναστευτικής πραγματικότητας στην Κύπρο. Η Κύπρος, ως το ανατολικότερο κράτος-μέλος της ΕΕ, βρέθηκε έτσι στην πρώτη γραμμή των νέων μικτών μεταναστευτικών ρευμάτων που διαμορφώθηκαν μετά τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας το 2016, καθώς τα άλλα παραδοσιακά δρομολόγια περιορίστηκαν²⁴.

Η Πράσινη Γραμμή ως κύρια πύλη εισόδου και οι πολιτικές αποτροπής

Μια ιδιαίτερη διάσταση της κυπριακής περίπτωσης είναι ο ρόλος της λεγόμενης Πράσινης Γραμμής, της γραμμής κατάπαυσης του πυρός που χωρίζει τις περιοχές υπό έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας στα νότια από τις περιοχές του βορρά που τελούν υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση και την κατοχή του τουρκικού στρατού από το 1974. Η Πράσινη Γραμμή δεν αποτελεί διεθνώς αναγνωρισμένο σύνορο· εντούτοις, λειτουργεί στην πράξη ως τέτοιο όσον αφορά τη διέλευση προσώπων. Σύμφωνα με τον Κανονισμό της ΕΕ για τη Γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός (“Green Line Regulation”), τα σημεία διέλευσης κατά μήκος της γραμμής δεν θεωρούνται επίσημα σημεία εισόδου στην Κυπριακή Δημοκρατία και η διέλευση επιτρέπεται μόνον σε όσους έχουν ήδη εισέλθει νόμιμα στο

^{22 22} <https://www.aljazeera.com/news/2024/4/2/cyprus-concerned-over-spike-in-arrivals-of-syrian-refugees-from-lebanon#:~:text=with%20European%20Parliament%20President%20Roberta.Metsola>

²³

<https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/statistics/#:~:text=Breakdown%20by%20countries%20of%20origin,of%20the%20total%20numbers>

²⁴ <https://migrants-refugees.va/country-profile/cyprus/#:~:text=The%20EU,in%202018>

νησί. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι οι αιτούντες άσυλο (που κατά κανόνα δεν διαθέτουν έγκυρη θεώρηση εισόδου) αναγκάζονται να περάσουν παράτυπα από την Πράσινη Γραμμή, συχνά με τη βοήθεια διακινητών. Από τα μέσα της δεκαετίας του 2010, αυτή η οδός έχει καταστεί η κυριότερη πύλη εισόδου μεταναστών στην Κυπριακή Δημοκρατία: η πλειονότητα των αιτούντων άσυλο φθάνουν πρώτα στο βόρειο τμήμα (μέσω Τουρκίας, η οποία δεν απαιτεί βίζα για πολλές εθνικότητες) και κατόπιν διασχίζουν τη γραμμή προς τον νότο.

Η κυπριακή κυβέρνηση αντιμετωπίζει την κατάσταση αυτή ως μείζονα πρόκληση, ισχυριζόμενη ότι η χώρα δέχεται δυσανάλογο βάρος. Ο Υπουργός Εσωτερικών (Νίκος Νουρής) έχει δηλώσει ότι «η συντριπτική πλειονότητα των αιτούντων άσυλο περνά από τα κατεχόμενα» και ότι η Τουρκία επιδιώκει να ανοίξει μια νέα μεταναστευτική δίοδο μέσω των κατεχομένων, με σκοπό την αλλοίωση του δημογραφικού χαρακτήρα της Κύπρου²⁵. Πράγματι, η Κυπριακή Δημοκρατία δεν ελέγχει τα βόρεια σύνορα του νησιού και δεν καλύπτεται από τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας του 2016 (την οποία η Άγκυρα δεν εφαρμόζει ως προς την Κύπρο, μη αναγνωρίζοντας την Κυπριακή Δημοκρατία). Αυτό το κενό έχει αναδείξει την Πράσινη Γραμμή σε «κρυφό» εξωτερικό σύνορο της ΕΕ.

Από το 2020 και έπειτα, η κυπριακή κυβέρνηση έλαβε μέτρα αποτροπής για να περιορίσει τις ροές μέσω της Πράσινης Γραμμής. Ένα εμβληματικό μέτρο ήταν η απόφαση, τον Μάρτιο του 2021, για εγκατάσταση συρματοπλέγματος (αγκαθωτού σύρματος τύπου) κατά μήκος επιλεγμένων σημείων της Πράσινης Γραμμής²⁶. Η κίνηση αυτή δικαιολογήθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών ως αναγκαία για την ανασχεση των παράτυπων διελεύσεων, όμως προκάλεσε αντιδράσεις. Εντός Κύπρου, επικρίθηκε διότι εμφανίζει τη γραμμή ως σύνορο και διαιωνίζει την de facto διχοτόμηση, χωρίς να αντιμετωπίζει τις ρίζες του προβλήματος. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέφρασε δυσaréσκεια επειδή δεν ενημερώθηκε εκ των προτέρων, κατά παράβαση του άρθρου 10 του Κανονισμού για την Πράσινη Γραμμή, που απαιτεί διαβούλευση με την Επιτροπή πριν από αλλαγές στην πολιτική διέλευσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τον φράχτη, οι αφίξεις συνέχισαν να αυξάνονται: το 2021 ήταν σημαντικά περισσότερες από το 2020 και το 2022 διπλασιάστηκαν σε σχέση με το 2021, με τη μερίδα του λέοντος να αφορά όσους διέσχισαν παράτυπα την Πράσινη Γραμμή. Αυτό υποδηλώνει ότι τα

²⁵ <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/18/watchdog-criticises-cyprus-treatment-asylum-seekers#:~:text=saying%20the%20island%E2%80%99s%20ethnic%20division,occupied%20territory%2C%E2%80%9D%20he%20said>

²⁶ <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/18/watchdog-criticises-cyprus-treatment-asylum-seekers#:~:text=Turkey%20to%20invade%20in%201974>

φυσικά εμπόδια είχαν ελάχιστη αποτελεσματικότητα στην ανακοπή των ροών.

Πέραν του φράκτη, η κυβέρνηση ενίσχυσε την επιτήρηση της γραμμής με σύγχρονη τεχνολογία και ανθρώπινο δυναμικό. Ήδη από το 2021-2022 έγινε εγκατάσταση ολοκληρωμένου συστήματος επιτήρησης των θαλάσσιων και χερσαίων συνόρων, με χρηματοδότηση περίπου €20 εκατ. από την ΕΕ. Περιλαμβάνονται κάμερες, drones και το Κέντρο Συντονισμού «Ζήνων», που επιτρέπει έγκαιρη προειδοποίηση για κινήσεις μεταναστών. Επιπλέον, προσελήφθησαν εκατοντάδες επιπλέον συνοριοφύλακες/αστυνομικοί ειδικά για την Πράσινη Γραμμή και επεκτάθηκε ο φράκτης σε περισσότερα σημεία το 2022-2023 (σε συνεργασία και με ισραηλινή τεχνογνωσία). Παράλληλα, η κυπριακή κυβέρνηση διακηρύσσει σταθερά ότι δεν θα επιτρέψει να μετατραπεί η Πράσινη Γραμμή σε “διάδρομο” μαζικής μετανάστευσης. Χαρακτηριστικά, ο αρμόδιος υφυπουργός Μετανάστευσης (Νικόλας Ιωάννου/Ιωαννίδης) δήλωσε τον Αύγουστο 2024: «Η θέση μας παραμένει ότι η Πράσινη Γραμμή δεν θα γίνει διάδρομος μεταναστών» (Our position remains that the Green Line will not become a migrant corridor)²⁷. Η δήλωση αυτή συμπυκνώνει την κυβερνητική πολιτική αυστηρής γραμμής, ήτοι την άρνηση αποδοχής ότι οι αφίξεις μέσω κατεχομένων είναι πλέον η de facto πραγματικότητα και την προσπάθεια αποτροπής τους με κάθε τρόπο.

Επαναπροωθήσεις στη θάλασσα και στην ξηρά: περιστατικά και καταγγελίες

Στην Κύπρο, ειδικά την περίοδο 2020-2023, καταγράφηκαν επαναλαμβανόμενες καταγγελίες για επαναπροωθήσεις (pushbacks) προσφύγων και μεταναστών τόσο στα θαλάσσια σύνορα όσο και στην Πράσινη Γραμμή. Στην κυπριακή πραγματικότητα, οι επαναπροωθήσεις φέρονται να έλαβαν χώρα κυρίως με δύο μορφές: (α) απωθήσεις σκαφών στη θάλασσα που μετέφεραν αιτούντες άσυλο, και (β) άρνηση εισόδου/επιστροφή προσφύγων στην Πράσινη Γραμμή, αφήνοντάς τους σε ένα νομικό κενό στη νεκρή ζώνη.

Στη θάλασσα, οι πρώτες τεκμηριωμένες περιπτώσεις μαζικών επαναπροωθήσεων σημειώθηκαν το 2020, όταν για πρώτη φορά η Κύπρος αντί να διασώσει και υποδεχθεί σκάφη με πρόσφυγες, επέλεξε να τα

²⁷ <https://www.theguardian.com/world/2024/oct/11/echr-ruling-for-cyprus-asylum-seekers-may-embolden-refugees-in-buffer-zone#:~:text=But%20the%20deputy%20minister%20in,sea%2C%E2%80%9D%20he%20said%20in%20August>

αναχαιτίσει και να τα στείλει πίσω. Συνολικά, καταγράφηκαν 9 ξεχωριστά περιστατικά θαλάσσιων *rushback* μέσα στο 2020. Χαρακτηριστικό είναι το συμβάν στις αρχές Σεπτεμβρίου 2020, όπου τέσσερα πλοίαρια με συνολικά 114 ανθρώπους που προσέγγισαν τις κυπριακές ακτές εμποδίστηκαν να αποβιβαστούν. Σύμφωνα με ρεπορτάζ της εφημερίδας «Πολίτης», για το πρώτο πλοίαριο (33 επιβαίνοντες) η Λιμενική Αστυνομία απαγόρευσε την αποβίβαση και υποχρέωσε τους πρόσφυγες να επιβιβαστούν σε ιδιωτικό σκάφος επιταγμένο από τις αρχές, το οποίο τους επέστρεψε απευθείας στον Λίβανο²⁸. Την ίδια πρακτική ακολούθησαν οι αρχές και για άλλα τρία σκάφη εκείνο το Σαββατοκύριακο, μεταφέροντας άλλους 81 ανθρώπους πίσω στον Λίβανο με δεύτερο ναυλωμένο σκάφος. Ο τότε Υπουργός Εσωτερικών Ν. Νουρής παραδέχτηκε δημοσίως αυτές τις επαναπροωθήσεις, δηλώνοντας ότι έγιναν σε συνεννόηση με τις αρχές του Λιβάνου και θεωρώντας πως δεν παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο, «αφού όλα γίνονται με σεβασμό στη Σύμβαση της Γενεύης του '51» (όπως ανέφερε). Παρόμοια τακτική συνεχίστηκε και το 2021, κατά το οποίο αναφέρθηκαν άλλες 9 περιπτώσεις απώθησης πλοιαρίων με πρόσφυγες από τη Συρία και τον Λίβανο.

Τα επόμενα έτη, παρά τις διεθνείς επικρίσεις, η πρακτική φαίνεται ότι συνεχίστηκε συστηματικά. Το 2022 έφτασαν στα κυπριακά ύδατα ή ακτές περίπου 40 σκάφη με μετανάστες. Εξ αυτών, τουλάχιστον 6 σκάφη που είχαν αναχωρήσει από τον Λίβανο αναχαιτίστηκαν από τις κυπριακές αρχές και δεν τους επιτράπη η αποβίβαση²⁹. Για 4 σκάφη επιβεβαιώθηκε ότι επαναπροωθήθηκαν απευθείας πίσω στον Λίβανο, με περίπου 354 άτομα συνολικά. Σύμφωνα με αναφορές, ανάμεσα στους επαναπροωθηθέντες του 2022 ήταν και τρεις Σύριοι πρόσφυγες που τελικά βρέθηκαν πίσω στη Συρία, δηλαδή υπέστησαν αλυσιδωτά επαναπροώθηση/έμμεση *refoulement* μέσω Λιβάνου. Το 2023 συνεχίστηκαν μεμονωμένα περιστατικά: τον Ιούλιο-Αύγουστο του 2023 προκλήθηκαν δύο επεισόδια όπου 3 σκάφη με 109 Σύριους απετράπησαν και επεστράφησαν στο Λίβανο. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εξέδωσε τότε ανακοίνωση δηλώνοντας «εξαιρετικά ανήσυχη» για την επιστροφή πάνω από 100 Σύριων χωρίς καμία διαλογή ή διαδικασία, σημειώνοντας ότι υπάρχει κίνδυνος αυτοί να επαναπροωθηθούν περαιτέρω πίσω στην εμπόλεμη Συρία από τον

²⁸ <https://www.politis.com.cy/politis-news/deutsche-welle/388977/epanaproothiseis-prosfygonstin-kypro>

²⁹ <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=In%202022%2C%2040%20boats%20arrived,the%20disembarkation%20of%20two%20people>

Λίβανο. Η UNHCR τόνισε ότι τέτοιες συνοπτικές μεταφορές μεταξύ κρατών «χωρίς τις νόμιμες και διαδικαστικές εγγυήσεις» παραβιάζουν το ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η Κυπριακή Δημοκρατία έχει προχωρήσει ακόμη και σε επιχειρησιακή συνεργασία με το Λίβανο για να αποτρέπει την έξοδο σκαφών. Ήδη από τα τέλη 2020, κυπριακές περιπολίες επιχείρησαν στην περιοχή, ενώ στις αρχές 2024 δύο σκάφη της λιμενικής αστυνομίας στάλθηκαν να περιπολούν ανοικτά των λιβανικών ακτών μετά από άτυπη συμφωνία με τη Βηρυτό. Αυτή υπήρξε η πρώτη αποστολή κυπριακών δυνάμεων σε διεθνή ύδατα στο πλαίσιο ανάσχεσης μεταναστευτικών ροών και εντάσσεται στην αυστηρή πολιτική της Λευκωσίας να μηδενίσει τις αφίξεις διά θαλάσσης (όπως δήλωσε ο υφυπουργός Μετανάστευσης το 2024, λέγοντας ότι επετεύχθη «μηδενικός αριθμός αφίξεων μέσω θαλάσσης»)³⁰.

Στην ξηρά (Πράσινη Γραμμή), οι επαναπροωθήσεις έλαβαν συνήθως τη μορφή της άρνησης εισόδου σε άτομα που επιχειρούσαν να περάσουν μέσω των επίσημων σημείων διέλευσης ή που εντοπίζονταν στην ουδέτερη ζώνη. Δεδομένου ότι τα οδοφράγματα θεωρούνται μη επίσημα σύνορα, η κυπριακή αστυνομία έχει αποτρέψει την είσοδο ατόμων χωρίς καθεστώς, ακόμη κι αν αυτοί ζητούν άσυλο στο σημείο διέλευσης. Για παράδειγμα, τον Δεκέμβριο του 2022 δύο Τούρκοι κουρδικής καταγωγής που παρουσιάστηκαν στο σημείο ελέγχου του Λήδρα Πάλας στη Λευκωσία αιτούμενοι διεθνή προστασία δεν έγιναν δεκτοί από την Ελληνοκυπριακή αστυνομία. Ως αποτέλεσμα, παρέμειναν αποκλεισμένοι στη νεκρή ζώνη χωρίς στήριξη από τις αρχές. Η UNHCR και ξένες πρεσβείες τούς παρείχαν προσωρινά σκηνές και τρόφιμα για την επιβίωσή τους. Ένας εκ των δύο παρέμεινε στο έδαφος μεταξύ των γραμμών επί περίπου 9 μήνες, μέχρι που τελικά του επετράπη η πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου τον Σεπτέμβριο του 2023. Παρόμοια περίπτωση καταγράφηκε τον Νοέμβριο 2023 με αιτούσα άσυλο από το Ιράν, ενώ το 2024 συνέβη πιο μαζικό φαινόμενο: περίπου 65 άνθρωποι (μεταξύ των οποίων γυναίκες με καρκίνο και 9 ασυνόδευτοι ανήλικοι από Ιράκ, Ιράν, Αφγανιστάν) εγκλωβίστηκαν στη νεκρή ζώνη, ζώντας επί μήνες σε πρόχειρο καταυλισμό με σκηνές, εκτεθειμένοι σε δύσκολες συνθήκες (ζέστη, κουνούπια, έλλειψη εγκαταστάσεων υγιεινής)³¹. Και σε

³⁰ <https://www.theguardian.com/world/2024/oct/11/echr-ruling-for-cyprus-asylum-seekers-may-embolden-refugees-in-buffer-zone#:~:text=But%20the%20deputy%20minister%20in,sea%2C%E2%80%9D%20he%20said%20in%20August>

³¹ <https://www.theguardian.com/world/2024/oct/11/echr-ruling-for-cyprus-asylum-seekers-may-embolden-refugees-in-buffer-zone#:~:text=The%20revelations%20follow%20accusations%20by,with%20mosquitoes%2C%20rats%20and%20snakes>

αυτή την περίπτωση η κυπριακή αστυνομία φέρεται να τους απώθησε πίσω στη ζώνη αντί να τους επιτρέψει είσοδο για καταγραφή αιτήματος, σύμφωνα με καταγγελίες της Ύπατης Αρμοστείας. Η κατάσταση αυτή πήρε τέλος τον Νοέμβριο 2024, όταν -μετά από 6 μήνες αδιεξόδου και την παρέμβαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (μέσω προσωρινών μέτρων)- οι κυπριακές αρχές αποφάσισαν να επιτρέψουν σε όλους αυτούς τους εγκλωβισμένους να εισέλθουν, επιτέλους, στο έδαφος της Δημοκρατίας³². Η κυβέρνηση μεν ανακοίνωσε ότι εκκένωσε τους πρόχειρους καταυλισμούς της νεκρής ζώνης μεταφέροντας τους ανθρώπους είτε σε τρίτες χώρες είτε κατ' εξαίρεση στο κέντρο υποδοχής στην Κοφίνου, ωστόσο στην πράξη -όπως επισήμανε το Κυπριακό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες- όλοι τελικά πήραν πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου εντός Κυπριακής Δημοκρατίας. Παρά τη θετική αυτή έκβαση, η κυβέρνηση διακήρυξε ότι η πολιτική της δεν αλλάζει, επαναλαμβάνοντας πως «δεν θα δεχθεί αυτά τα άτομα στο σύστημα ασύλου της Δημοκρατίας» και ότι η εξαίρεση δεν αναιρεί την πάγια θέση της.

Οι προαναφερόμενες πρακτικές έχουν προκαλέσει σωρεία αντιδράσεων και καταγγελιών από φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τοπικές μη κυβερνητικές οργανώσεις, με πρωτοστάτη την οργάνωση KISA (Κίνηση για Ισότητα, Στήριξη και Αντιρατσισμό), κατήγγειλαν από νωρίς τις θαλάσσιες επαναπροωθήσεις του 2020 ως παράνομες. Σε ανακοίνωσή της η KISA το Σεπτέμβριο 2020 ανέφερε ότι η νέα πρακτική της κυβέρνησης παραβιάζει ξεκάθαρα το διεθνές δίκαιο, αφού οι αρχές απαγόρευσαν σε πρόσφυγες που έφτασαν στις ακτές να υποβάλουν αίτημα ασύλου, κάτι που αποτελεί στέρηση θεμελιώδους δικαιώματος³³. Παρόμοια κριτική ασκήθηκε και από διεθνείς οργανώσεις: το Human Rights Watch σε εκτενή έκθεσή του (Σεπτέμβριος 2024) τεκμηρίωσε ότι οι κυπριακές αρχές εξαπέστειλαν συλλογικά εκατοντάδες Σύριους αιτούντες άσυλο χωρίς να τους επιτρέψουν πρόσβαση σε διαδικασίες, αναγκάζοντάς τους να επιβιβαστούν σε σκάφη που τους επέστρεψαν απευθείας στον Λίβανο. Μάλιστα, σύμφωνα με την ίδια έκθεση, Λιβανέζοι αξιωματούχοι στη συνέχεια παρέδωσαν πολλούς από αυτούς απευθείας σε Σύριους στρατιώτες στα σύνορα Συρίας-Λιβάνου, εκθέτοντάς τους σε άμεσο κίνδυνο. Η αλληλουχία αυτή ισοδυναμεί με έμμεση

³² <https://ecre.org/mediterranean-people-trapped-in-buffer-zone-finally-allowed-to-enter-cyprus-%E2%80%95-ngo-report-reveals-more-evidence-of-pushbacks-in-greece-%E2%80%95-italy-removing-staff-from-migration-centres-in/#:~:text=The%20Cypriot%20government%E2%80%99s%20decision%20to,access%20to%20asylum%20procedures%20in>

³³ <https://www.politis.com.cy/politis-news/deutsche-welle/388977/epanaproothiseis-prosfygonstin-kypro>

επαναπροώθηση (chain refoulement) προς τη Συρία, κάτι που απαγορεύεται ρητά.

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η παρέμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου, Dunja Mijatović, απέστειλε τον Μάρτιο 2021 επιστολή στον Υπουργό Εσωτερικών της Κύπρου, εκφράζοντας έντονη ανησυχία για τις καταγγελίες περί pushbacks. Η Mijatović έκανε λόγο για παράνομες επαναπροωθήσεις που πρέπει να διερευνηθούν, αναφέροντας ότι έχει λάβει πληθώρα αναφορών πως σκάφη με μετανάστες -πιθανόν πρόσφυγες- εμποδίστηκαν να αποβιβαστούν και απελάθηκαν συνοπτικά, ορισμένες φορές με βίαιο τρόπο³⁴. Το ύφος της επιστολής ήταν αυστηρό, χαρακτηρίζοντας τις εν λόγω πρακτικές αντίθετες στις υποχρεώσεις της Κύπρου. Παράλληλα, η Επίτροπος αναγνώρισε τις “σημαντικές προκλήσεις” που δημιουργεί η αυξημένη ροή, αλλά υπογράμμισε ότι η Κύπρος οφείλει να διασφαλίσει ανθρώπινες συνθήκες υποδοχής και πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου για όλους.

Η πιο ηχηρή εξέλιξη σε νομικό επίπεδο ήρθε τον Οκτώβριο 2024 από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Η υπόθεση «*M.A. και Z.R. κατά Κύπρου*», αναλύεται διεξοδικά στην ενότητα «Νομολογία του ΕΔΔΑ για επαναπροωθήσεις: Παράλληλες περιπτώσεις».

Αντιδράσεις και τοποθετήσεις: Κυβέρνηση, θεσμοί και οργανώσεις

Οι αποκαλύψεις και αποφάσεις αυτές, που προαναφέρθηκαν, προκάλεσαν ένα πολύπτυχο κύμα αντιδράσεων στην Κύπρο, τόσο από πλευράς κράτους όσο και από ανεξάρτητες αρχές, διεθνείς οργανισμούς και την κοινωνία των πολιτών. Στην παρούσα ενότητα, οι

Η κυπριακή κυβέρνηση έχει υιοθετήσει αμυντική στάση απέναντι στις κατηγορίες για επαναπροωθήσεις. Επίσημα, αρνείται ότι εφαρμόζει παράνομες πρακτικές και υποστηρίζει ότι κινείται εντός του πλαισίου του νόμου. Για παράδειγμα, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος εξέδωσε ανακοίνωση μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ τον Οκτώβριο 2024, ισχυριζόμενος ότι «δεν γίνονται επαναπροωθήσεις μεταναστών» από την Κύπρο και ότι οι αρχές πάντοτε ανταποκρίνονται σε σήματα κινδύνου στη θάλασσα (ενώ παράλληλα ανακοίνωσε ανθρωπιστική βοήθεια προς τον Λίβανο ως ένδειξη καλής θέλησης) (Philenews, 2024). Αντίστοιχα, σε

³⁴ <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/18/watchdog-criticises-cyprus-treatment-asylum-seekers#:~:text=In%20a%20letter%20released%20on,they%20had%20to%20be%20investigated>

πρόσφατο περιστατικό του Μαρτίου 2025, όταν η UNHCR εξέφρασε εκ νέου ανησυχία για επαναπροώθηση 80 Σύριων, το Υπουργείο Εσωτερικών προσπάθησε να διασκεδάσει τις εντυπώσεις εκδίδοντας ανακοίνωση που έκανε λόγο για «σύγχυση» γύρω από τα γεγονότα και διέψευσε κατηγορηματικά ότι έλαβαν χώρα οποιεσδήποτε επαναπροωθήσεις, ρίψεις νερού ή προειδοποιητικοί πυροβολισμοί από μέρους των αρχών³⁵.

Η κυβέρνηση επίσης απορρίπτει ως αβάσιμες τις κατηγορίες ότι συνεργάζεται με τον Λίβανο για να εμποδίζει πρόσφυγες να φτάσουν Ευρώπη ή ότι αδιαφορεί για τα ανθρώπινα δικαιώματα (όπως απάντησε και ο Υφυπουργός Μετανάστευσης στην έκθεση του HRW, χαρακτηρίζοντας τις αναφορές «απλές ισχυρισμούς» που δεν ανταποκρίνονται, κατά τον ίδιο, στην πραγματικότητα). Κεντρικό επιχείρημα της κυβέρνησης είναι ότι η Κύπρος ως μικρό κράτος υπό ιδιαίτερες συνθήκες κάνει ό,τι μπορεί για να ανταποκριθεί στις υπερβολικές μεταναστευτικές ροές. Συχνά τονίζεται ότι οι αιτούντες άσυλο αποτελούν 4% του πληθυσμού (έναντι 1% στις περισσότερες χώρες της ΕΕ)³⁶ και ότι οι υποδομές της χώρας έχουν φτάσει στα όριά τους (ο ίδιος ο ΥΠΕΣ Ν. Νουρής δήλωσε το 2021: «η Κύπρος απλά δεν έχει άλλο χώρο» (“Cyprus simply has no more space”). Η κυβέρνηση συνδέει το μεταναστευτικό και με το εθνικό πρόβλημα, σημειώνοντας ότι η μοιρασμένη επικράτεια δυσχεραίνει τη διαχείριση (υπενθυμίζοντας ότι η Κύπρος παραμένει χώρα “υπό κατοχή” που γνωρίζει τι σημαίνει προσφυγιά, όπως ανέφερε και ο Πρόεδρος Ν. Χριστοδουλίδης). Σε δηλώσεις του μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ, ο Πρόεδρος σημείωσε ότι η απόφαση θα μελετηθεί, επισημαίνοντας παράλληλα: «Ως χώρα υπό κατοχή, ξέρουμε τι σημαίνει να είσαι πρόσφυγας, τι σημαίνει να εξαναγκάζεσαι να φύγεις από την πατρίδα σου» (υπονοώντας ότι η κυπριακή κυβέρνηση αναγνωρίζει μεν τη σημασία της προστασίας προσφύγων, αλλά βρίσκεται σε δύσκολη θέση).

Πέρα από τις δημόσιες διαψεύσεις, η Λευκωσία έχει επιδιώξει στήριξη από την ΕΕ ώστε να αντιμετωπίσει την πίεση. Ήδη από τον Μάιο 2021, η Κύπρος ζήτησε επισήμως την ενεργοποίηση του άρθρου 78(3) ΣΛΕΕ, για έκτακτα προσωρινά μέτρα αλληλεγγύης από την ΕΕ (συμπεριλαμβανομένης πιθανώς της αναστολής νέων αιτήσεων ασύλου

³⁵ <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=refoulement%E2%80%9D.%20,57>

³⁶ <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/18/watchdog-criticises-cyprus-treatment-asylum-seekers#:~:text=irregular%20migrant%20flows,according%20to%20Greek%20Cypriot%20officials>

μέχρι να εξομαλυνθεί η κατάσταση)³⁷. Το αίτημα αυτό δεν εγκρίθηκε, με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να δηλώνει ότι οποιεσδήποτε παρεκκλίσεις θα έπρεπε πάντως να σέβονται το δικαίωμα στο άσυλο και τη μη επαναπροώθηση. Αντί αναστολής διαδικασιών, η ΕΕ προσέφερε επιπλέον στήριξη: χρηματοδότηση, αποστολή ευρωπαϊών εμπειρογνομώνων (μέσω της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Ασύλου/EASO, νυν EUAA) και συμμετοχή της Κύπρου σε προγράμματα μετεγκατάστασης προσφύγων σε άλλα κράτη-μέλη. Η Κύπρος έχει επανειλημμένα καλέσει την ΕΕ να χαράξει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο για την Ανατολική Μεσόγειο, λ.χ. ο Υπουργός Εσωτερικών το 2022 τόνισε την ανάγκη Ευρωπαϊκού Σχεδίου Δράσης για μείωση των ροών σε αυτή την οδό. Επίσης, ένας άξονας της κυπριακής προσέγγισης είναι η διπλωματική πίεση προς χώρες προέλευσης ή διέλευσης. Πρόσφατα η Λευκωσία, δια του Αντιπροέδρου της Επιτροπής Μαργαρίτη Σχοινά, έθεσε ζήτημα συμφωνίας ΕΕ-Λιβάνου ώστε να εμποδιστεί το κύμα προσφύγων που αναχωρούν από εκεί, δεδομένης της έξαρσης αφίξεων το 2023-24 (πρόταση που προκάλεσε κριτική από οργανώσεις δικαιωμάτων)³⁸. Παρά τις διεθνείς πιέσεις, η κυπριακή κυβέρνηση εμμένει ότι προτεραιότητά της είναι η αποτελεσματική φύλαξη των συνόρων και η αποτροπή κατάχρησης των διαδικασιών ασύλου, υποστηρίζοντας πάντως ότι σέβεται τις υποχρεώσεις της.

Η Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsman) είναι η αρμόδια ανεξάρτητη αρχή για ζητήματα κακοδιοίκησης και δικαιωμάτων, η οποία τυπικά διαδραματίζει ρόλο στην παρακολούθηση των επαναπροωθήσεων, καθώς ορίστηκε εθνικός μηχανισμός εποπτείας των αναγκαστικών επιστροφών. Ωστόσο, η θητεία της νυν Επιτρόπου (Μαρίας Στυλιανού-Λοττίδη) έχει επικριθεί έντονα από οργανώσεις. Η KISA κατηγόρησε την Επίτροπο ότι απέτυχε να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο και ουσιαστικά «έχει καταντήσει το Γραφείο του Επιτρόπου... από αξιόπιστη Ανεξάρτητη Αρχή προστασίας δικαιωμάτων σε “πλυντήριο” της κρατικής ασυδοσίας» (όπως αναφέρει σε ανακοίνωσή της)³⁹. Συγκεκριμένα, παραδείγματα όπως η υπόθεση

³⁷ <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=refoulement%E2%80%9D.%20,57>

38 <https://www.aljazeera.com/news/2024/4/2/cyprus-concerned-over-spike-in-arrivals-of-syrian-refugees-from-lebanon#:~:text=The%20northwest%20is%20still%20under,the%20control%20of%20oppositi on%20forces>

39

<https://kisa.org.cy/%ce%b5%cf%80%ce%af%cf%84%cf%81%ce%bf%cf%80%ce%bf%cf%82-%ce%b4%ce%b9%ce%bf%ce%af%ce%ba%ce%b7%cf%83%ce%b7%cf%82-%ce%b1%cf%80%cf%8c-%cf%84%ce%b7%ce%bd-%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%83%cf%84%ce%b1%cf%83%ce%af/#:~:text=%CE%97%20%CE%9A%CE%99%CE%A3%CE%91%20%CE%AD%CF%87%CE%B5%CE%B9%20%CF%83%CF%84%CE%B7%20%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%>

Παλαιστίνιου πρόσφυγα το 2024, που επέστρεψε αεροπορικώς στην Κύπρο για να αιτηθεί άσυλο αλλά κρατήθηκε και απελάθηκε πίσω αντί να του επιτραπεί η είσοδος, ανέδειξαν αδυναμίες: η Επίτροπος ενημερώθηκε αλλά καθυστέρησε 10 μήνες να αντιδράσει, και τελικά έκλεισε την υπόθεση θεωρώντας ότι λύθηκε θετικά, ενώ ο ενδιαφερόμενος είχε ήδη απελαθεί παράνομα εν τω μεταξύ. Τέτοιες περιπτώσεις οδηγούν τις ΜΚΟ να αμφισβητούν την ανεξαρτησία και αποτελεσματικότητα της Επιτροπής στην προστασία προσφύγων. Είναι σαφές ότι στην κυπριακή περίπτωση υφίσταται έλλειμμα λογοδοσίας: ο εθνικός μηχανισμός που θα έπρεπε να ερευνά τέτοιες καταγγελίες δεν έχει παράσχει μέχρι στιγμής ουσιαστικά αποτελέσματα, κατά την άποψη των οργανώσεων.

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), που έχει γραφείο στην Κύπρο, διαδραμάτισε ενεργό ρόλο, τόσο υποστηρίζοντας πρακτικά τους πρόσφυγες όσο και δημόσια ασκώντας πίεση. Εκτός από τις ήδη αναφερθείσες ανακοινώσεις για μεμονωμένα περιστατικά (2020, 2023, 2025) όπου εξέφρασε βαθιά ανησυχία, καλώντας την Κύπρο να απέχει από επαναπροωθήσεις και συνοπτικές επιστροφές, η UNHCR είχε κατ' ιδίαν διαβουλεύσεις με την κυβέρνηση. Στην περίπτωση των εγκλωβισμένων στη νεκρή ζώνη, η UNHCR παρείχε ανθρωπιστική βοήθεια (σκηνές, είδη πρώτης ανάγκης) και πίεσε τις αρχές για λύση⁴⁰. Η εκπρόσωπος της Αρμοστείας (Αιμιλία Στροβολίδου) δήλωσε ότι χρειάζεται βιώσιμη λύση για όσους μένουν σε νομικό κενό και ότι η κατάσταση παρατεταμένης αβεβαιότητας έχει σοβαρές ψυχολογικές επιπτώσεις στους ίδιους. Μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ το 2024, η UNHCR χαιρέτισε την απόφαση ως επιβεβαίωση της σημασίας της πρόσβασης στο άσυλο. Εν γένει, ο ΟΗΕ έχει υπενθυμίσει στην Κυπριακή Δημοκρατία ότι, παρά τις προκλήσεις, οφείλει να τηρεί το διεθνές δίκαιο: καμία εθνική πολιτική φύλαξης συνόρων δεν δικαιολογεί την έκθεση προσφύγων σε κίνδυνο επαναπροώθησης σε χώρες όπου κινδυνεύουν.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι θεσμοί της ΕΕ, από την πλευρά τους, παρακολουθούν στενά αλλά με προσεκτική δημόσια στάση. Όπως προαναφέρθηκε, η Επιτροπή μπλόκαρε προσπάθεια της Κύπρου να αναστείλει το άσυλο το 2021, υπογραμμίζοντας ότι τυχόν έκτακτα μέτρα πρέπει να συνάδουν με τα θεμελιώδη δικαιώματα. Επίσης, η Επιτροπή

[ΑΕ.%CF%83%CE%B5%20%C2%AB%CF%80%CE%BB%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF%20%BB%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%BA%CF%81%CE](#)

⁴⁰ <https://www.theguardian.com/world/2024/oct/11/echr-ruling-for-cyprus-asylum-seekers-may-embolden-refugees-in-buffer-zone#:~:text=The%20revelations%20follow%20accusations%20by,with%20mosquitoes%2C%20rats%20and%20snakes>

αντέδρασε όταν η Κύπρος έλαβε μονομερώς μέτρα στην Πράσινη Γραμμή (π.χ. τοποθέτηση φράκτη) χωρίς διαβούλευση. Σε κοινοβουλευτικό επίπεδο, το Ευρωκοινοβούλιο έχει υποβάλει ερωτήσεις προς την Επιτροπή σχετικά με φερόμενες παραβιάσεις από την Κύπρο, στις οποίες η επίσημη απάντηση ήταν ότι διερευνώνται οι ισχυρισμοί και ότι τυχόν αποδείξεις επαναπροωθήσεων θα απαιτούσαν διορθωτικές ενέργειες. Μέχρι στιγμής, δεν έχει κινηθεί κάποια γνωστή νομική διαδικασία επί παραβάσει κατά της Κύπρου για το ζήτημα, σε αντίθεση με άλλες χώρες (π.χ. Ελλάδα, Κροατία) όπου υπήρξε ισχυρότερο αποδεικτικό υλικό. Παράλληλα, η Κύπρος έχει συνάψει Μνημόνια Συνεργασίας με την Επιτροπή για τη διαχείριση του μεταναστευτικού (π.χ. αρχές 2022 υπεγράφη Μνημόνιο παροχής επιχειρησιακής και οικονομικής στήριξης από την ΕΕ προς την Κύπρο). Ωστόσο, η Επιτροπή από την άλλη πιέζει για τήρηση των ευρωπαϊκών κανόνων. Στις πολιτικές δηλώσεις, Ευρωπαίοι αξιωματούχοι αναγνωρίζουν το δυσανάλογο βάρος που φέρει η Κύπρος, τονίζοντας όμως ότι δεν νοείται προστασία συνόρων χωρίς σεβασμό στα δικαιώματα. Η ευρύτερη συζήτηση σε επίπεδο ΕΕ για το Νέο Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου επίσης επηρεάζει την Κύπρο: ως μέλος της ομάδας MED5, η Κύπρος ζητά περισσότερη αλληλεγγύη (μετεγκαταστάσεις) και ευελιξία στη διαχείριση, αλλά ταυτόχρονα δεσμεύεται από τις κοινές ευρωπαϊκές αρχές.

Τέλος, οι κυπριακές ΜΚΟ και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών έχουν δυναμική παρουσία. Εκτός από την KISA, ενεργό ρόλο διαδραματίζει το Κυπριακό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (Cyprus Refugee Council), το οποίο συμμετέχει σε ευρωπαϊκά δίκτυα (ECRE, AIDA) και καταγράφει την κατάσταση στην Κύπρο. Το Συμβούλιο συστηματικά επισημαίνει τα κενά στο σύστημα ασύλου και έχει συνεισφέρει στη δημοσιοποίηση στατιστικών και περιστατικών (π.χ. μέσω της ετήσιας έκθεσης AIDA, όπου τεκμηριώνονται οι τάσεις αφίξεων και οι πρακτικές αποτροπής)⁴¹. Επίσης, το Συμβούλιο (μαζί με άλλες οργανώσεις) παροτρύνει την κυβέρνηση να βελτιώσει τις συνθήκες υποδοχής, ειδικά στο κέντρο «Πουρνάρα» που συχνά είναι υπερπλήρες και ανεπαρκές. Τοπικές και διεθνείς οργανώσεις συνεργάζονται στενά: η KISA, το Cyprus Refugee Council και διεθνείς φορείς (π.χ. EuroMed Rights, Front Line Defenders) συχνά συνυπογράφουν επιστολές ή παρεμβαίνουν νομικά (σημειώνεται η συμμετοχή τους ως τρίτων παρεμβαίνόντων στην υπόθεση *M.A. & Z.R. v. Cyprus* στο ΕΔΔΑ). Παράλληλα, πρέπει να

⁴¹ <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=From%202020%20onwards%2C%20in%20view,7>

αναφερθεί ότι το έργο ορισμένων ΜΚΟ δυσχεράνθηκε από αντιδράσεις της ίδιας της κυβέρνησης. Ενδεικτικά, η KISA το 2020 διαγράφηκε από το μητρώο εγκεκριμένων ΜΚΟ (κάτι που οι εκπρόσωποί της κατήγγειλαν ως πολιτικά υποκινούμενο λόγω των επικριτικών της δράσεων). Αν και το 2025 το Ανώτατο Δικαστήριο δικαίωσε την KISA ακυρώνοντας τη διαγραφή της, οι εντάσεις μεταξύ κυβέρνησης και οργανώσεων καταδεικνύουν τις προκλήσεις στο πεδίο της υπεράσπισης δικαιωμάτων στην Κύπρο.

Συνολικά, διαμορφώνεται μια εικόνα όπου η μεν κυβέρνηση επικαλείται την έκτακτη ανάγκη και προβάλλει ένα αφήγημα “ασφάλειας” και προστασίας από την μαζική μετανάστευση, ενώ διεθνείς οργανισμοί, δικαστικές αποφάσεις και η κοινωνία των πολιτών τονίζουν ότι κάποιες από τις εφαρμοζόμενες πρακτικές υπερβαίνουν τα επιτρεπόμενα όρια του νόμου. Η κυπριακή περίπτωση αναδεικνύει το δίλημμα μεταξύ συνοριακού ελέγχου και ανθρωπιστικών υποχρεώσεων, με τις επαναπροωθήσεις να βρίσκονται ακριβώς στο επίκεντρο αυτού του πεδίου έντασης.

Δημοσιογραφικές αποκαλύψεις για επαναπροωθήσεις

Τα τελευταία χρόνια, σημαντικό ρόλο στην αποκάλυψη των πραγματικών πρακτικών επί του πεδίου διαδραμάτισαν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τόσο στην Κύπρο όσο και διεθνώς. Αρκετά ρεπορτάζ και έρευνες συνέβαλαν στο να φωτιστούν περιστατικά επαναπροώθησης και να ασκηθεί δημόσιος έλεγχος.

Στον κυπριακό Τύπο, η εφημερίδα «Πολίτης» είχε σειρά από δημοσιεύματα-τομή. Ήδη από το 2020, ο «Πολίτης» (σε συνεργασία με τη Deutsche Welle) δημοσίευσε μαρτυρίες και στοιχεία για τις απωθήσεις σκαφών στον Λίβανο. Το αποκαλυπτικό άρθρο της 8ης Σεπτεμβρίου 2020 περιέγραψε λεπτομερώς πώς οι αρχές απέτρεψαν την αποβίβαση 114 προσφύγων και τους έστειλαν πίσω με επιταγμένα ιδιωτικά πλοία, παραθέτοντας μάλιστα και δηλώσεις του Υπουργού που επιβεβαίωναν το γεγονός⁴². Οι εικόνες και οι περιγραφές εκείνες προκάλεσαν σοκ, με τον «Πολίτη» να κάνει λόγο σε επόμενο άρθρο για «σκηνές ντροπής και απανθρωπιάς» στη θάλασσα της Κύπρου (τίτλος άρθρου, Πολίτης 2020). Επίσης, ο «Πολίτης» δημοσίευσε συνεντεύξεις ειδικών, όπως του δρος Κώστα Παρασκευά (νομικού), που εξηγούσε ότι η Κυπριακή Δημοκρατία όντως έχει προβεί σε “pushbacks” και ότι είναι πιθανόν να καταδικαστεί

⁴² <https://www.politis.com.cy/politis-news/deutsche-welle/388977/epanaproothiseis-prosfygonstin-kypro>

διεθνώς για αυτά (Πολίτης, 17/1/2021). Μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ το 2024, η εφημερίδα τη χαρακτήρισε «πολιτικό και νομικό χαστούκι» προς την Κυβέρνηση, σημειώνοντας ότι θα στοιχίσει αποζημιώσεις άνω των €20.000 ανά επαναπροωθημένο άτομο (Πολίτης, 11/10/2024). Το ερευνητικό ρεπορτάζ του «Πολίτη» συνέβαλε στην επιβεβαίωση των καταγγελιών, καθώς ανέδειξε επίσημα έγγραφα και αφηγήσεις προσφύγων που αποκάλυψαν την πρακτική: π.χ. ότι οι επιβαίνοντες σε μια βάρκα υποχρεώθηκαν να επιβιβαστούν σε σκάφος του Λιμενικού και επεστράφησαν στον Λίβανο, κάτι που συνιστά σαφή παραβίαση της διαδικασίας ασύλου.

Η εφημερίδα «Φιλελεύθερος» και η ιστοσελίδα Philenews επίσης κάλυψαν εκτενώς το θέμα, κυρίως από την οπτική της επικαιρότητας και των δηλώσεων των εμπλεκομένων. Ο «Φιλελεύθερος» συχνά φιλοξένησε τις θέσεις της κυβέρνησης, π.χ. δημοσίευσε τις δηλώσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου το 2024 ότι δεν γίνονται επαναπροωθήσεις και ότι η Κύπρος αντίθετα σώζει ζωές στη θάλασσα (ανακοίνωση που συνδυάστηκε με την είδηση αποστολής κυπριακής βοήθειας στον Λίβανο). Παράλληλα όμως, αρθρογραφία γνώμης στην ίδια εφημερίδα τόνισε ότι όλες οι επαναπροωθήσεις είναι παράνομες, υπογραμμίζοντας ότι ούτε η Κύπρος νομιμοποιείται να επαναπροωθεί πρόσφυγες στον Λίβανο, εφόσον καμία διμερής συμφωνία δεν μπορεί να παρακάμψει το διεθνές δίκαιο (Philenews, 2020). Σε μια εκτενή του ανταπόκριση τον Μάρτιο 2021, ο «Φ» αναφέρθηκε στην έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία «έκαιγε» την Κύπρο τόσο για διαφθορά όσο και για επαναπροωθήσεις. Συγκεκριμένα, παρέθεσε απόσπασμα της έκθεσης που ανέφερε ότι από τον Ιανουάριο έως τον Αύγουστο [2020] οι αρχές απώθησαν προς τον Λίβανο 5 σκάφη με Σύριους, με λεπτομέρειες για τρία περιστατικά: 16 Μαΐου (βάρκα με 56 άτομα), 25 Ιουνίου (58 άτομα) και 25 Ιουλίου (85 άτομα), καθώς και δύο ακόμη σκάφη στις 22 Αυγούστου⁴³. Αυτή η επιβεβαίωση από ανεξάρτητη πηγή (ΗΠΑ) ενίσχυσε την αξιοπιστία των δημοσιογραφικών αποκαλύψεων. Επιπλέον, το Philenews κάλυψε το ναυάγιο του Μαρτίου 2025 ανοιχτά του Κάβο Γκρέκο -όπου 7 πρόσφυγες πνίγηκαν- και τον συνακόλουθο πολιτικό διάλογο για το αν αντέδρασαν έγκαιρα οι αρχές στην κλήση κινδύνου (θέμα που συνδέθηκε με το γενικότερο πλαίσιο των

⁴³ <https://www.philenews.com/eidiseis/article/522990/kei-tin-kipro-gia-diafthora-ke-anthr-dikeomata-i-ekthesi-tou-ipex-ton-ipa/#:~:text=%C2%AB%CE%91%CF%80%CF%8C%20%CF%84%CE%BF%CE%BD%20%CE%99%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%AC%CF%81%CE%B9%CE%BF%20%CE%AD%CF%89%CF%82%20%CF%84%CE%BF%CE%BD,%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%AC%20%CE%AE%CF%84%CE%B1%CE%BD%20%CE%A3%CF%8D%CF%81%CE%BF%CE%B9%20%CF%85%CF%80%CE>

επιχειρήσεων αποτροπής). Γενικά, ο «Φιλελεύθερος» κράτησε μια ισορροπία μεταξύ μεταφοράς των κυβερνητικών θέσεων και ανάδειξης των επικρίσεων, προσφέροντας στο κυπριακό κοινό πληροφόρηση για το ζήτημα.

Σε διεθνές επίπεδο, τα μεγάλα ειδησεογραφικά δίκτυα έστρεψαν επίσης το βλέμμα στην Κύπρο καθώς οι καταγγελίες αυξάνονταν. Το Al Jazeera φιλοξένησε ρεπορτάζ για τη μεταναστευτική δίοδο της Κύπρου, δίνοντας έμφαση στις αυξανόμενες αφίξεις Σύριων από τον Λίβανο και στις αντιδράσεις της κυπριακής κυβέρνησης. Σε άρθρο του Απριλίου 2024, ανέφερε ότι σε διάστημα μόλις δύο ημερών είχαν φτάσει 350 Σύριοι πρόσφυγες, προκαλώντας την έντονη ανησυχία του Προέδρου Χριστοδουλίδη⁴⁴. Το Al Jazeera παρέθεσε τη δήλωσή του ότι «το να “εξάγει” ο Λίβανος μετανάστες προς την Κύπρο δεν είναι αποδεκτή λύση», μια φράση που υποδηλώνει την ενόχληση της Λευκωσίας. Επιπλέον, το δίκτυο ανέδειξε το στοιχείο ότι η Κύπρος ζητά από την ΕΕ πιο αυστηρή στάση, όπως να εξεταστεί το ενδεχόμενο χαρακτηρισμού ορισμένων περιοχών της Συρίας ως ασφαλών για επαναπατρισμό. Το Al Jazeera έδωσε διεθνή δημοσιότητα και στη συμφωνία με τον Λίβανο, σχολιάζοντας ότι εντάσσεται σε μια τάση της ΕΕ να συνάπτει συμφωνίες με τρίτες χώρες για ανάσχεση προσφύγων, μία πρακτική που επικρίθηκε από ανθρωπιστικές οργανώσεις. Τα ρεπορτάζ αυτά συνέβαλαν στο να τοποθετηθεί η Κύπρος στον ευρύτερο χάρτη της προσφυγικής κρίσης, παρά το μικρό της μέγεθος.

Ιδιαίτερη απήχηση είχαν και οι αποκαλύψεις της βρετανικής εφημερίδας «The Guardian». Η απεσταλμένη του «Guardian» στην Ελλάδα/Κύπρο, Helena Smith, δημοσίευσε σειρά άρθρων που ανέδειξαν με κριτική ματιά την κατάσταση. Τον Μάρτιο 2021, ο Guardian κυκλοφόρησε άρθρο με τίτλο «Cyprus rebuked for ‘violent’ pushbacks...», σημειώνοντας ότι η Κύπρος δέχθηκε δριμεία σύσταση από το Συμβούλιο της Ευρώπης για τη μεταχείριση των αιτούντων άσυλο⁴⁵. Το άρθρο περιγράφει τη “σκληρή επιτίμηση” (strongly worded rebuke) της Επιτροπής Mijatović, που χαρακτήριζε τις απελάσεις παράνομες και απαιτούσε διερεύνηση. Παράλληλα, τόνιζε ότι σε αντίθεση με την Ελλάδα όπου οι αφίξεις είχαν μειωθεί, η Κύπρος αντιμετώπιζε ραγδαία αύξηση ροών και είχε πλέον τον μεγαλύτερο αριθμό αιτήσεων ασύλου κατά κεφαλήν στην ΕΕ. Η Guardian

⁴⁴ <https://www.aljazeera.com/news/2024/4/2/cyprus-concerned-over-spike-in-arrivals-of-syrian-refugees-from-lebanon#:~:text=Cyprus%20has%20expressed%20concerns%20about,Syrian%20refugees%20coming%20from%20Lebanon>

⁴⁵ <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/18/watchdog-criticises-cyprus-treatment-asylum-seekers#:~:text=The%20country%20was%20singled%20out,with%20a%20worsening%20migrant%20crisis>

περιέγραψε τις εικόνες στην Κύπρο: από τη μία το κράτος άρχισε να στήνει συρματοπλέγματα κατά μήκος της νεκρής ζώνης για να αποθαρρύνει πρόσφυγες, από την άλλη το κέντρο υποδοχής Πουρνάρα ήταν υπερκορεσμένο και ακατάλληλο, με 1.500 άτομα σε χώρο για 1.000, σε συνθήκες ανθυγιεινές και με πολυήμερο εγκλεισμό. Ένα μεταγενέστερο ρεπορτάζ του Guardian (Οκτώβριος 2024) εστίασε στους πρόσφυγες που παγιδεύτηκαν στη νεκρή ζώνη. Με τίτλο «No man's land: three people seeking asylum stuck in Cyprus's buffer zone», το άρθρο αφηγούνταν την ιστορία εγκλωβισμένων και πώς η πρόσφατη απόφαση του ΕΔΔΑ τους δίνει ελπίδα. Περιείχε δηλώσεις της Nicoletta Charalambidou, που ανέφερε ότι εδώ και 4 χρόνια η μεταναστευτική πολιτική της Κύπρου βασίζεται σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παράνομες επαναπροωθήσεις σε ξηρά και θάλασσα. Ο Guardian αποκάλυψε επίσης, μέσω πηγών όπως το Border Violence Monitoring Network, ότι η Κύπρος έχει ενισχύσει την παρακολούθηση με νέα τεχνολογία από το 2020, διευκολύνοντας έτσι τις παραβιάσεις (όπως drones στη ζώνη). Ένα άλλο στοιχείο που προβλήθηκε είναι η ευθεία ομολογία κυβερνητικού αξιωματούχου: ο υφυπουργός Μετανάστευσης Ν. Ιωαννίδης παραδέχτηκε (σε δηλώσεις τον Αύγουστο 2024) ότι «η Κύπρος έχει πάρει την απόφαση να μη δέχεται ροές μέσω της πράσινης γραμμής, ειδικά από τη στιγμή που καταφέραμε να μηδενίσουμε τις αφίξεις διά θαλάσσης». Η παράθεση αυτής της δήλωσης από διεθνές μέσο είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική, διότι επιβεβαιώνει την ύπαρξη πολιτικής απόφασης για pushbacks (να αποτραπεί πάση θυσία η είσοδος όσων περνούν από τα κατεχόμενα, την ίδια στιγμή που εξαλείφθηκαν οι θαλάσσιες αφίξεις).

Συνολικά, οι δημοσιογραφικές έρευνες από τον «Πολίτη» και τον «Φιλελεύθερο» μέχρι το Al Jazeera και τον Guardian έφεραν στο φως χειροπιαστά στοιχεία και έδωσαν ανθρώπινη διάσταση στις στατιστικές. Ανέδειξαν τις εμπειρίες των ίδιων των προσφύγων (το φόβο, την κακουχία, την αβεβαιότητα όσων απωθούνται), καθώς και τις απόψεις ανεξάρτητων φορέων, κάτι που ενίοτε έλειπε από τον επίσημο δημόσιο λόγο. Μέσω της πίεσης που άσκησαν τα ΜΜΕ, το θέμα των επαναπροωθήσεων στην Κύπρο αναγκάστηκε να αντιμετωπιστεί και σε πολιτικό επίπεδο, τόσο εντός, με ερωτήματα στη Βουλή και παρεμβάσεις του Επιτρόπου Διοικήσεως, όσο και εκτός, με συζητήσεις σε ευρωπαϊκά φόρα. Οι αποκαλύψεις αυτές συνέβαλαν στο να υπάρξει τουλάχιστον κάποια διαφάνεια και λογοδοσία σχετικά με τις πρακτικές στα σύνορα, ενώ σε συνδυασμό με τις νομικές ενέργειες (ΕΔΔΑ κ.λπ.) πιέζουν την Κυπριακή Δημοκρατία να ευθυγραμμίσει τις πολιτικές της με το κράτος δικαίου και τις ανθρωπιστικές της υποχρεώσεις.

4. Πυρήνας του προβλήματος

Η Κυπριακή Πραγματικότητα: Πρακτικές Αποτροπής και Δεδομένα

Η Κυπριακή Δημοκρατία τα τελευταία χρόνια έχει υιοθετήσει μια σειρά από σκληρά μέτρα αποτροπής της άτυπης μετανάστευσης, τα οποία έχουν εγείρει σοβαρές ανησυχίες για παράνομες επαναπροωθήσεις. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, οι κύριες οδοί εισόδου αιτούντων άσυλο στην Κύπρο είναι είτε μέσω θαλάσσης είτε μέσω της πράσινης γραμμής (νεκρής ζώνης) που χωρίζει τις κυβερνητικά ελεγχόμενες από τις μη ελεγχόμενες περιοχές⁴⁶. Δεδομένου ότι στην *de facto* διοίκηση του βορρά (όπου δεν εφαρμόζεται το κοινοτικό κεκτημένο) δεν υπάρχει σύστημα ασύλου, η πλειονότητα των αιτούντων άσυλο διασχίζει την πράσινη γραμμή παράτυπα. Από το 2020 και μετά, παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των αφίξεων, με αποκορύφωμα το 2021-2022 όπου οι αφίξεις διπλασιάστηκαν, παρά μέτρα όπως η τοποθέτηση συρματοπλέγματος κατά μήκος της γραμμής το 2021. Η κυβέρνηση προσέλαβε εκατοντάδες συνοριοφύλακες και εγκατέστησε συστήματα επιτήρησης (με βοήθεια από το Ισραήλ) για να ελέγξει τις διελεύσεις. Επιπλέον, το 2021 αιτήθηκε από την ΕΕ προσωρινή αναστολή εξέτασης νέων αιτήσεων ασύλου, αίτημα που προκάλεσε την έντονη αντίδραση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και την επισήμανση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ότι τυχόν παρεκκλίσεις πρέπει να σέβονται το δικαίωμα ασύλου και τη μη επαναπροώθηση.

Αποτροπή στη θάλασσα: Ιδιαίτερα ανησυχητικές είναι οι πρακτικές αναχαίτισης σκαφών στο θαλάσσιο χώρο της Κύπρου. Για πρώτη φορά το 2020 οι κυπριακές αρχές εφάρμοσαν επαναπροωθήσεις στη θάλασσα, επιστρέφοντας βίαια πλοία που μετέφεραν κυρίως Σύριους, Λιβανέζους και Παλαιστίνιους πίσω στον απόπλου (Τουρκία ή Λίβανο). Συνολικά αναφέρθηκαν 9 τέτοια περιστατικά το 2020 (και μία ακόμη απόπειρα τον Δεκέμβριο που κατέληξε σε διάσωση λόγω βλάβης). Η πρακτική συνεχίστηκε το 2021 με άλλες 9 επαναπροωθήσεις σκαφών, ενώ παράλληλα υπήρξαν τουλάχιστον 4 μετανάστες που προσπάθησαν να εισέλθουν διά της ξηράς και κρατήθηκαν στην ουδέτερη ζώνη χωρίς πρόσβαση σε διαδικασία. Το 2022 καταγράφηκαν 40 αφίξεις σκαφών στις ελεγχόμενες περιοχές, όμως τουλάχιστον 6 πλοία που απέπλευσαν

⁴⁶ <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=From%202020%20onwards%2C%20in%20view,7>

από τον Λίβανο αναχαιτίστηκαν από τις κυπριακές αρχές, εκ των οποίων τα 4 επεστράφησαν απευθείας στον Λίβανο, μεταφέροντας περίπου 354 άτομα (ανάμεσά τους και Σύριους που κατόπιν επαναπατρίστηκαν βιαίως στη Συρία). Το 2023 έλαβαν χώρα δύο περιστατικά (Ιούλιο και Αύγουστο) αφορώντας συνολικά τρία σκάφη με 109 Σύριους πρόσφυγες, τους οποίους η Κύπρος επέστρεψε συνοπτικά πίσω στον Λίβανο. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) εξέφρασε την “εξαιρετική ανησυχία” της για την επιστροφή άνω των 100 Σύριων χωρίς οποιονδήποτε έλεγχο προστασίας, τονίζοντας ότι τέτοιες πρακτικές αντίκεινται στο διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο διότι πραγματοποιούνται “χωρίς νομικές και διαδικαστικές εγγυήσεις” και ενέχουν κίνδυνο επαναπροώθησης προσώπων σε χώρα όπου κινδυνεύουν. Παρόμοια περιστατικά συνεχίστηκαν στις αρχές του 2024, με διαδοχικές αναφορές για αναχαίτιση και άμεση επιστροφή πλοιαρίων με αιτούντες άσυλο. Μάλιστα, η Κύπρος συμφώνησε με τον Λίβανο την αποστολή κυπριακών σκαφών να περιπολούν στα διεθνή ύδατα ανοικτά του Λιβάνου ώστε να προλαμβάνουν τις αναχωρήσεις μεταναστών. Η πρακτική αυτή οδήγησε σε απότομη μείωση των αφίξεων διά θαλάσσης μετά τον Απρίλιο 2024. Διεθνείς οργανώσεις όμως κατήγγειλαν ότι εκατοντάδες Σύριοι επαναπροωθήθηκαν συλλογικά από τις κυπριακές αρχές χωρίς πρόσβαση σε άσυλο, με τα σκάφη τους να συνοδεύονται πίσω στον Λίβανο, όπου οι εκεί αρχές σε πολλές περιπτώσεις τους παρέδωσαν απευθείας σε Σύριους στρατιώτες στα σύνορα με αποτέλεσμα τον εξαναγκαστικό επαναπατρισμό τους στη Συρία.

Πράγματι, έκθεση του Human Rights Watch (2024) τεκμηρίωσε ότι εκατοντάδες Σύριοι αιτούντες άσυλο υπέστησαν τέτοιες επαναπροωθήσεις από Κύπρο προς Λίβανο, σε συντονισμό των αρχών των δύο χωρών. Οι κυπριακές αρχές διέψευσαν κατηγορηματικά αυτούς τους ισχυρισμούς, χαρακτηρίζοντάς τους “αβάσιμες κατηγορίες”, με τον υφυπουργό Μετανάστευσης να ισχυρίζεται ότι η Κύπρος λαμβάνει νόμιμα μέτρα για να προστατεύσει την ικανότητά της να ανταποκριθεί στις διεθνείς της υποχρεώσεις. Παράλληλα, σε απάντηση δημοσιευμάτων για βίαιες μεθόδους, η κυβέρνηση δήλωσε πως «αρνείται κατηγορηματικά» ότι έπεσαν πυροβολισμοί ή ότι χρησιμοποιήθηκαν αντλίες νερού και ότι ουδέποτε αγνόησε κλήση για βοήθεια στη θάλασσα. Ωστόσο, επιζώντες και οργανώσεις ανέφεραν μαρτυρίες ότι κατά τις επιχειρήσεις αυτές το προσωπικό ασφαλείας έκανε χρήση εκφοβιστικών μέσων και βίας – με προειδοποιητικές βολές στη θάλασσα, επιβίβαση ενόπλων στα προσφυγικά σκάφη, χειροπέδηση των μεταναστών, κατάσχεση κινητών τηλεφώνων, ακόμα και

ξυλοδαρμούς⁴⁷. Οι εγχώριες πολιτικές δυνάμεις της αντιπολίτευσης κάλεσαν σε ανεξάρτητη έρευνα των εν λόγω καταγγελιών, υπό το βάρος και πρόσφατου ναυαγίου (Μάρτιος 2025) ανοικτά της Κύπρου όπου χάθηκαν τουλάχιστον 7 ζωές, προκαλώντας δημόσια συζήτηση για το κατά πόσο οι αρχές ανταποκρίθηκαν έγκαιρα σε κλήσεις κινδύνου.

Αποτροπή στην πράσινη γραμμή: Παράλληλα με τις θαλάσσιες επιχειρήσεις, η Κυπριακή Δημοκρατία έχει εντείνει και τα μέτρα αποτροπής κατά μήκος της πράσινης γραμμής. Τυπικά, η πράσινη γραμμή δεν αποτελεί διεθνή σύνορο αλλά εσωτερική γραμμή κατάπαυσης του πυρός, όπου ισχύει ειδικό καθεστώς βάσει του Κανονισμού της Πράσινης Γραμμής της ΕΕ⁴⁸. Παρά ταύτα, από το 2021 εγκαταστάθηκε φράχτης (αγκαθωτό συρματοπλέγμα) σε επιλεγμένα σημεία για να εμποδίσουν οι μετακινήσεις από τα κατεχόμενα προς τις ελεγχόμενες περιοχές. Το μέτρο αυτό προκάλεσε αντιδράσεις εντός Κύπρου (διότι de facto οριοθετεί σύνορο και ενισχύει τον διχοτομικό χαρακτήρα) αλλά και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, καθώς η κυπριακή κυβέρνηση δεν είχε προηγουμένως ενημερώσει την ΕΕ ως όφειλε για αλλαγή πολιτικής στη γραμμή. Παρότι ο φράχτης δεν απέτρεψε ουσιαστικά τις διελεύσεις (οι αφίξεις διπλασιάστηκαν το 2022 σε σχέση με το 2021, με τη συντριπτική πλειονότητα να περνά από την πράσινη γραμμή), οι αρχές συνέχισαν να ενισχύουν την επιτήρηση: πρόσληψη ειδικών συνοριοφυλάκων, εγκατάσταση καμερών (έως 100 σχεδιάστηκαν) και χρήση του στρατού για παρακολούθηση. Κατά δήλωση των αρχών, όταν εντοπίζονται μετανάστες που επιχειρούν να διασχίσουν παράτυπα τη γραμμή, καταβάλλεται προσπάθεια να αποτραπεί η είσοδός τους. Αν δεν είναι εφικτό, συλλαμβάνονται και μεταφέρονται στο Κέντρο Υποδοχής Πουρνάρα. Ωστόσο, οργανώσεις καταγγέλλουν ότι από το 2022 και μετά σημειώθηκαν περιστατικά επαναπροώθησης και στην ξηρά: ομάδες μεταναστών που έφτασαν σε σημεία ελέγχου ή ακόμα και εντός της ελεγχόμενης περιοχής εμποδίστηκαν από τις αστυνομικές δυνάμεις και οδηγήθηκαν πίσω στην ουδέτερη ζώνη, χωρίς να τους επιτραπεί να υποβάλουν αίτημα ασύλου. Χαρακτηριστικά, τον Δεκέμβριο 2022, δύο Τούρκοι υπήκοοι κουρδικής καταγωγής παρουσιάστηκαν στο σημείο διέλευσης Λήδρα Πάλας ζητώντας διεθνή προστασία, όμως η κυπριακή αστυνομία τους αρνήθηκε την είσοδο. Οι δύο αιτούντες έμειναν εγκλωβισμένοι επί πολλούς μήνες στη νεκρή ζώνη, ζώντας σε πρόχειρες

⁴⁷ <https://in-cyprus.philenews.com/local/cyprus-unhcr-concern-syrian-migrants-pushback/#:~:text=According%20to%20AlphaNews%2C%20testimonies%20said,the%20boat%20to%20turn%20back>

⁴⁸ <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=From%202020%20onwards%2C%20in%20view,7>

σκηνές που παρείχε η UNHCR και τρεφόμενοι από την UNHCR και ξένες πρεσβείες, χωρίς καμία μέριμνα από τις αρχές. Ο ένας από αυτούς παρέμεινε στη ζώνη έως τον Σεπτέμβριο 2023, οπότε τελικά του επιτράπη να μπει στην επικράτεια και να έχει πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου. Σε άλλο περιστατικό, τον Νοέμβριο 2023, μία Ιρανή που προσήλθε στο ίδιο σημείο δηλώνοντας φόβο δίωξης (λόγοι διεθνούς προστασίας) απορρίφθηκε επί τόπου από την κυπριακή αστυνομία και παρέμεινε αποκλεισμένη στην ουδέτερη ζώνη για τρεις ημέρες. Κατόπιν, αντί να της επιτραπεί η είσοδος στις ελεγχόμενες περιοχές, υποχρεώθηκε να επιστρέψει στα κατεχόμενα και τελικά απελάθηκε πίσω στην Τουρκία, μια πρακτική που συνιστά έμμεση επαναπροώθηση (chain refoulement), εφόσον το βόρειο τμήμα δεν διαθέτει άσυλο και οι παράτυπα εισερχόμενοι εκεί διώκονται για παράνομη είσοδο και συχνά φυλακίζονται.

Εγκλωβισμένοι στη νεκρή ζώνη: Η πιο ακραία ίσως έκφανση της πολιτικής αποτροπής στην ξηρά εμφανίστηκε το 2024. Από τον Μάιο 2024, οι αρχές εφάρμοσαν μια άτυπη πρακτική μη εισδοχής: σε αρκετές περιπτώσεις, άτομα που πέρασαν την πράσινη γραμμή συνελήφθησαν ακόμη και αφού έφτασαν στο Κέντρο Πουρνάρα και επαναφέρθηκαν βίαια από την αστυνομία πίσω στη νεκρή ζώνη. Έτσι, μεταξύ Μαΐου και Νοεμβρίου 2024, συνολικά 147 άνδρες, γυναίκες και παιδιά διάφορων εθνικοτήτων (Σύριοι, Αφγανοί, Σουδανοί, Παλαιστίνιοι κ.ά.) βρέθηκαν εγκλωβισμένοι στη ζώνη για εβδομάδες ή και μήνες, χωρίς δυνατότητα εισόδου στην Κυπριακή επικράτεια. Οι συνθήκες διαβίωσής τους ήταν εξαιρετικά δυσμενείς: ζούσαν σε σκηνές που διένειμε η UNHCR, εκτεθειμένοι σε ακραίες θερμοκρασίες καλοκαιριού, σε χώμα γεμάτο κουνούπια, τρωκτικά και φίδια, χωρίς πρόσβαση σε καθαρό νερό, επαρκή τροφή ή εγκαταστάσεις υγιεινής. Τα στοιχειώδη εφόδια (νερό, τρόφιμα, ρουχισμός) παρέχονταν μόνο χάρη στην Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ (UNFICYP) σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία, ενώ ιατροφαρμακευτική περίθαλψη δίνονταν εκτάκτως σε νοσοκομείο των ελεγχόμενων περιοχών, με τους ασθενείς όμως να επιστρέφονται αμέσως πίσω στη ζώνη μετά το εξιτήριο. Η επιστροφή τους στις κατεχόμενες περιοχές δεν αποτελούσε βιώσιμη επιλογή, διότι, όπως σημειώθηκε, δεν υπήρχε δυνατότητα ασύλου εκεί και αντιμετώπιζαν δίωξη για παράνομη είσοδο.

Η κατάσταση αυτή σύντομα πήρε διεθνή δημοσιότητα. Μέχρι τον Οκτώβριο 2024 περίπου 35 άτομα εξακολουθούσαν να παραμένουν εγκλωβισμένα στη ζώνη επί πολλούς μήνες, γεγονός που οδήγησε τον Επίτροπο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης (τότε κ. Michael O'Flaherty) να εκφράσει δημόσια την έντονη ανησυχία του. Ο

Επίτροπος προειδοποίησε ότι η παρατεταμένη διαμονή ανθρώπων σε τέτοιες άθλιες συνθήκες συνιστά κίνδυνο για παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων που προστατεύονται από την ΕΣΔΑ (π.χ. απαγόρευση απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, δικαίωμα οικογενειακής ζωής). Επιπλέον, εξέφρασε ανησυχία για αναφορές ότι πλοίαρια με μετανάστες (συμπεριλαμβανομένων προσώπων που μπορεί να χρήζουν διεθνούς προστασίας) αποτρέπονται βίαια να αποβιβαστούν στην Κύπρο και επιστρέφονται πίσω χωρίς πρόσβαση σε διαδικασίες ασύλου. Τέτοιες ενέργειες, τόνισε, πιθανώς οδηγούν σε παραβιάσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της Σύμβασης του 1951 για τους Πρόσφυγες, οι οποίες απαγορεύουν την επιστροφή ατόμων σε χώρες όπου κινδυνεύουν με κακομεταχείριση. Οι κυπριακές αρχές, διά στόματος του Προέδρου της Δημοκρατίας, απάντησαν ότι η κυβέρνηση θα καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια να αποτρέψει την “κανονικοποίηση των παράτυπων διελεύσεων” μέσω της πράσινης γραμμής, “πάντα σύμφωνα με τις υποχρεώσεις της βάσει του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου”. Επισήμαναν, δε, ότι η προσήλωσή τους στην παροχή προστασίας σε όσους έχουν ανάγκη φαίνεται από σειρά ενεργειών, προβάλλοντας ως επιχείρημα ότι η Κύπρος δέχεται τον μεγαλύτερο αριθμό αιτήσεων ασύλου αναλογικά με τον πληθυσμό της στην ΕΕ.

Παρά τις διαβεβαιώσεις, το γεγονός παρέμενε ότι δεκάδες άνθρωποι βρίσκονταν εγκαταλελειμμένοι σε μια *de facto* ζώνη μη δικαίου ανάμεσα στις γραμμές αντιπαράταξης. Το ζήτημα οδηγήθηκε και σε νομικό επίπεδο: έγιναν προσφυγές στο νεοσυσταθέν Διοικητικό Δικαστήριο Διεθνούς Προστασίας, ενώ παράλληλα 35 αιτούντες άσυλο κατέθεσαν αίτημα ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) ζητώντας να προστατευθούν από περαιτέρω επαναπροώθηση (αίτηση βάσει του Κανόνα 39 του Κανονισμού του Δικαστηρίου). Το ΕΔΔΑ, ενεργώντας άμεσα, ζήτησε από την κυπριακή κυβέρνηση εξηγήσεις ως προς το αν οι εν λόγω αιτούντες έχουν πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου στην Κύπρο και αν κινδυνεύουν να απομακρυνθούν έμμεσα από τη νεκρή ζώνη (π.χ. να εξαναγκαστούν σε επιστροφή προς το βορρά και εν τέλει σε τρίτες χώρες). Υπό αυτή την πίεση, τον Νοέμβριο 2024 οι κυπριακές αρχές μετέφεραν τελικά και τους τελευταίους εγκλωβισμένους προσωρινά σε κέντρο υποδοχής εντός των ελεγχόμενων περιοχών. Σε ανακοίνωσή του, όμως, ο αρμόδιος Υφυπουργός Μετανάστευσης δήλωσε ότι η μεταφορά έγινε “προσωρινά και κατ’ εξαίρεση” και σκοπός ήταν να δρομολογηθεί η μεταφορά τους σε τρίτες χώρες ή η απέλασή τους, ξεκαθαρίζοντας ότι δεν θα τους δοθεί πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου. Μετά από αυτήν την ομολογημένη άρνηση παροχής ασύλου, το ΕΔΔΑ προχώρησε σε αυστηρότερη στάση,

απαιτώντας άμεση απάντηση στα ερωτήματα που είχε θέσει και ακυρώνοντας την προθεσμία παράτασης που είχε δώσει στο κράτος. Εν τέλει, η κυβέρνηση υποχώρησε: επιβεβαιώθηκε ότι όλα τα εγκλωβισμένα άτομα απέκτησαν πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου μετά την είσοδό τους στις ελεγχόμενες περιοχές.

Συνοψίζοντας την κυπριακή πραγματικότητα: έχουν τεκμηριωθεί επαναλαμβανόμενες πρακτικές αποτροπής τόσο στη θάλασσα όσο και στην πράσινη γραμμή, οι οποίες περιλαμβάνουν την άμεση φυσική απομάκρυνση αιτούντων άσυλο χωρίς καμία εξέταση των αιτημάτων τους, τη χρήση καταναγκασμού ή απειλών βίας, και την άρνηση πρόσβασης σε διαδικασίες ασύλου. Αυτές οι πρακτικές έχουν οδηγήσει σε ανθρώπους αποκλεισμένους σε ουδέτερες ζώνες υπό απάνθρωπες συνθήκες, καθώς και σε αναγκαστικές επιστροφές προσφύγων σε χώρες όπου κινδυνεύουν, όπως ο επαναπατρισμός Σύριων. Η κυπριακή κυβέρνηση αρνείται τον χαρακτηρισμό των ενεργειών της ως “επαναπροωθήσεις” και επικαλείται λόγους εθνικής ασφάλειας και δυσανάλογου βάρους, υποστηρίζοντας ότι ενεργεί εντός νομίμων πλαισίων. Ωστόσο, οι καταγγελίες διεθνών οργανισμών, οι εκθέσεις ΜΚΟ και -όπως θα αναλυθεί κατωτέρω- οι ίδιες οι αποφάσεις δικαστικών οργάνων καταδεικνύουν ότι τα μέτρα αυτά πληρούν τα χαρακτηριστικά των παράνομων επαναπροωθήσεων.

Νομικό Πλαίσιο: Αρχή μη Επαναπροώθησης, Συλλογικές Απελάσεις και Δικαίωμα στο Άσυλο

Για να αξιολογηθεί αν οι παραπάνω πρακτικές αποτελούν pushbacks κατά το διεθνές, ευρωπαϊκό και ενωσιακό δίκαιο, είναι κρίσιμο να παρουσιαστεί εν συντομία το εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο και οι θεμελιώδεις αρχές προστασίας των προσφύγων και μεταναστών στα σύνορα.

Απαγόρευση συλλογικών απελάσεων: Το διεθνές δίκαιο προστατεύει όχι μόνο από την ουσία της επαναπροώθησης αλλά και από τη διαδικασία της μαζικής απομάκρυνσης χωρίς εξατομικευμένη κρίση. Στο Πρωτόκολλο 4 της ΕΣΔΑ, το Άρθρο 4 ρητά απαγορεύει τις συλλογικές απελάσεις αλλοδαπών. Παρομοίως, το άρθρο 19(1) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ απαγορεύει “τις μαζικές απελάσεις”. Ο λόγος αυτών των διατάξεων είναι να διασφαλίσουν ότι κάθε αλλοδαπός θα έχει ατομική εξέταση της περίπτωσης του πριν απελαθεί, ιδίως όταν προβάλλει φόβους δίωξης ή άλλους ανθρωπιστικούς λόγους. Οι pushbacks αντιβαίνουν ευθέως σε αυτή την αρχή, καθώς συνιστούν μαζικές απομακρύνσεις χωρίς καμία εξατομίκευση. Το ΕΔΔΑ έχει

αναπτύξει πλούσια νομολογία στο ζήτημα. Στην κλασική υπόθεση *Hirsi Jamaa* (που αφορούσε επαναπροώθηση πλοιαρίων μεταναστών από την Ιταλία στη Λιβύη), το Δικαστήριο έκρινε ομόφωνα ότι η Ιταλία παραβίασε το Άρθρο 4 Πρωτ.4 διότι επέστρεψε συλλογικά τους προσφεύγοντες χωρίς καμία απολύτως εξέταση της ατομικής τους κατάστασης ή των ισχυρισμών τους⁴⁹. Ανάλογα, στην υπόθεση *Sharifi και άλλοι κατά Ιταλίας και Ελλάδας* (2014), όπου μια ομάδα Αφγανών αιτούντων άσυλο επαναπροωθήθηκε αυτόματα από το λιμάνι της Ανκόνα πίσω στην Ελλάδα, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η Ιταλία παραβίασε την απαγόρευση συλλογικών απελάσεων (Άρθρο 4 Πρωτ.4), ενώ παράλληλα παραβίασε και το άρθρο 3 (απάνθρωπη μεταχείριση) και το άρθρο 13 (αποτελεσματικό ένδικο μέσο). Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο υπογράμμισε πως οι προσφεύγοντες στάλθηκαν πίσω αμέσως χωρίς να τους δοθεί καμία δυνατότητα να υποβάλουν αίτημα ασύλου και χωρίς πρόσβαση σε βασικές διαδικαστικές εγγυήσεις, όπως ενημέρωση στη γλώσσα τους, διερμηνεία, νομική συνδρομή, στέγαση ή ιατρική περίθαλψη. Η πρακτική αυτή ουσιαστικά στέρησε από τους αιτούντες όλα τα δικαιώματα που θα απέρρεαν από την υποβολή αίτησης ασύλου. Το ΕΔΔΑ ξεκαθάρισε ότι καμία τυπική δικαιολογία δεν μπορεί να νομιμοποιήσει μια μαζική απέλαση: ούτε η επίκληση του Κανονισμού Δουβλίνου (ο οποίος απαιτεί ατομική διαδικασία μεταφοράς), ούτε οι πρακτικές δυσκολίες λόγω μεγάλων μεταναστευτικών ροών. Όπως ρητά σημείωσε, οι διαχειριστικές δυσκολίες ουδέποτε δύνανται να δικαιολογήσουν προσφυγή σε πρακτικές ασύμβατες με την ΕΣΔΑ. Το δικαστήριο παρέπεμψε μάλιστα στη διαπίστωση αυτή από την υπόθεση *Hirsi*, υπογραμμίζοντας ότι η προστασία των δικαιωμάτων δεν υποχωρεί μπροστά στις προκλήσεις ελέγχου των συνόρων.

Δικαίωμα πρόσβασης σε διαδικασία ασύλου: Συναφές με τα παραπάνω είναι το δικαίωμα κάθε ατόμου που ζητά διεθνή προστασία να έχει πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου. Το δικαίωμα αυτό, μολονότι δεν κατονομάζεται ρητά στην ΕΣΔΑ, απορρέει από την αρχή μη επαναπροώθησης και την απαγόρευση συλλογικών απελάσεων, και έχει αναγνωριστεί τόσο σε επίπεδο ΟΗΕ (βλ. π.χ. Δήλωση της Ν.Υ. 2016 για πρόσφυγες/μετανάστες) όσο και -κυρίως- στο ενωσιακό δίκαιο. Ο Χάρτης της ΕΕ στο άρθρο 18 κατοχυρώνει το δικαίωμα ασύλου σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης. Η ευρωπαϊκή νομοθεσία (Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου) περιλαμβάνει την Οδηγία 2013/32/ΕΕ για τις διαδικασίες ασύλου, η οποία επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση

⁴⁹ <https://www.hrlc.org.au/case-summaries/hirsi-jamaa-and-others-v-italy-2012-echr-application-no-2776509-23-february-2012/#:~:text=As%20a%20result%20the%20Court,the%20risk%20of%20arbitrary%20repatriation>

να διασφαλίζουν ότι κάθε αλλοδαπός που εκφράζει επιθυμία προστασίας μπορεί να υποβάλει αίτηση ασύλου, είτε στα σύνορα είτε στο εσωτερικό της επικράτειας (άρθρα 6-8 της Οδηγίας). Επίσης, ο Κώδικας Συνόρων του Σένγκεν και η σχετική νομολογία της ΕΕ (π.χ. απόφαση *Commission v. Poland, Hungary, Czech Republic* C-715/17 κ.λπ.) υπογραμμίζουν ότι η διαχείριση των συνόρων πρέπει να συμβαδίζει με τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο. Επομένως, πρακτικές που εμποδίζουν εντελώς την πρόσβαση στη διαδικασία (όπως τα pushbacks) συνιστούν παραβίαση και των ενωσιακών υποχρεώσεων της χώρας. Σε τελική ανάλυση, κάθε άτομο που φθάνει στην επικράτεια ή βρίσκεται υπό τον έλεγχο ενός κράτους δικαιούται να του δοθεί η ευκαιρία να εκφράσει φόβο δίωξης και να αξιολογηθεί το αίτημά του μέσω δίκαιης διαδικασίας. Η άρνηση παροχής αυτής της δυνατότητας συνιστά στέρηση θεμελιώδους δικαιώματος και αφήνει το κράτος έκθετο σε ευθύνες για τυχόν επακόλουθη έκθεση του ατόμου σε κίνδυνο.

Συνοπτικά, το νομικό πλαίσιο ορίζει σαφώς ότι επαναπροώθηση είναι κάθε πρακτική επιστροφής προσώπων πίσω από τα σύνορα χωρίς εξατομικευμένη εξέταση και χωρίς πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου⁵⁰. Τέτοιες πρακτικές τυπικά παραβιάζουν την αρχή μη επαναπροώθησης και την απαγόρευση συλλογικών απελάσεων, ενώ αν συνοδεύονται από βία ή εξευτελιστικές συνθήκες αγγίζουν και την απαγόρευση απάνθρωπης μεταχείρισης. Όπως επισημαίνει η Ύπατη Αρμοστεία, τα κράτη πρέπει να απέχουν από και συνοπτικές επιστροφές ατόμων χωρίς νομικές και διαδικαστικές εγγυήσεις”, διότι τέτοια μέτρα αντιβαίνουν στις υποχρεώσεις των κρατών ως προς τη μη επαναπροώθηση και δεν συνάδουν με το διεθνές δίκαιο. Μάλιστα, η UNHCR υπενθυμίζει ότι η αρχή non-refoulement δεσμεύει όλα τα κράτη, ακόμη και όσα δεν είναι συμβαλλόμενα σε συμβάσεις, απαγορεύοντας ενέργειες που θα έθεταν άτομο σε κίνδυνο δίωξης ή σοβαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τέλος, ειδικά για τους Σύριους, η UNHCR έχει κατ’ επανάληψη καλέσει όλα τα κράτη να επιτρέπουν την πρόσβαση στο έδαφός τους και να μην προβαίνουν σε καμία εξαναγκαστική επιστροφή ανθρώπων στη Συρία, δεδομένου ότι η κατάσταση ασφαλείας παραμένει εύθραυστη και πολλοί Σύριοι κινδυνεύουν σοβαρά.

⁵⁰ <https://in-cyprus.philenews.com/local/cyprus-unhcr-concern-syrian-migrants-pushback/#:~:text=The%20term%20%E2%80%9Cpushback%E2%80%9D%20refers%20to,a%20of%20their%20protection%20needs>

Τοποθετήσεις Διεθνών Οργανισμών και Φορέων

Η ανησυχία για τις καταγγελλόμενες επαναπροωθήσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας έχει εκφραστεί με έντονο τρόπο και από διεθνείς οργανισμούς και εποπτικά όργανα για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι τοποθετήσεις αυτές αποτελούν ένα ακόμη κριτήριο αξιολόγησης της νομιμότητας των επίμαχων πρακτικών.

- Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR): Η UNHCR, ως θεματοφύλακας της Σύμβασης Προσφύγων, έχει επανειλημμένα τονίσει ότι τα κράτη πρέπει να απέχουν από pushbacks. Ειδικά όσον αφορά την Κύπρο, το τοπικό γραφείο της UNHCR εξέδωσε ανακοίνωση (19 Μαρτίου 2025) εκφράζοντας «έντονη ανησυχία» για αναφορές επαναπροώθησης περίπου 80 Σύριων (σε τρία σκάφη) στις 14 Μαρτίου 2025⁵¹. Σύμφωνα με τη δήλωση της Ύπατης Αρμοστείας, τα σκάφη αυτά ωθήθηκαν πίσω από τις κυπριακές αρχές, με αποτέλεσμα οι Σύριοι - περιλαμβανομένων γυναικών και παιδιών- να επιστραφούν δια της βίας στη Συρία, δηλαδή στη χώρα από την οποία είχαν αρχικά διαφύγει. Η UNHCR επανέλαβε την πάγια θέση της ότι τέτοιες ενέργειες συγκρούονται με τις υποχρεώσεις των κρατών και παραβιάζουν την αρχή της μη επαναπροώθησης. Υπογράμμισε δε ότι **οποιαδήποτε επιχείρηση επιβολής του νόμου, ακόμη και στο πλαίσιο διαχείρισης θαλάσσιων συνόρων, οφείλει να διενεργείται με πλήρη σεβασμό του διεθνούς προσφυγικού και ανθρωπιστικού δικαίου και να μην καταλήγει σε καταστάσεις ασυμβίβαστες με την απαγόρευση επαναπροώθησης. Η Ύπατη Αρμοστεία υπενθύμισε ότι η αρχή non-refoulement απαγορεύει κάθε κράτος (ακόμη κι αν δεν είναι μέρος στις σχετικές συμβάσεις) να προβαίνει σε ενέργεια που ενέχει τον κίνδυνο να αφαιρέσει ένα άτομο σε χώρα όπου θα αντιμετώπιζε δίωξη ή σοβαρές παραβιάσεις. Ειδικά για τους Σύριους, η UNHCR κάλεσε όλα τα κράτη να επιτρέπουν την πρόσβασή τους στο έδαφος και στο άσυλο, και να μην προχωρούν σε αναγκαστικές επιστροφές οποιωνδήποτε Σύριων ή πρώην μόνιμων κατοίκων Συρίας σε οποιοδήποτε μέρος της χώρας. Παρόμοια είχε τοποθετηθεί η UNHCR και νωρίτερα: τον Ιούλιο 2024, είχε αναφέρει δημόσια ένα περιστατικό όπου οι κυπριακές αρχές φέρονται να μετέφεραν 25 μετανάστες από τις ελεγχόμενες περιοχές πίσω στη νεκρή ζώνη, στερώνοντας τους την πρόσβαση στο άσυλο (γεγονός που η κυβέρνηση αρνήθηκε). Επίσης, η UNHCR Κύπρου έχει κρούσει τον κώδωνα ότι οι συνθήκες υποδοχής και φιλοξενίας αιτούντων άσυλο (π.χ.

⁵¹ <https://in-cyprus.philenews.com/local/cyprus-unhcr-concern-syrian-migrants-pushback/#:~:text=The%20United%20Nations%20High%20Commissioner,seeking%20to%20reach%20the%20island>

στο Κέντρο Πουρνάρα) είναι ανεπαρκείς, αλλά αυτά υπερβαίνουν το αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου.

- Συμβούλιο της Ευρώπης - Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Ο εκάστοτε Επίτροπος Ανδρών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει αναλάβει ενεργό ρόλο στην ανάδειξη του προβλήματος των pushbacks πανευρωπαϊκά. Στην περίπτωση της Κύπρου, η προκάτοχος Επίτροπος κα Dunja Mijatović είχε αποστείλει επίσημη επιστολή τον Μάιο 2021 προς τον Υπουργό Εσωτερικών της Κύπρου, εκφράζοντας σοβαρές ανησυχίες για τις καταγγελίες περί επαναπροωθήσεων και κακομεταχείρισης αφιχθέντων μεταναστών. Στην επιστολή (που δημοσιοποιήθηκε), η Επίτροπος κάλεσε τις κυπριακές αρχές να διερευνήσουν ανεξάρτητα και αποτελεσματικά αυτές τις καταγγελίες και να διασφαλίσουν ότι οι δυνάμεις ασφαλείας συμμορφώνονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παράλληλα, υπέδειξε την ανάγκη βελτίωσης των συνθηκών υποδοχής για τους αιτούντες άσυλο, υπογραμμίζοντας ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να διατηρείται ακόμη και σε συνθήκες μεταναστευτικών πιέσεων. Η απάντηση του Κύπριου Υπουργού τότε αρνήθηκε οποιαδήποτε πολιτική παράνομων επαναπροωθήσεων, ισχυριζόμενος ότι η Κύπρος αντιμετωπίζει δυσανάλογες ροές και ότι όταν “αντιμετωπίζει βάρκες μεταναστών τις σώζει σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις της” (επιχείρημα που διαψεύδεται από τα καταγεγραμμένα περιστατικά). Το θέμα επανήλθε όπως είδαμε το 2024, όταν ο νέος Επίτροπος κ. O’Flaherty εξέδωσε δημόσια δήλωση (Οκτώβριος 2024) για τους εγκλωβισμένους στη νεκρή ζώνη και τις αναφορές pushbacks. Στη δήλωσή του, πέρα από τις ανησυχίες για τις απάνθρωπες συνθήκες των αποκλεισμένων, τόνισε ότι οι αναφορές για αποτροπή σκαφών και βίαιες επιστροφές “θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε παραβιάσεις της ΕΣΔΑ και της Σύμβασης της Γενεύης”, υπενθυμίζοντας ότι και οι δύο απαγορεύουν την επαναπροώθηση ανθρώπων σε μέρη όπου κινδυνεύουν.

Η παρέμβαση του Επιτρόπου έδωσε διεθνή βαρύτητα στο ζήτημα και πιθανότατα συνέβαλε στην προσωρινή έστω επίλυση του θέματος των αποκλεισμένων, όπως περιγράφηκε (με την είσοδό τους στο έδαφος τον Νοέμβριο 2024). Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ο Επίτροπος, σε ευρύτερες δηλώσεις του (π.χ. σε συνέδρια του Συμβουλίου Ευρώπης), έχει καυτηριάσει τις προσπάθειες ορισμένων κυβερνήσεων να νομιμοποιήσουν τις επαναπροωθήσεις θεσπίζοντας εθνικές νομοθεσίες εκτάκτου ανάγκης – χαρακτηρίζοντας τέτοιες ενέργειες ως απαράδεκτες και αντίθετες προς το κράτος δικαίου⁵².

⁵² <https://www.statewatch.org/news/2021/october/pushbacks-legalising-the-illegal-cannot-be-permitted-says-council-of-europe-human-rights->

- Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (FRA): Ο FRA έχει εκδώσει εκθέσεις και απολογισμούς σχετικά με την κατάσταση στα σύνορα της ΕΕ. Στις περιοδικές του αναφορές από το 2015 μέχρι το 2023, ο Οργανισμός έχει τεκμηριώσει επαναλαμβανόμενες και συστημικές παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων στα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης, περιλαμβανομένων χιλιάδων περιστατικών pushback. Σε μια συνολική έκθεσή του (Μάρτιος 2023), σημείωσε ότι παρά κάποιες βελτιώσεις, “σοβαρές αναφορές επαναλαμβανόμενων και συστηματικών παραβιάσεων δικαιωμάτων στα σύνορα συνεχίζονται” και ότι πολλές από αυτές τις αναφορές “θα μπορούσαν να συνιστούν σοβαρά αδικήματα”⁵³. Ο FRA έχει καλέσει τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν ανεξάρτητα συστήματα παρακολούθησης στα σύνορα και να διασφαλίσουν άμεσες, αποτελεσματικές έρευνες σε ισχυρισμούς για pushbacks. Ειδικά για την Κύπρο, ο FRA έχει συνεργαστεί με τοπικούς φορείς (π.χ. Κυπριακό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες) και έχει αναδείξει ζητήματα τόσο επαναπροωθήσεων όσο και συνθηκών στα κέντρα υποδοχής. Μάλιστα, σε ενημέρωση του 2022, ανέφερε ότι στα τέλη εκείνης της χρονιάς το Συμβούλιο της Ευρώπης (Κοινοβουλευτική Συνέλευση) υιοθέτησε ένα Ψήφισμα 2462 (2022) με τίτλο «Pushbacks on land and sea: illegal measures of migration management», υπογραμμίζοντας ότι οι επαναπροωθήσεις σε στεριά και θάλασσα είναι παράνομες πρακτικές διαχείρισης της μετανάστευσης και πρέπει να τερματιστούν. Ο FRA συνηγόρησε σε αυτό το μήνυμα, παραθέτοντας επίσης δηλώσεις ειδικών εισηγητών του ΟΗΕ που προειδοποιούν για την κλιμάκωση της βίας και τις παραβιάσεις στα σύνορα.
- Άλλοι φορείς: Και άλλοι διεθνείς οργανισμοί έχουν εστιάσει στο ζήτημα. Η Ύπατη Αρμοστεία, πέραν των δημόσιων δηλώσεων, έχει παράσχει και επιχειρησιακή στήριξη (π.χ. διανομή σκηνών στη νεκρή ζώνη, παρουσία προσωπικού της σε λιμάνια). Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (IOM) επίσης παρακολουθεί τις αφίξεις και έχει συνδράμει σε εθελοντικές επιστροφές μεταναστών που επιθυμούν να επαναπατριστούν, αλλά έχει ξεκαθαρίσει ότι πρέπει να υπάρχει πραγματικά εθελοντική βάση και όχι εξαναγκασμός μέσω άρνησης ασύλου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από την πλευρά της έχει αποφύγει να επικρίνει ανοικτά συγκεκριμένα κράτη, ωστόσο σε απαντήσεις της προς το Ευρωκοινοβούλιο σχετικά με την Κύπρο (2021) τόνισε πως τυχόν παρεκκλίσεις στο πλαίσιο μεταναστευτικής πίεσης “δεν απαλλάσσουν

[chief/#:~:text=Pushbacks%3A%20Legalising%20the%20illegal%20cannot,attempt%20to%20egalise%20the%20practice](#)

⁵³ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-asylum-migration-progress-challenges_en.pdf#:~:text=Serious%20reports%20of%20recurrent%20and,ensure%20prompt%20and%20effective%20investigations

από την υποχρέωση σεβασμού του δικαιώματος στο άσυλο και της αρχής της μη επαναπροώθησης”. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει διεξαγάγει συζητήσεις για τις καταγγελλόμενες επαναπροωθήσεις σε διάφορες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου, καλώντας την Επιτροπή να ερευνήσει και να λάβει μέτρα συμμόρφωσης. Ακόμη, το Δίκτυο Ευρωπαίων Διαμεσολαβητών (Ombudsman) και εθνικές αρχές ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν συστήσει μηχανισμούς αναφοράς περιστατικών. Το Συμβούλιο των Δικηγορικών Συλλόγων Ευρώπης (CCBE) έχει εκφράσει ανησυχία για το εμπόδιο πρόσβασης σε δικηγόρους και νομική συνδρομή για όσους κρατούνται στα σύνορα. Τέλος, ΜΚΟ όπως η Amnesty International και η Human Rights Watch έχουν εκδώσει εκθέσεις καταδίκης για την Κύπρο, τεκμηριώνοντας αφηγήσεις θυμάτων pushback και καλώντας την ΕΕ να διασφαλίσει την τήρηση του δικαίου.

Συνολικά, το μήνυμα των διεθνών οργανισμών είναι ομόφωνο: οι πρακτικές αποτροπής που συνίστανται σε συνοπτικές επιστροφές παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο. Η φράση-κλειδί από το Ψήφισμα της Π.Α. του Συμβουλίου Ευρώπης συμπυκνώνει αυτή τη θέση, χαρακτηρίζοντας ευθέως τις επαναπροωθήσεις ως «παράνομα μέτρα» διαχείρισης της μετανάστευσης. Για την Κυπριακή Δημοκρατία ειδικότερα, οι παρεμβάσεις UNHCR, Επιτρόπου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και άλλων φορέων αποτελούν σαφή ένδειξη ότι η διεθνής κοινότητα θεωρεί πως υπάρχει πρόβλημα μη συμμόρφωσης με τις ανθρωπιστικές υποχρεώσεις.

Ανάλυση: Χαρακτηρισμός των Κυπριακών Πρακτικών ως Επαναπροωθήσεις και Συμμόρφωση με Υποχρεώσεις

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα ανωτέρω (τα πραγματικά δεδομένα, το νομικό πλαίσιο, τη νομολογία και τις διεθνείς τοποθετήσεις), μπορούμε πλέον να αξιολογήσουμε αν οι πρακτικές αποτροπής της Κυπριακής Δημοκρατίας συνιστούν επαναπροωθήσεις και αν παραβιάζουν τις υποχρεώσεις της χώρας κατά το διεθνές, ευρωπαϊκό και ενωσιακό δίκαιο.

(α) Πληρούνται τα κριτήρια του “pushback”; Για να χαρακτηριστεί μια πρακτική ως επαναπροώθηση, σύμφωνα με τον ορισμό που χρησιμοποιείται διεθνώς, θα πρέπει να πρόκειται για εξαναγκαστική επιστροφή μεταναστών/προσφύγων πίσω από ένα σύνορο χωρίς να τους δοθεί πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου ή σε αξιολόγηση της ατομικής τους περίπτωσης. Επιπλέον, συχνά αναζητούνται ουσιαστικά κριτήρια όπως η χρήση βίας ή απειλής, η συλλογική φύση της επιστροφής (όλοι μαζί, ανεξαρτήτως προσωπικών περιστάσεων), και η έλλειψη

οποιασδήποτε επίσημης διαδικασίας (π.χ. χωρίς απόφαση απέλασης, χωρίς καταγραφή). Στην περίπτωση της Κύπρου, οι περιγραφείσες πρακτικές πληρούν όλα αυτά τα κριτήρια:

- «Έλλειψη εξατομικευμένης κρίσης»: Όπως τεκμηριώνεται, είτε πρόκειται για τα σκάφη στη θάλασσα είτε για τις ομάδες στην πράσινη γραμμή, οι άνθρωποι δεν είχαν καμία ευκαιρία να εξηγήσουν τους λόγους που τους ώθησαν να ζητήσουν άσυλο. Στα θαλάσσια συμβάντα, δεν πραγματοποιήθηκε κανένας έλεγχος από τις αρχές για το αν μεταξύ των επιβαινόντων υπήρχαν πρόσφυγες με ανάγκη προστασίας (στην πραγματικότητα, σχεδόν όλοι ήταν Σύριοι, άρα με προφανή λόγο αίτησης ασύλου). Αντ' αυτού, εφαρμόστηκε μια οριζόντια πρακτική: ρυμούλκηση ή συνοδεία πίσω στον Λίβανο ανεξαιρέτως. Ομοίως, στην πράσινη γραμμή, αντί οι μετανάστες να παραπεμφθούν στην Υπηρεσία Ασύλου, εμποδίστηκαν ομαδικά και κρατήθηκαν σε μια γκρίζα ζώνη. Δεν υπάρχουν αναφορές ότι έγινε οποιαδήποτε ατομική συνέντευξη ή screening για ευαλωτότητες. Αυτή η ομαδοποιημένη αντιμετώπιση συνιστά *de facto* συλλογική απέλαση, όπως ορίζει και η νομολογία (βλ. Hirsi, Sharifi κ.ά.).
- «Μη πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου»: Αποτελεί ίσως το πιο εξόφθαλμο στοιχείο. Οι άνθρωποι αυτοί δεν μπόρεσαν να καταθέσουν αίτημα ασύλου. Στη θάλασσα, οι μαρτυρίες αναφέρουν ότι όσοι διαμαρτύρονταν λέγοντας ότι ζητούν προστασία αγνοήθηκαν επιδεικτικά. Στη δε περίπτωση των εγκλωβισμένων, έχουμε την επίσημη παραδοχή του Υφυπουργού ότι δεν τους δόθηκε πρόσβαση στη διαδικασία και μάλιστα ότι η πρόθεση ήταν να μην τους δοθεί ποτέ. Αυτό αποτελεί κατάφωρη παραβίαση των υποχρεώσεων της χώρας τόσο υπό τη Σύμβαση της Γενεύης όσο και υπό το δίκαιο της ΕΕ (Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου). Ακόμη και αν κάποιος δεν πληροί τελικά τα κριτήρια του πρόσφυγα, δικαιούται εξ αρχής να περάσει από τη διαδικασία εξέτασης (η Κύπρος ουσιαστικά αρνήθηκε αυτό το δικαίωμα, κάνοντας pushback αντί για proper process).
- «Χρήση βίας ή απειλής»: Τα στοιχεία υποδηλώνουν ότι σε πολλές περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκαν μέσα εξαναγκασμού. Η παρουσία ενόπλων λιμενικών που πυροβολούν στον αέρα ή ρίχνουν νερό, η ακινητοποίηση και χειροπέδηση μεταναστών, η καταστροφή λέμβων (υπάρχουν καταγγελίες ότι σε περιστατικά του 2020 οι αρχές τρύπησαν τις φουσκωτές βάρκες) και οι χειροδικίες συνιστούν άσκηση βίας. Ακόμα κι όπου δεν υπήρξε φυσική βία, ο ίδιος ο εγκλωβισμός ανθρώπων σε μια ουδέτερη ζώνη χωρίς τροφή/στέγη για εκτεταμένο διάστημα μπορεί να θεωρηθεί απάνθρωπη μεταχείριση. Το ΕΔΔΑ στην απόφαση *M.A. και Z.R.* έκρινε ότι η μεταχείριση των δύο Σύριων από τις κυπριακές αρχές, κατά

την επαναπροώθησή τους, έφτασε το επίπεδο της εξευτελιστικής μεταχείρισης. Αυτό το εύρημα υπονοεί ότι ασκήθηκε τουλάχιστον εκφοβισμός ή βία στη διαδικασία της επιστροφής, επιβεβαιώνοντας τις καταγγελίες για σκληρή μεταχείριση. Εξάλλου, το γεγονός ότι χρειάστηκε δικαστική παρέμβαση (ΕΔΔΑ, προσωρινά μέτρα) για να επιτραπεί η είσοδος των εγκλωβισμένων, δείχνει ότι η κυβέρνηση ήταν αποφασισμένη να τους κρατήσει έξω με κάθε μέσο, αψηφώντας ακόμα και ανθρωπιστικές εκκλήσεις.

Αθροιστικά, λοιπόν, οι πρακτικές αυτές δεν είναι απλώς “αυστηρός συνοριακός έλεγχος” ή “απέλαση παρανόμως εισερχομένων” φέρουν όλα τα χαρακτηριστικά των παράνομων επαναπροωθήσεων όπως αναγνωρίζονται διεθνώς. Όπως αναφέρεται και στη σχετική ειδησεογραφία, ο όρος “pushback” χρησιμοποιείται ακριβώς για “μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη ώστε να επαναπροωθούν δια της βίας μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων αιτούντων άσυλο, πίσω στη χώρα απ’ όπου επιχείρησαν να περάσουν ή πέρασαν ένα διεθνές σύνορο, χωρίς πρόσβαση σε διαδικασίες διεθνούς προστασίας και χωρίς οποιαδήποτε ατομική αξιολόγηση των αναγκών τους”. Αυτός ο ορισμός ταιριάζει γάντι στην κυπριακή περίπτωση.

(β) Παραβίαση διεθνών, ευρωπαϊκών και ενωσιακών υποχρεώσεων: Εφόσον οι ενέργειες αυτές συνιστούν pushbacks, απομένει να εξετάσουμε αν παραβιάζουν τις νομικές υποχρεώσεις της Κύπρου, κάτι που, εν πολλοίς, έχει ήδη προεξοφληθεί από όσα εκτέθηκαν. Συνοπτικά:

- «Παραβίαση αρχής μη επαναπροώθησης»: Η ουσία της αρχής non-refoulement παραβιάζεται διότι η Κύπρος, αναπέμποντας αιτούντες άσυλο πίσω στον Λίβανο (ή στα κατεχόμενα/Τουρκία), τους εκθέτει σε κίνδυνο να βρεθούν σε χώρα όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία τους. Στην περίπτωση των Σύριων αυτό είναι προφανές: ο Λίβανος δεν τους προσφέρει μακροπρόθεσμη προστασία και όντως έχει αρχίσει απελάσεις πίσω στη Συρία, όπου διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο βασανιστηρίων, διώξεων και βίας. Ακόμα και για άλλες εθνικότητες (π.χ. Αφγανοί, Σουδανοί κ.λπ. στη νεκρή ζώνη), ο εξαναγκασμός τους να επιστρέψουν στην Τουρκία ή να μείνουν εκτός κυπριακού εδάφους χωρίς προοπτική ασύλου ισοδυναμεί με έμμεση επαναπροώθηση προς χώρες κινδύνου. Το ΕΔΔΑ, τόσο στη *Sharifi* όσο και στην *M.S.S. v. Belgium and Greece* (2011), έκρινε ότι ένα κράτος που μεταφέρει αιτούντα άσυλο σε χώρα όπου δεν διασφαλίζεται η προστασία του, παραβιάζει το Άρθρο 3 ΕΣΔΑ λόγω έμμεσου κινδύνου refoulement. Στην περίπτωση της Κύπρου, μάλιστα, έχουμε την άμεση δικαστική επικύρωση αυτής της παραβίασης: το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *M.A. και Z.R.* επιβεβαίωσε ότι η Κύπρος παραβίασε το Άρθρο 3 επειδή ουσιαστικά έθεσε τους προσφεύγοντες στον κίνδυνο να

επιστραφούν στη Συρία χωρίς προστασία. Αυτό αποτελεί de facto παραβίαση της αρχής μη επαναπροώθησης, που δεσμεύει την Κύπρο τόσο βάσει ΕΣΔΑ όσο και βάσει της Σύμβασης Προσφύγων. Η κυβέρνηση της Κύπρου, με το να συνεργάζεται στενά (όπως κατηγορείται) με τον Λίβανο για την αποτροπή Σύριων, παραβιάζει ευθέως το διεθνές δίκαιο προσφύγων. Η UNHCR το δήλωσε απερίφραστα: τέτοιες πρακτικές “έρχονται σε αντίθεση με τις υποχρεώσεις των κρατών σχετικά με τη μη επαναπροώθηση”.

- Παραβίαση απαγόρευσης συλλογικών απελάσεων: Οι επαναπροωθήσεις της Κύπρου είναι συλλογικές και χωρίς διαδικασία, άρα συγκρούονται με το Άρθρο 4 Πρωτ.4 ΕΣΔΑ και το Άρθρο 19(1) Χάρτη ΕΕ. Το ΕΔΔΑ ήδη εξέδωσε καταδικαστική απόφαση γι’ αυτό το θέμα: στην «*M.A. και Z.R.*» έκρινε ότι η συνοπτική επιστροφή των δύο Σύριων ήταν συλλογική απέλαση κατά παράβαση του Πρωτοκόλλου. Είναι πολύ πιθανό ότι αν υποθέσεις και άλλων θυμάτων (π.χ. των εγκλωβισμένων 2024 ή των pushbacks του 2023) φτάσουν στο Στρασβούργο, θα έχουν ανάλογη έκβαση. Το μοτίβο είναι ίδιο με της Ιταλίας στο Hirsi: καμία εξατομίκευση, άρα παραβίαση. Η απαγόρευση αυτή είναι αυστηρή, και δεν επιτρέπει εξαιρέσεις εκτός από την προαναφερθείσα ιδιάζουσα περίπτωση N.D. & N.T. που όμως, όπως εξηγήθηκε, δεν καλύπτει την Κύπρο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η παραβίαση της απαγόρευσης συλλογικών απελάσεων δεν αφορά μόνο δικαιώματα προσφύγων αλλά όλων των αλλοδαπών: δηλαδή ακόμη και οικονομικοί μετανάστες χωρίς προοπτική ασύλου έχουν δικαίωμα να μην απελαθούν χωρίς ατομική απόφαση. Η Κύπρος, παρακάμπτοντας κάθε επίσημη διαδικασία απέλασης, καταστρατηγεί αυτή την αρχή.

- Παρεμπόδιση πρόσβασης στο άσυλο (ενωσιακό δίκαιο): Όπως προαναφέρθηκε, το δίκαιο της ΕΕ (ιδίως η Οδηγία 2013/32/ΕΕ) επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να δέχονται και να καταγράφουν αμέσως αιτήσεις ασύλου από οποιοδήποτε πρόσωπο βρίσκεται στα σύνορα ή στην επικράτειά τους και επιθυμεί να ζητήσει προστασία. Οι πρακτικές pushback της Κύπρου συνιστούν ευθεία παραβίαση αυτής της υποχρέωσης. Αντί να καταγράφει τις αιτήσεις και να χορηγεί πρόσβαση στα επόμενα στάδια (υποδοχή, εξέταση), η Κύπρος αρνείται την καταγραφή και απομακρύνει φυσικά τους αιτούντες. Αυτό παραβιάζει και τον Κανονισμό του Δουβλίνου (που ορίζει υπευθυνότητα του κράτους πρώτης εισόδου, με την Κύπρο να προσπαθεί να αποτρέψει να καταστεί “πρώτη είσοδος” μέσω pushback) αλλά και την Οδηγία για την πρόσβαση στις συνθήκες υποδοχής (2013/33/ΕΕ), διότι οι επαναπροωθούμενοι στερούνται και των υλικών συνθηκών υποδοχής που θα δικαιούνταν ως αιτούντες. Επίσης, η πρακτική παρεμπόδισης στα σημεία διέλευσης (π.χ.

Λήδρα Πάλας) εγείρει ζητήματα υπό τον Κανονισμό της Πράσινης Γραμμής: αυτός επιτρέπει στην Κύπρο να ελέγχει τις διελεύσεις για λόγους ασφάλειας, όμως δεν την απαλλάσσει από το ευρωπαϊκό κεκτημένο όσον αφορά το άσυλο. Η αποστολή πίσω στη νεκρή ζώνη ατόμων που ήδη δηλώνουν ανάγκη προστασίας συνιστά πιθανή παραβίαση και του άρθρου 6 του Κανονισμού 604/2013 (Δουβλίνο III), που επιβάλλει προστασία ευάλωτων (π.χ. ανήλικοι). Επιπροσθέτως, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε ότι στη νεκρή ζώνη υπήρχαν και παιδιά, χωρίς καμία κρατική μέριμνα, κάτι που, νομικά, το καθιστά απαράδεκτο.

- **Απάνθρωπη/εξευτελιστική μεταχείριση:** Επιπρόσθετα, οι συνθήκες που επιβλήθηκαν στους εγκλωβισμένους (πολύμηνη διαβίωση σε σκηνές με ζέστη, έλλειψη υγιεινής, αβεβαιότητα) πιθανώς αγγίζουν το επίπεδο εξευτελιστικής μεταχείρισης (Άρθρο 3 ΕΣΔΑ). Όπως ανέφερε ο Επίτροπος, η παρατεταμένη παραμονή σε τέτοιες άθλιες συνθήκες ενέχει σημαντικό κίνδυνο παραβίασης του άρθρου 3. Το ίδιο το ΕΔΔΑ ζήτησε πληροφορίες από την κυβέρνηση για τις συνθήκες διαβίωσης τους, αναγνωρίζοντας σιωπηρά το ζήτημα. Αν μια υπόθεση αυτών των ανθρώπων προωθηθεί, θα εξεταστεί σοβαρά αν η Κύπρος με την παράλειψη φροντίδας και την εσκεμμένη έκθεση σε κακουχίες παρέβη την υποχρέωσή της να μεταχειρίζεται με ανθρωπιά όσους βρίσκονται υπό τον έλεγχό της. Στη *M.A. και Z.R.*, όπως προαναφέρθηκε, κρίθηκε ότι ο τρόπος μεταχείρισης των προσφευγόντων από τις κυπριακές αρχές συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3.

- **Δικαίωμα αποτελεσματικού ένδικου μέσου:** Ένα ακόμη πεδίο παραβίασης είναι το Άρθρο 13 ΕΣΔΑ (και το άρθρο 47 του Χάρτη ΕΕ). Οι επαναπροωθούμενοι στην Κύπρο δεν έχουν καμία πρακτική δυνατότητα να προσφύγουν σε δικαστική ή άλλη αρχή πριν επιστραφούν. Η διαδικασία συμβαίνει τόσο γρήγορα και ατύπως που δεν υπάρχει πρόσβαση σε δικηγόρο ή σε αναστολή απέλασης. Αυτό στερεί το δικαίωμα αμφισβήτησης της πράξης που τους επηρεάζει. Το ΕΔΔΑ τόσο στο *Hirsi* όσο και στο *Sharifi* διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 13 ακριβώς διότι οι προσφεύγοντες δεν μπόρεσαν να σταματήσουν την επαναπροώθησή τους μέσω κάποιου ένδικου μέσου. Στην Κύπρο, το μόνο που απέμεινε ήταν η εκ των υστέρων προσφυγή στο ΕΔΔΑ ή τα ασφαλιστικά μέτρα, όπου τούτο δείχνει απουσία εσωτερικών εγγυήσεων. Μάλιστα, στην υπόθεση των εγκλωβισμένων, η δήλωση του Υφυπουργού ότι θα μεταφερθούν για απέλαση ακόμη και αφού μπήκαν στο έδαφος, συνιστά ευθεία παραβίαση του δικαιώματος σε ένδικο μέσο, αφού αρνείται προκαταβολικά την εξέταση των αιτημάτων τους. Τελικά, μόνο η παρέμβαση του ΕΔΔΑ απέτρεψε τα χειρότερα – κάτι που καταδεικνύει

ότι το κράτος δεν παρείχε από μόνο του καμία αποτελεσματική διαδικασία.

Συμπέρασμα: Οι πρακτικές αποτροπής της Κυπριακής Δημοκρατίας, όπως αυτές εφαρμόζονται τα τελευταία χρόνια, συνιστούν αναμφίβολα “pushbacks” κατά την έννοια του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου. Δεν πρόκειται για μεμονωμένα περιστατικά ή για νόμιμες επανεισδοχές στη βάση συμφωνιών, αλλά για συστηματικές, συνοπτικές επιστροφές που γίνονται χωρίς τήρηση νόμιμων διαδικασιών, με αποτέλεσμα την στέρηση δικαιωμάτων σε ευάλωτα άτομα. Ως τέτοιες, εμπίπτουν πλήρως στις απαγορεύσεις και προστασίες που αναλύθηκαν. Η Κύπρος, μέσα από αυτές τις πρακτικές, παραβιάζει τις διεθνείς της υποχρεώσεις: κατά πρώτον παραβιάζει την υποχρέωση να μην θέτει κανέναν (άμεσα ή έμμεσα) σε κίνδυνο δίωξης ή σοβαρής βλάβης (αρχή μη επαναπροώθησης). Κατά δεύτερον, παραβιάζει την υποχρέωση να μην προβαίνει σε καμία συλλογική απέλαση χωρίς εξατομικευμένη εξέταση. Κατά τρίτον, παραβιάζει το δικαίωμα όσων ζητούν προστασία να έχουν πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου και να απολαμβάνουν ανθρώπινης μεταχείρισης. Οι δικαστικές αποφάσεις το επιβεβαιώνουν: το ΕΔΔΑ έχει ήδη καταδικάσει την Κύπρο (M.A. & Z.R.) και είναι πιθανό να το ξανακάνει αν παρόμοιες υποθέσεις αχθούν ενώπιόν του. Οι διεθνείς οργανισμοί συμφωνούν, με έντονη φρασεολογία, ότι αυτά τα μέτρα δεν είναι αποδεκτά και πρέπει να σταματήσουν. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι pushbacks, είτε στη στεριά είτε στη θάλασσα, είναι παράνομες πρακτικές που αντιβαίνουν στο κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Εν κατακλείδι, οι πρακτικές της Κυπριακής Δημοκρατίας μπορούν, και πρέπει, να χαρακτηριστούν ως παράνομες επαναπροωθήσεις. Εφόσον συνεχιστούν, συνιστούν συνεχιζόμενη παραβίαση των διεθνών, ευρωπαϊκών και ενωσιακών δεσμεύσεων της χώρας. Η Κύπρος έχει σαφή νομική υποχρέωση να συμμορφωθεί: να απέχει από περαιτέρω pushbacks, να διερευνήσει ανεξάρτητα τις σχετικές καταγγελίες (όπως ζήτησε ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) και να διασφαλίσει ότι κάθε πρόσωπο που βρίσκεται υπό τον έλεγχο της έχει πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου, σεβόμενη πλήρως την αρχή της μη επαναπροώθησης και τα συναφή δικαιώματα. Οποιοσδήποτε πολιτικές “αποτροπής” οφείλουν να κινούνται εντός των ορίων του νόμου, και δη, οι επαναπροωθήσεις σαφώς ξεπερνούν αυτά τα όρια, καταπατώντας τον πυρήνα της προσφυγικής προστασίας.

5. Νομολογία / Ευρωπαϊκά εργαλεία

Υποθέσεις άμεσα σχετιζόμενες με την Κυπριακή Δημοκρατία

Η πρόσφατη νομολογία διεθνών δικαστηρίων περιλαμβάνει μια ιδιαίτερα σημαντική υπόθεση που αφορά άμεσα την Κυπριακή Δημοκρατία και τις πρακτικές επαναπροωθήσεων της:

- *M.A. and Z.R. v. Cyprus* (ΕΔΔΑ 2024): Δύο Σύριοι πρόσφυγες που είχαν διαφύγει στον Λίβανο επιχείρησαν να εισέλθουν στην Κυπριακή Δημοκρατία δια θαλάσσης, όμως αναχαιτίστηκαν από τις κυπριακές αρχές και επεστράφησαν άμεσα στον Λίβανο χωρίς να τους επιτραπεί να αποβιβαστούν ή να υποβάλουν αίτημα ασύλου⁵⁴. Οι κύριοι νομικοί ισχυρισμοί των προσφευγόντων αφορούσαν παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης και συλλογική απέλαση, καθώς δεν έγινε ατομική εξέταση των περιστάσεών τους και υπήρξε κίνδυνος έμμεσης επαναπροώθησής τους σε εμπόλεμη ζώνη (αλυσιδωτή επιστροφή μέσω Λιβάνου στη Συρία). Το ΕΔΔΑ έκρινε ομόφωνα ότι η Κύπρος παραβίασε το Άρθρο 3 ΕΣΔΑ (απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης), διότι δεν αξιολόγησε τον κίνδυνο κακομεταχείρισης πριν την απομάκρυνση των προσφευγόντων, καθώς και το Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου 4 (απαγόρευση συλλογικών απελάσεων), διότι οι επαναπροωθήσεις πραγματοποιήθηκαν χωρίς εξατομικευμένες αποφάσεις και χωρίς να αποδοθεί η ευθύνη σε δική τους συμπεριφορά. Επιπλέον, διαπιστώθηκε παραβίαση του Άρθρου 13 ΕΣΔΑ (δικαίωμα σε αποτελεσματικό ένδικο μέσο) σε συνδυασμό με τα ανωτέρω, καθώς οι προσφεύγοντες δεν διέθεταν κανένα αποτελεσματικό μέσο έννομης προστασίας στην Κύπρο για να αποτρέψουν την επιστροφή τους⁵⁵. Η απόφαση αυτή αποτελεί ορόσημο, διότι για πρώτη φορά καταδικάστηκε η Κυπριακή Δημοκρατία για πρακτική επαναπροώθησης, υπογραμμίζοντας ότι η άμεση επιστροφή αιτούντων άσυλο χωρίς εξέταση παραβιάζει θεμελιώδεις διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης (άρθρα 3, 13 και Πρωτόκολλο 4/4) και το προσφυγικό δίκαιο. Στο κυπριακό πλαίσιο, η υπόθεση *M.A. και Z.R.* ενισχύει την υποχρέωση των αρχών να διασφαλίζουν πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου με ατομική εξέταση για κάθε νεοεισερχόμενο, αντί της αυτόματης επαναπροώθησης σε τρίτες χώρες, και να παρέχουν αποτελεσματικά ένδικα μέσα στους αιτούντες άσυλο (European Court of Human Rights [ECHR], 2024).

⁵⁴ <https://www.echr.coe.int/w/judgment-concerning-cyprus-1#:~:text=The%20case%20concerned%20the%20interception,treated%20them%20as%20economic%20migrants>

⁵⁵ <https://strasbourgobservers.com/2024/10/22/evidently-unlawful-yet-difficult-to-evidence-m-a-and-z-r-v-cyprus-advances-strasbourgs-case-law-on-pushbacks/#:~:text=no%20remedies%20available%20under%20Cypriot,126>

Σημείωση: Πέραν της ανωτέρω απόφασης του ΕΔΔΑ, δεν έχει καταγραφεί μέχρι στιγμής νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ (ΔΕΕ) που να εξετάζει ευθέως την πρακτική των επαναπροωθήσεων από την Κυπριακή Δημοκρατία. Ωστόσο, οι αρχές που απορρέουν από το ενωσιακό δίκαιο ασύλου και τη νομολογία του ΔΕΕ (π.χ. σε σχέση με την τήρηση της αρχής μη επαναπροώθησης και τις υποχρεώσεις εξέτασης αιτημάτων ασύλου από κράτη-μέλη) παρέχουν το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου η Κύπρος οφείλει να συμμορφώνεται (Tsourdi, 2020). Συναφείς είναι και οι αποφάσεις που εξέδωσε το ΔΕΕ κατά άλλων κρατών-μελών για παραβίαση του δικαίου της ΕΕ λόγω πρακτικών παρεμπόδισης πρόσβασης στο άσυλο (π.χ. υπόθεση Επιτροπή ν. Ουγγαρίας, C-808/18, 2020), οι οποίες καθιστούν σαφές ότι η μη παροχή δυνατότητας υποβολής ασύλου στα σύνορα συνιστά παραβίαση ευρωπαϊκών υποχρεώσεων.

Νομολογιακά προηγούμενα σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο

Οι πρακτικές επαναπροωθήσεων της Κύπρου δεν εξετάζονται απομονωμένα, αλλά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο νομολογίας διεθνών και περιφερειακών δικαστικών οργάνων. Ακολουθούν συνοπτικά σημαντικές αποφάσεις που δημιούργησαν νομολογιακά προηγούμενα και επηρεάζουν το πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργεί η Κύπρος:

- Hirsi Jamaa and Others v. Italy (ΕΔΔΑ 2012): Μία ομάδα 24 προσφύγων από τη Σομαλία και την Ερυθραία επιβιβάστηκε σε πλοία από τη Λιβύη προς την Ιταλία, αλλά αναχαιτίστηκε από την ιταλική ακτοφυλακή στην ανοικτή θάλασσα (35 ναυτικά μίλια νότια της Λαμπεντούζα) και μεταφέρθηκε με ιταλικά σκάφη πίσω στην Τρίπολη της Λιβύης⁵⁶. Τα κύρια νομικά ζητήματα αφορούσαν την εξωεδαφική εφαρμογή της Σύμβασης και την απαγόρευση συλλογικών απελάσεων σε επιχειρήσεις εντοπισμού και απόπλους μεταναστών στη θάλασσα, καθώς και τον κίνδυνο που αντιμετώπιζαν οι αιτούντες σε περίπτωση επιστροφής στη Λιβύη (αλυσίδα επαναπροώθησης προς τις χώρες καταγωγής τους, όπου διέτρεχαν κίνδυνο βασανιστηρίων). Το ΕΔΔΑ (Ολομέλεια) έκρινε ομόφωνα ότι η Ιταλία παραβίασε το Άρθρο 3 ΕΣΔΑ, διότι εκθέτοντας τους προσφεύγοντες στην επιστροφή στη Λιβύη τους έθεσε σε κίνδυνο ανασφαλούς επαναπροώθησης και κακομεταχείρισης, και παραβίασε το Άρθρο 4 Πρωτοκόλλου 4 λόγω της συλλογικής και

⁵⁶ <https://www.ohchr.org/en/press-briefing-notes/2012/02/press-briefing-notes-european-court-human-rights-judgment-migrants-and#:~:text=The%20Grand%20Chamber%20judgment%20in,handed%20over%20to%20Libyan%20authorities>

χωρίς εξατομικευμένη εξέταση απέλασής τους. Η απόφαση επιβεβαίωσε ότι η απαγόρευση της συλλογικής απέλασης ισχύει και σε επιχειρήσεις διάσωσης-αναχαίτισης εκτός εθνικών χωρικών υδάτων, εφόσον το κράτος ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, και ότι τα κράτη οφείλουν να μην επιστρέφουν μετανάστες ή αιτούντες άσυλο σε χώρες όπου κινδυνεύουν με κακομεταχείριση (αρχή μη επαναπροώθησης). Για την Κύπρο, η «Hirsi Jamaa» λειτουργεί ως καθοδηγητικό προηγούμενο, καθώς έχει παρόμοιες υποχρεώσεις έναντι πλοιαρίων μεταναστών που φθάνουν από τον Λίβανο, δηλαδή να μην προβαίνει σε συνοπτικές επαναπροωθήσεις στη θάλασσα χωρίς αξιολόγηση των αναγκών προστασίας, διαφορετικά διαπράττει παραβιάσεις ανάλογες με αυτές που διαπιστώθηκαν στην ιταλική περίπτωση (ECtHR, 2012).

- Sharifi and Others v. Italy and Greece (ΕΔΔΑ 2014): Υπόθεση που αφορούσε 35 αιτούντες άσυλο (32 Αφγανούς, 2 Σουδανούς, 1 Ερυθραίο) οι οποίοι εισήλθαν παράτυπα στην Ιταλία (κρυμμένοι σε πλοία που έφτασαν στο λιμάνι της Ανκόνα) και επαναπροωθήθηκαν αυτόματα από τις ιταλικές αρχές πίσω στην Ελλάδα, χωρίς να καταγραφούν ή να εξεταστούν οι αιτήσεις ασύλου τους⁵⁷. Οι προσφεύγοντες υποστήριξαν ότι υπέστησαν συλλογική απέλαση, εκτέθηκαν σε κίνδυνο απάνθρωπης μεταχείρισης λόγω των ανεπαρκών συνθηκών υποδοχής/ασύλου στην Ελλάδα εκείνη την περίοδο, και δεν διέθεταν ένδικο μέσο να προσβάλλουν την απομάκρυνσή τους. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Ιταλία παραβίασε το Άρθρο 4 Πρωτ. 4 (συλλογική απέλαση), το Άρθρο 3 (απάνθρωπη/εξευτελιστική μεταχείριση, λόγω του κινδύνου έμμεσης επαναπροώθησης των προσφυγόντων από την Ελλάδα προς το Αφγανιστάν) και το Άρθρο 13 (έλλειψη αποτελεσματικού ένδικου μέσου). Παράλληλα, διαπιστώθηκαν παραβιάσεις από την Ελλάδα του Άρθρου 3 (ακατάλληλες συνθήκες για αιτούντες άσυλο, με κίνδυνο απέλασης) και Άρθρου 13 (αδυναμία αποτελεσματικής προσφυγής). Σημαντικό νομικό εύρημα της απόφασης ήταν ότι η Ιταλία δεν μπορούσε να επικαλεστεί το δίκαιο της ΕΕ (Κανονισμός του Δουβλίνου) για να δικαιολογήσει την αυτόματη επιστροφή. Το Δικαστήριο τόνισε ότι ακόμη και στο πλαίσιο του Δουβλίνου απαιτείται ατομική αξιολόγηση κάθε περίπτωσης· η αντιμετώπιση διαχειριστικών δυσκολιών λόγω μεταναστευτικών ροών δεν δικαιολογεί πρακτικές που παραβιάζουν την ΕΣΔΑ. Η υπόθεση «Sharifi» έχει ιδιαίτερη σημασία για την Κύπρο, καθότι καταδεικνύει ότι ένα κράτος μέλος που επιστρέφει αιτούντες άσυλο σε τρίτη χώρα (ή σε άλλο κράτος μέλος) φέρει ευθύνη αν εκείνοι κινδυνεύουν με

⁵⁷ <https://ecre.org/sharifi-collective-expulsion-of-migrants-by-italian-authorities-to-greece-breaches-echr/#:~:text=According%20to%20the%20Court%20by,the%20asylum%20procedure%20in%20a>

μεταχείριση αντίθετη στην ΕΣΔΑ ή δεν έχουν πρόσβαση σε άσυλο. Κατά συνέπεια, εάν η Κύπρος εξετάζει επιστροφές αιτούντων άσυλο (π.χ. στον Λίβανο ή σε άλλο κράτος), οφείλει να διασφαλίζει εκ των προτέρων ότι το κράτος υποδοχής είναι ασφαλές και παρέχει επαρκείς εγγυήσεις προστασίας, αλλιώς διατρέχει τον κίνδυνο καταδίκης ανάλογης με της Ιταλίας (European Council on Refugees and Exiles, 2014).

- M.S.S. v. Belgium and Greece (ΕΔΔΑ 2011): Η κορυφαία αυτή υπόθεση αφορούσε έναν Αφγανό αιτούντα άσυλο (Μ.Σ.Σ.) που εισήλθε στην ΕΕ μέσω Ελλάδας και στη συνέχεια μετέβη στο Βέλγιο, όπου αιτήθηκε άσυλο. Οι βελγικές αρχές, εφαρμόζοντας τον Κανονισμό *Δουβλίνο II*, τον επέστρεψαν στην Ελλάδα για να εξεταστεί εκεί η αίτησή του⁵⁸. Στην Ελλάδα, ο προσφεύγων κρατήθηκε σε συνθήκες κράτησης που το Δικαστήριο έκρινε εξευτελιστικές (υπερπλήρης φυλακή, άθλιες υγιεινές συνθήκες) και μετά την απελευθέρωσή του βρέθηκε άστεγος, χωρίς καμία κρατική μέριμνα, ζώντας σε ακραία φτώχεια για μήνες. Ο Μ.Σ.Σ. προσέφυγε κατά της Ελλάδας (για απάνθρωπη μεταχείριση και έλλειψη αποτελεσματικής προσφυγής) και κατά του Βελγίου (για την απόφασή του να τον επαναπροωθήσει εκεί) (ECHR, 2011). Το ΕΔΔΑ (Μεγάλο Τμήμα) έκρινε ότι η Ελλάδα παραβίασε το Άρθρο 3 λόγω των σοβαρών ελλείψεων στις συνθήκες κράτησης και διαβίωσης των αιτούντων άσυλο, καθώς και το Άρθρο 13 σε συνδυασμό με το Άρθρο 3 λόγω της ανεπάρκειας της ελληνικής διαδικασίας ασύλου και της απουσίας αποτελεσματικού ένδικου μέσου για τις συνθήκες αυτές. Επιπλέον, το Βέλγιο κρίθηκε ότι παραβίασε το Άρθρο 3 επειδή εξέθεσε τον προσφεύγοντα στον προαναφερθέντα κίνδυνο, δηλαδή, τον μετέφερε πίσω σε ένα κράτος όπου ήταν γνωστές οι ανεπαρκείς συνθήκες υποδοχής και η προοπτική περαιτέρω επαναπροώθησης χωρίς να διερευνήσει επαρκώς αν η Ελλάδα τηρούσε τα απαιτούμενα πρότυπα προστασίας. Παραβίασε επίσης το Άρθρο 13, διότι δεν παρείχε στον προσφεύγοντα αποτελεσματικό τρόπο να προσβάλει την απόφασή του για μεταφορά (δεν υπήρχε πρακτικά ανασταλτικό αποτέλεσμα ή ουσιαστικός δικαστικός έλεγχος πριν την επανεισδοχή). Η Μ.Σ.Σ. αποτελεί σταθμό στη νομολογία, καθώς για πρώτη φορά αναγνωρίστηκε ότι κράτος-μέλος φέρει ευθύνη βάσει ΕΣΔΑ για τις συνέπειες της μεταφοράς αιτούντος άσυλο σε άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ. Καθιερώθηκε ότι το τεκμήριο ασφαλούς χώρας (ιδίως μεταξύ κρατών ΕΕ) μπορεί να ανατραπεί όταν υπάρχουν αποδείξεις συστημικών προβλημάτων, και ότι τα κράτη οφείλουν να διενεργούν προσεκτικό και αυστηρό έλεγχο πριν επαναπροωθήσουν κάποιον σε άλλη χώρα (European Court of Human Rights, 2011). Για την Κυπριακή Δημοκρατία, η

⁵⁸ <https://www.escri-net.org/caselaw/2015/mss-v-belgium-and-greece-application-no-3069609/>

απόφαση αυτή σημαίνει ότι δεν μπορεί να βασίζεται αυτόματα σε συμφωνίες επανεισδοχής ή ευρωπαϊκούς μηχανισμούς κατανομής (όπως ο κανονισμός του Δουβλίνου) αν προκύπτει ότι η αποστολή των αιτούντων σε ένα άλλο κράτος θα τους εκθέσει σε απάνθρωπες συνθήκες ή έλλειψη προστασίας. Η Κύπρος οφείλει να βεβαιώνεται ότι το κράτος στο οποίο ενδέχεται να στείλει αιτούντες άσυλο (είτε πρόκειται για ευρωπαϊκή χώρα είτε για τρίτη χώρα όπως ο Λίβανος) προσφέρει επαρκείς εγγυήσεις (ασφαλείς συνθήκες υποδοχής, δίκαιη εξέταση ασύλου, μη κίνδυνο επαναπροώθησης), διαφορετικά κινδυνεύει να παραβιάσει τα Άρθρα 3 και 13 της ΕΣΔΑ κατά το προηγούμενο της *M.S.S.*.

- *M.K. and Others v. Poland* (ΕΔΔΑ 2020): Η υπόθεση αφορά τρεις χωριστές προσφυγές οικογενειών Τσετσενικής καταγωγής (συνολικά 13 άτομα, περιλαμβανομένων παιδιών) που επιχείρησαν επανειλημμένα να εισέλθουν στην Πολωνία από τη Λευκορωσία στο συνοριακό φυλάκιο «Terespol», ζητώντας άσυλο. Παρά το ότι οι προσφεύγοντες δήλωναν ρητά και εγγράφως την πρόθεσή τους να αιτηθούν διεθνή προστασία (συνολικά πάνω από 30 προσπάθειες εισόδου), οι πολωνικές συνοριακές αρχές τους αρνήθηκαν συστηματικά την είσοδο, απορρίπτοντας τα αιτήματά τους ως απαράδεκτα και επιστρέφοντάς τους αυθημερόν στη Λευκορωσία κάθε φορά⁵⁹. Οι οικογένειες αυτές επικαλέστηκαν φόβο δίωξης και κινδύνους βασανιστηρίων αν επέστρεφαν στην Τσετσενία (μέσω Λευκορωσίας και Ρωσίας), ωστόσο ούτε οι δηλώσεις τους ούτε η παρουσία δικηγόρων τους στο συνοριακό σημείο στάθηκαν ικανές να αναχαιτίσουν την πρακτική της πολωνικής συνοριοφυλακής, η οποία ακολουθούσε γενική πολιτική μη εισδοχής Τσετσένων αιτούντων (*pushback policy*). Μάλιστα, το ΕΔΔΑ είχε εκδώσει προσωρινά μέτρα (Rule 39) υποδεικνύοντας στην Πολωνία να μην απομακρύνει τους προσφεύγοντες και να παραλάβει τα αιτήματα ασύλου τους, όμως οι πολωνικές αρχές παραβίασαν τα εν λόγω διατάγματα συνεχίζοντας τις επαναπροωθήσεις (παραβίαση Άρθρου 34 της ΕΣΔΑ). Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ομόφωνα πολλαπλές παραβιάσεις: του Άρθρου 3 ΕΣΔΑ, αφενός διότι η επαναπροώθηση των προσφευγόντων στη Λευκορωσία τους εξέθεσε σε κίνδυνο αλυσιδωτής επαναπροώθησης πίσω στη Ρωσία/Τσετσενία (έμμεσος κίνδυνος βασανιστηρίων) και αφετέρου διότι η μεταχείριση που υπέστησαν στα σύνορα (η επίμονη άρνηση των αρχών να ακούσουν την περί ασύλου δήλωσή τους) συνιστούσε εξευτελιστική μεταχείριση που προκάλεσε ψυχικό πόνο και ταπείνωση. Επιπλέον, έκρινε

⁵⁹ <https://strasbourgobservers.com/2020/10/07/systematic-push-back-of-well-behaving-asylum-seekers-at-the-polish-border-m-k-and-others-v-poland/#:~:text=detention%2C%20torture,any%20real%20risk%20of%20persecution>

ότι παραβιάστηκε το Άρθρο 4 Πρωτ. 4, καθώς η απομάκρυνση των προσφευγόντων έγινε χωρίς πραγματική ατομική εξέταση της κατάστασής τους (συνιστώντας συλλογική απέλαση υπό το πρόσχημα ότι ήταν οικονομικοί μετανάστες). Τέλος, διαπιστώθηκε παραβίαση του Άρθρου 13 σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα, διότι δεν υπήρχε διαθέσιμο αποτελεσματικό ένδικο μέσο για να προσβάλουν άμεσα τις συνοριακές αποφάσεις, ενώ οι διαδικασίες προσφυγής δεν είχαν ανασταλτικό αποτέλεσμα (οι οικογένειες είχαν ήδη απωθηθεί εκτός συνόρων). Η *M.K. και λοιποί* είναι η πρώτη μεγάλη απόφαση του ΕΔΔΑ που ξεσκεπάζει συστημική πρακτική *pushback* σε χερσαία σύνορα της ΕΕ, υπογραμμίζοντας ότι ακόμη και στο πλαίσιο ελέγχου συνόρων οι αρχές πρέπει να παρέχουν πραγματική πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου. Το Δικαστήριο έθεσε σαφώς ότι ένα κράτος έχει δύο επιλογές απέναντι σε έναν αιτούντα άσυλο: είτε να εξετάσει το ίδιο το αίτημα ασύλου είτε, αν θέλει να τον απομακρύνει σε τρίτη χώρα, να βεβαιωθεί πως σε αυτήν την χώρα θα έχει πρόσβαση σε ικανοποιητική διαδικασία ασύλου. Η Πολωνία δεν έκανε τίποτε από τα δύο, καθώς απλώς επαναπροωθούσε αυτόματα τους ανθρώπους στη Λευκορωσία, καθώς θεωρείται μια χώρα μη ασφαλή για πρόσφυγες, εκτός Συμβουλίου της Ευρώπης και χωρίς επαρκές σύστημα ασύλου. Για το κυπριακό πλαίσιο, τα διδάγματα είναι σημαντικά: οποιαδήποτε παρεμφερής πρακτική μη εισδοχής αιτούντων άσυλο, είτε στα πράσινα σύνορα (νεκρή ζώνη) είτε στα θαλάσσια όρια, θα συνιστούσε κατά τα νομολογιακά δεδομένα παραβίαση των Άρθρων 3 και 4 Πρωτ.4, εάν οι αιτούντες δεν έχουν δυνατότητα να υποβάλουν αίτηση και να εξεταστούν ατομικά. Η Κύπρος, λοιπόν, υποχρεούται να συμμορφωθεί με την αρχή ότι το «δικαίωμα στο άσυλο» πρακτικά προϋποθέτει πρόσβαση στο έδαφος ή στη διαδικασία: τυχόν συστηματικές αποτροπές στα σύνορα, χωρίς εξέταση των ισχυρισμών φόβου, παραβιάζουν την ΕΣΔΑ όπως ακριβώς κρίθηκε στην υπόθεση της Πολωνίας (*Strasbourg Observers*, 2020). Επίσης, η *M.K.* ανέδειξε τη σοβαρότητα της μη συμμόρφωσης σε προσωρινά μέτρα του ΕΔΔΑ, κάτι που αποτελεί προειδοποίηση ότι και η Κύπρος οφείλει να τηρεί πιστά τυχόν εντολές προσωρινής προστασίας (π.χ. να μην προβεί σε απέλαση συγκεκριμένων προσώπων), διαφορετικά διακυβεύεται η αξιοπιστία της ως κράτους δικαίου και ενδέχεται να διαπιστωθεί παραβίαση του Άρθρου 34.

- *N.D. and N.T. v. Spain* (ΕΔΔΑ 2020): Δύο προσφεύγοντες από το Μάλι και την Ακτή Ελεφαντοστού συμμετείχαν σε μαζική προσπάθεια εισόδου στον ισπανικό θύλακα της Μελίγια (Βόρεια Αφρική) στις 13 Αυγούστου 2014, σκαρφαλώνοντας τους ψηλούς συνοριακούς φράχτες μαζί με δεκάδες άλλους μετανάστες. Συνελήφθησαν αμέσως από την ισπανική *Guardia Civil* πάνω στον φράχτη και επέστρεψαν συνοπτικά στις μαροκινές αρχές, χωρίς να ταυτοποιηθούν ή να αξιολογηθεί

οποιαδήποτε πιθανή ανάγκη διεθνούς προστασίας, κάτι που αποτελεί πρακτική γνωστή και ως “*hot return*”⁶⁰. Το ζήτημα στο ΕΔΔΑ ήταν εάν η άμεση αυτή συλλογική απομάκρυνση χωρίς διαδικασία συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 4 Πρωτ. 4 και εάν η έλλειψη προσβάσιμου ένδικου μέσου (εντός Μελίγια) συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 13. Σε πρώτο βαθμό (Τμήμα ΕΔΔΑ, 2017) είχε κριθεί ότι υπήρξε παραβίαση, ωστόσο κατόπιν η Ισπανία προσέφυγε στη Μεγάλη Σύνθεση του Δικαστηρίου. Το 2020 η Ολομέλεια του ΕΔΔΑ ανέτρεψε την αρχική κρίση και δεν διαπίστωσε παραβίαση: έκρινε ότι οι προσφεύγοντες, επιλέγοντας να εισέλθουν βίαια και ομαδικά από μη νομιμοποιημένο πέρασμα, “έθεσαν εαυτούς σε κατάσταση παρανομίας” και παρέκαμψαν σκόπιμα τις νόμιμες οδούς εισόδου που διέθετε το ισπανικό κράτος (π.χ. συνοριακό σημείο διέλευσης, διαδικασία αιτήματος ασύλου μέσω προξενείου). Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η απουσία ατομικών αποφάσεων απέλασης οφειλόταν στη συμπεριφορά των ίδιων των προσφευγόντων, δεδομένου ότι δεν έκαναν χρήση των επίσημων διαδικασιών που υπήρχαν για νόμιμη είσοδο και αίτηση ασύλου, η έλλειψη εξατομίκευσης στην αντιμετώπισή τους ήταν “συνέπεια της δικής τους πράξης”. Έτσι, διαμορφώθηκε μια εξαίρεση: υπό αυτές τις περιστάσεις, η Ισπανία δεν θεωρήθηκε υπεύθυνη για το ότι δεν παρείχε ατομική διαδικασία ή ένδικο βοήθημα στη Μελίγια, και το ΕΔΔΑ δεν καταλόγισε παραβίαση ούτε του Άρθρου 4 Πρωτ.4 ούτε του Άρθρου 13. Η απόφαση *N.D. and N.T.* υπήρξε αμφιλεγόμενη, καθώς θεωρήθηκε ότι εισάγει ένα είδος “τεστ ίδιον σφάλματος” (*own culpable conduct test*) για τα θύματα συλλογικών απελάσεων (Parageorgiou, 2020). Με άλλα λόγια, εάν ένα κράτος αποδείξει ότι έχει διαθέσιμες νόμιμες οδούς εισόδου και οι ενδιαφερόμενοι εσκεμμένα δεν τις αξιοποίησαν, τότε το κράτος δύναται να απαλλαχθεί από την ευθύνη για την άμεση επαναπροώθηση αυτών των ατόμων. Αυτή η νομολογιακή εξαίρεση περιορίζει σε κάποιο βαθμό το απόλυτο της απαγόρευσης συλλογικών απελάσεων και αναγνωρίζει μεγαλύτερο περιθώριο δράσης στα κράτη υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις (επάρκεια νόμιμων οδών, επιλήψιμη συμπεριφορά εισβολής εκ μέρους των μεταναστών). Για την Κύπρο, το μήνυμα της *N.D. and N.T.* είναι ότι η ύπαρξη ασφαλών και νόμιμων οδών πρόσβασης στο άσυλο (π.χ. δυνατότητα υποβολής αίτησης σε συνοριακό σημείο ή σε διπλωματική αρχή) παίζει κρίσιμο ρόλο. Εάν η Κυπριακή Δημοκρατία παρέχει τέτοιες οδούς αλλά μια ομάδα μεταναστών επιλέξει να εισέλθει παράτυπα (π.χ. διά της πράσινης γραμμής ή δια θαλάσσης παρακάμπτοντας σημεία ελέγχου) και επαναπροωθηθεί άμεσα, ενδέχεται (υπό το φως της απόφασης του 2020) να επιχειρηματολογήσει ότι η περίπτωσή τους άπτεται στην εξαίρεση της “ιδίας υπαιτιότητας” των

⁶⁰ <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/echr/2020/en/123134>

μεταναστών. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η επίκληση αυτής της εξαίρεσης προϋποθέτει πως οι εναλλακτικές νόμιμες οδοί είναι πραγματικά προσβάσιμες και αποτελεσματικές. Σε αντίθετη περίπτωση, αν δηλαδή οι μετανάστες δεν έχουν ρεαλιστικά τη δυνατότητα να ζητήσουν άσυλο με νόμιμο τρόπο (όπως πολλές οργανώσεις έχουν καταγγείλει για την έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών ασφαλούς διέλευσης), η εξαίρεση δεν θα ισχύει και η επαναπροώθηση θα θεωρηθεί παραβίαση της απαγόρευσης συλλογικών απελάσεων. Συμπερασματικά, η *N.D. and N.T.* θέτει ένα νέο πλαίσιο αξιολόγησης, αλλά δεν αναιρεί τις βασικές αρχές: για την Κυπριακή Δημοκρατία, η συμμόρφωση με την ΕΣΔΑ συνεχίζει να σημαίνει ότι δεν νομιμοποιείται η άμεση απομάκρυνση ομάδων προσφύγων/μεταναστών αν δεν έχουν προηγουμένως υπάρξει πραγματικές δυνατότητες να ζητήσουν προστασία (European Court of Human Rights, 2020).

6. Σύντομα συμπεράσματα

Συνοψίζοντας τα ευρήματα της μελέτης, καθίσταται σαφές ότι οι πρακτικές επαναπροωθήσεων στην Κύπρο συνιστούν ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με σοβαρές επιπτώσεις. Οι τέσσερις κύριες διαστάσεις (νομική, ανθρωπιστική, πολιτική και θεσμική) ανέδειξαν συμπληρωματικές όψεις του προβλήματος, όλες συγκλίνουσες προς το συμπέρασμα ότι τα *pushbacks* υπονομεύουν τόσο το κράτος δικαίου όσο και τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο.

Νομική διάσταση

Η νομική ανάλυση κατέδειξε ότι οι επαναπροωθήσεις παραβιάζουν θεμελιώδεις υποχρεώσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας βάσει του διεθνούς, ευρωπαϊκού και εθνικού δικαίου. Η αρχή της μη επαναπροώθησης, η οποία κατοχυρώνεται στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 (άρθρο 33), και θεωρούμενη πλέον κανόνας του εθιμικού διεθνούς δικαίου, απαγορεύει την επιστροφή οποιουδήποτε σε χώρα όπου κινδυνεύει με δίωξη, βασανιστήρια ή σοβαρή βλάβη⁶¹. Ομοίως, το Ευρωπαϊκό Δίκαιο ενσωματώνει την αρχή αυτή: ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ κατοχυρώνει το δικαίωμα ασύλου (άρθρο 18) και ρητά απαγορεύει τις απομακρύνσεις που εκθέτουν σε κίνδυνο (άρθρο

⁶¹ <https://www.hrw.org/report/2024/09/04/i-cant-go-home-stay-here-or-leave/pushbacks-and-pullbacks-syrian-refugees-cyprus#:~:text=country%20without%20an%20objective%2C%20individualized,risk%20onward%20expulsion%20to%20Syria>

19)⁶². Η Κύπρος, ως κράτος μέλος, οφείλει να διασφαλίζει ότι ο έλεγχος των συνόρων της ασκείται σε συμμόρφωση με αυτές τις δεσμεύσεις. Ωστόσο, τα στοιχεία δείχνουν ότι οι πρακτικές επαναπροωθήσεων αντιβαίνουν ευθέως στο νομικό αυτό πλαίσιο. Στην εμβληματική απόφαση *Hirsi Jamaa v. Italy* (ΕΔΔΑ, 2012) το Δικαστήριο τόνισε ότι η μαζική επαναπροώθηση προσφύγων χωρίς εξέταση συνιστά παραβίαση της αρχής μη επαναπροώθησης. Πιο πρόσφατα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στην υπόθεση *M.A. and Z.R. v. Cyprus* (2024), επιβεβαίωσε ότι η συνοπτική επιστροφή αιτούντων άσυλο από την Κύπρο προς τον Λίβανο παραβίασε πολλαπλά κατοχυρωμένα δικαιώματα⁶³. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκαν παραβιάσεις του άρθρου 3 ΕΣΔΑ (υποχρέωση να μην εκτίθενται οι αιτούντες σε κίνδυνο κακομεταχείρισης χωρίς προηγούμενη αξιολόγηση), του άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου 4 ΕΣΔΑ (απαγόρευση συλλογικών απελάσεων χωρίς ατομική εξέταση), καθώς και του άρθρου 13 ΕΣΔΑ (έλλειψη αποτελεσματικού ενδίκου μέσου). Με άλλα λόγια, η πρακτική των *pushbacks*, όπου ομάδες μεταναστών/προσφύγων αναχαιτίζονται και εξαναγκάζονται σε επιστροφή χωρίς να εξεταστούν οι αιτήσεις ή οι ιδιαίτερες συνθήκες τους, κάτι που αντίκειται τόσο στην αρχή της μη επαναπροώθησης όσο και στην απαγόρευση των συλλογικών απελάσεων. Η νομική διάσταση του ζητήματος, λοιπόν, καταδεικνύει ένα σοβαρό έλλειμμα συμμόρφωσης της Κύπρου με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές της υποχρεώσεις, υπονομεύοντας το κράτος δικαίου και την προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων.

Ανθρωπιστική διάσταση

Η ανθρωπιστική διάσταση ανέδειξε τις επιπτώσεις των επαναπροωθήσεων στις ίδιες τις ζωές και την αξιοπρέπεια των αιτούντων άσυλο. Οι πρακτικές αυτές δεν αποτελούν μια «ανώδυνη» διαδικαστική παράλειψη, αλλά συνεπάγονται σοβαρή κακομεταχείριση και κίνδυνο για τους επηρεαζόμενους ανθρώπους. Πρώτον, η άμεση συνέπεια των *pushbacks* είναι η απουσία πρόσβασης σε διαδικασίες ασύλου: οι άνθρωποι αυτοί στερούνται το δικαίωμα να υποβάλουν αίτημα διεθνούς προστασίας, μένοντας ουσιαστικά αόρατοι χωρίς καμία αξιολόγηση των αναγκών ή των κινδύνων που αντιμετωπίζουν. Αυτό σημαίνει ότι άτομα

⁶²

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772882/EPRS_BRI\(2025\)772882_EN.pdf#:~:text=protecting%20refugees%20against%20being%20returned,see%20section%20on](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772882/EPRS_BRI(2025)772882_EN.pdf#:~:text=protecting%20refugees%20against%20being%20returned,see%20section%20on)

⁶³ <https://strasbourgobservers.com/2024/10/22/evidently-unlawful-yet-difficult-to-evidence-m-a-and-z-r-v-cyprus-advances-strasbourgs-case-law-on-pushbacks/#:~:text=The%20Chamber%20of%20the%20third,with>

που πιθανώς πληρούν τις προϋποθέσεις του καθεστώτος πρόσφυγα κινδυνεύουν να επιστραφούν σε μέρη όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία τους. Πράγματι, όπως τεκμηρίωσαν διεθνείς οργανισμοί, η αλυσίδα επαναπροωθήσεων από την Κύπρο στον Λίβανο και τελικά στη Συρία δημιουργεί άμεσο κίνδυνο έμμεσης *refoulement*: οι Σύριοι πρόσφυγες που επαναπροωθούνται αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο να συλληφθούν και να απελαθούν βίαια πίσω στη Συρία, μια χώρα όπου διατρέχουν σαφή κίνδυνο δίωξης, βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών παραβιάσεων. Δεύτερον, οι ίδιες οι συνθήκες υπό τις οποίες διενεργούνται οι επαναπροωθήσεις συχνά αγγίζουν το όριο της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης. Στην προαναφερθείσα υπόθεση *M.A. and Z.R. κατά Κύπρου*, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι οι αιτούντες άσυλο κρατήθηκαν επί δύο ημέρες σε ένα σκάφος στη θάλασσα μέσα στη ζέστη του καλοκαιριού, χωρίς επαρκές νερό, τροφή ή πρόσβαση σε υγιεινή, σε συνθήκες που τους προκάλεσαν σοβαρή αγωνία και ταπείνωση και συνιστούν παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ. Παρόμοιες μαρτυρίες καταγράφηκαν από οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων: σε μία περίπτωση, οι κυπριακές αρχές άφησαν μια βάρκα να παραπλέει όλη νύχτα χωρίς να επιτρέψουν την αποβίβαση ούτε να παράσχουν τροφή στους επιβαίνοντες, πριν τους μεταφέρουν βίαια πίσω στον Λίβανο⁶⁴. Τέτοιες πρακτικές θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή των μεταναστών και προσφύγων, που θεωρούνται ευάλωτοι άνθρωποι, οι οποίοι ήδη διέτρεξαν τον κίνδυνο ενός επισφαλούς θαλάσσιου ταξιδιού. Επιπλέον, οι επαναπροωθήσεις οδηγούν πολλούς σε παρατεταμένη αβεβαιότητα και *limbo*: χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα σχεδόν 30 αιτούντων άσυλο (μεταξύ των οποίων παιδιά) που το 2024 βρέθηκαν αποκλεισμένοι στην ουδέτερη ζώνη του ΟΗΕ ανάμεσα στις δύο πλευρές της Κύπρου, αβέβαιοι για την τύχη τους και εκτεθειμένοι σε εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες διαβίωσης (υπερβολική ζέστη, έλλειψη υποδομών). Η ανθρωπιστική εικόνα, επομένως, είναι ζοφερή: οι επαναπροωθήσεις δεν αποτελούν μόνο νομική παρατυπία, αλλά και πρακτική που τραυματίζει ανθρώπους, στερώντας τους θεμελιώδη δικαιώματα και αξιοπρέπεια. Οι περιπτώσεις απάνθρωπης μεταχείρισης που καταγράφηκαν δεν είναι μεμονωμένα περιστατικά, αλλά ενδείξεις ενός συστηματικού τρόπου αντιμετώπισης που έχει βαρύ ανθρώπινο κόστος.

Πολιτική διάσταση

⁶⁴ <https://mixedmigration.org/cyprus-migration-dilemma-hardline-measures-regional-conflict-and-rising-pressures/#:~:text=In%20the%20following%20weeks%2C%20Cyprus,At%20the%20same%20time>

Η πολιτική ανάλυση του ζητήματος φώτισε το πλαίσιο λήψης αποφάσεων και τη ρητορική που περιβάλλει τις επαναπροωθήσεις στην Κύπρο. Βρίσκουμε ότι οι επιλογές των κυπριακών αρχών εντάσσονται σε μια λογική “ασφαλειοποίησης” (securitization) του μεταναστευτικού: η μετανάστευση αντιμετωπίζεται πρωτίστως ως ζήτημα ασφάλειας και ελέγχου συνόρων, γεγονός που δικαιολογεί -στα μάτια των υπευθύνων χάραξης πολιτικής- σκληρά μέτρα αποτροπής. Ήδη από τις αρχές του 2024, η κυβέρνηση κήρυξε κατάσταση «σοβαρής κρίσης» λόγω των αυξημένων αφίξεων Σύριων προσφύγων διά θαλάσσης, υιοθετώντας έκτακτη ρητορική και καλώντας την ΕΕ να παρέμβει. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας τόνισε τότε ότι απαιτείται ευρωπαϊκή βοήθεια και πρότεινε μάλιστα τον χαρακτηρισμό ορισμένων περιοχών της Συρίας ως «ασφαλών ζωνών» για επιστροφές, που είναι μια πρόταση η οποία αντανάκλα τη βούληση να καταστούν δυνατές μαζικές επαναπροωθήσεις χωρίς νομικά κωλύματα.

Παράλληλα, οι αρχές ενέτειναν τα μέτρα επιτήρησης: ενίσχυσαν τις θαλάσσιες περιπολίες (έφτασαν μέχρι και στην ανάπτυξη σκάφους της αστυνομίας ανοικτά των ακτών του Λιβάνου) και εφάρμοσαν μια πολιτική ενεργούς παρεμπόδισης των πλωτών μέσων που μετέφεραν πρόσφυγες. Καταγγέλθηκε ότι τα κυπριακά περιπολικά αναχαίτιζαν βάρκες προσφύγων στα όρια των χωρικών υδάτων, με τη χρήση και βίας, και τα εξέτρεπαν πίσω προς τον Λίβανο, πρακτικές που μια ΜΚΟ (Alarm Phone) χαρακτήρισε «σκληρό παιχνίδι» με τις ζωές των μεταναστών. Εν μέσω αυτών των εξελίξεων, η κυπριακή κυβέρνηση έλαβε μια πρωτοφανή απόφαση: ανέστειλε επ’ αόριστον την εξέταση όλων των αιτήσεων ασύλου Σύριων που βρίσκονταν ήδη στη χώρα (αφήνοντας πάνω από 14.000 ανθρώπους σε κατάσταση εκκρεμότητας). Η επίσημη αιτιολόγηση ήταν η έλλειψη επαρκών δομών υποδοχής και η προσπάθεια καθορισμού «ασφαλών» περιοχών στη Συρία, όμως η κίνηση αυτή επικρίθηκε ως κατάφωρη παραβίαση του δικαιώματος στο άσυλο. Συνολικά, το πολιτικό μήνυμα που εξέπεμψαν οι αρχές ήταν ότι η Κύπρος δεν θα ανεχθεί περαιτέρω αφίξεις και ότι θα χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα για να προστατεύσει τα σύνορά της, ακόμη κι αν αυτά τα μέσα βρίσκονται στο όριο (ή πέραν) της νομιμότητας.

Το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο εντός του οποίου εκτυλίσσονται αυτές οι πρακτικές εξηγεί, εν μέρει, τη σκληρότητα της προσέγγισης. Η Κύπρος τα τελευταία χρόνια καταγράφει τον υψηλότερο αριθμό αιτήσεων ασύλου ανά κάτοικο στην ΕΕ μια δυσανάλογη πίεση για ένα μικρό κράτος. Η αύξηση των αφίξεων, ιδίως από τον Λίβανο, επέτεινε τις ανησυχίες περί “ανεξέλεγκτων ροών” και προκάλεσε πολιτικές αντιδράσεις. Το μεταναστευτικό ζήτημα απέκτησε έντονη κομματική

φόρτιση, με ορισμένες πολιτικές δυνάμεις να προωθούν μια αυστηρή γραμμή “νόμου και τάξης”. Η δημόσια ρητορική έγινε ολοένα και πιο αυστηρή: κυριάρχησαν τα αφηγήματα της “ασφάλειας” και της “αποτροπής”, ενώ οι πρόσφυγες συχνά παρουσιάζονται είτε ως «βάρος» είτε ακόμη και ως απειλή. Αυτό το κλίμα έχει ανατροφοδοτήσει την ξενοφοβία στο κοινωνικό επίπεδο, ενώ οι εχθρικές στάσεις απέναντι στους μετανάστες έχουν ενταθεί και δυστυχώς έχουν καταγραφεί ακραία περιστατικά βίας. Χαρακτηριστικά, το φθινόπωρο του 2023 σημειώθηκαν βίαιες ρατσιστικές επιθέσεις εναντίον μεταναστών σε περιοχές όπως η Χλώρακα και η Λεμεσός, με οργανωμένες συμμορίες να καταστρέφουν περιουσίες μεταναστών και να επιτίθενται σε πρόσφυγες στον δρόμο. ΜΚΟ και διεθνείς οργανώσεις κατήγγειλαν αυτά τα γεγονότα ως «πογκρόμ» και επεσήμαναν ότι η εχθρική ρητορική των αρχών όλα τα προηγούμενα χρόνια συνέβαλε σε ένα κλίμα ανεκτικότητας προς τον ρατσισμό⁶⁵. Με άλλα λόγια, η ίδια η πολιτική στάση απέναντι στο μεταναστευτικό (η οποία έθεσε στο περιθώριο τις ανθρωπιστικές αρχές) νομιμοποίησε στα μάτια μέρους της κοινωνίας τις σκληρές πρακτικές (όπως οι επαναπροωθήσεις) και, κατά κάποιους αναλυτές, ενθάρρυνε την έξαρση ακραίων αντιδράσεων.

Δεν προκαλεί έκπληξη ότι η κυπριακή κυβέρνηση, όταν επικρίθηκε διεθνώς για επαναπροωθήσεις (ιδίως μετά από καταγγελίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες), υπερασπίστηκε τις ενέργειές της με όρους πολιτικής: αφενός απέκρουσε τις κατηγορίες, αρνούμενη επίσημα ότι παραβιάζει το δίκαιο, και αφετέρου μετέθεσε την ευθύνη σε άλλους. Χαρακτηριστικά, υποστήριξε ότι η Τουρκία (ως «ασφαλής τρίτη χώρα») θα έπρεπε να κρατά τους αιτούντες άσυλο στο έδαφός της, και προχώρησε σε περαιτέρω στρατικοποίηση της Πράσινης Γραμμής για να αποτρέψει διελεύσεις. Όλη αυτή η πολιτική διάσταση καταδεικνύει ότι οι επαναπροωθήσεις δεν είναι ένα τυχαίο ή τεχνοκρατικό φαινόμενο, αλλά αποτέλεσμα συνειδητών πολιτικών επιλογών που εντάσσονται σε ένα συγκεκριμένο αφήγημα: αυτό της προστασίας των συνόρων με κάθε κόστος.

Θεσμική διάσταση

Τέλος, η θεσμική διάσταση του προβλήματος ανέδειξε τα ελλείμματα και τις αντιφάσεις στη λειτουργία των αρμόδιων μηχανισμών του κράτους ως προς το μεταναστευτικό. Από τα ευρήματα προκύπτει ότι οι

⁶⁵ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/09/cyprus-authorities-must-protect-migrants-and-refugees-from-racist-attacks/#:~:text=,Policy%20and%20Advocacy%20Officer%C2%A0%20ENAR>

επαναπροωθήσεις, ως πρακτική, διαφεύγουν των επίσημων διαδικασιών και ελέγχων, γεγονός που εγείρει σοβαρά ερωτήματα λογοδοσίας. Οι επιχειρήσεις αποτροπής στα θαλάσσια και χερσαία σύνορα διεξάγονται κυρίως από την αστυνομία και την ακτοφυλακή, όμως συχνά χωρίς την έκδοση οποιουδήποτε επίσημου διοικητικού μέτρου (π.χ. δεν εκδίδονται αποφάσεις απέλασης ή απαγόρευσης εισόδου προς τα άτομα που επαναπροωθούνται)⁶⁶. Αυτό σημαίνει ότι οι ενέργειες αυτές λαμβάνουν χώρα ανεπίσημα, χωρίς καταγραφή, που οι ίδιοι οι κρατικοί φορείς τυπικά αρνούνται ότι πραγματοποιούν pushbacks και έτσι δεν αφήνουν ίχνος προς θεσμικό έλεγχο. Η έλλειψη καταγεγραμμένων στοιχείων δυσχεραίνει τόσο την απόδοση ευθυνών όσο και την πρόσβαση των θυμάτων σε ένδικο μέσο. Χαρακτηριστικό είναι ότι ακόμη και ενώπιον του ΕΔΔΑ, στην υπόθεση *M.A. και Z.R.*, το κράτος δεν μπόρεσε να προσκομίσει αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία για τον τρόπο χειρισμού των προσφύγων, παρουσιάζοντας μόνο μια μεταγενέστερη επιστολή και μια σύντομη δήλωση αστυνομικών, στοιχεία που το Δικαστήριο έκρινε ανεπαρκή και ήσσονος αξιοπιστίας. Εντός της Κύπρου, ο μηχανισμός υποδοχής και εξέτασης ασύλου φάνηκε να παρακάμπτεται σκόπιμα στην περίπτωση των pushbacks: η Υπηρεσία Ασύλου, αντί να καταγράψει και να εξετάσει τις αιτήσεις των αφιχθέντων, έμεινε θεατής, ενώ κατόπιν πολιτικής απόφασης ανέστειλε πλήρως τις διαδικασίες για μια μεγάλη κατηγορία αιτούντων (τους Σύριους). Αυτό το πρωτοφανές μέτρο ουσιαστικά αδρανοποίησε τον θεσμικό μηχανισμό προστασίας την ώρα που ήταν περισσότερο αναγκαίος, αφήνοντας ένα διοικητικό κενό: χιλιάδες άνθρωποι παραμένουν σε μια γκρίζα ζώνη χωρίς προοπτική επίλυσης του αιτήματός τους.

Η ανταπόκριση των ανεξάρτητων θεσμικών οργάνων και της κοινωνίας των πολιτών αναδεικνύει αφ' ενός την προσπάθεια λογοδοσίας, αφ' ετέρου τα όριά της. Ο Επίτροπος Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsman), ως εθνικός θεσμός αρμόδιος για την προάσπιση δικαιωμάτων, φέρεται να διερεύνησε καταγγελίες για ανεπίσημες επαναπροωθήσεις και να υπέδειξε την ανάγκη σεβασμού των διαδικασιών ασύλου (ιδίως μετά τις αρχικές αναφορές pushbacks το 2020). Παρομοίως, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) εξέφρασε επανειλημμένα την ανησυχία της για τα περιστατικά και κάλεσε τις κυπριακές αρχές να τηρούν το διεθνές δίκαιο. Για παράδειγμα, τον Αύγουστο 2024 η UNHCR, δημοσίως, προέτρεψε την Κύπρο να συμμορφωθεί με το δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις

⁶⁶ <https://rli.blogs.sas.ac.uk/2024/11/20/official-recognition-of-unofficial-practices-in-m-a-and-z-r-v-cyprus-examining-the-politics-of-legal-facts-for-pushback-cases-at-the-ecthr/#:~:text=Pushbacks%20are%20practices%20in%20which,Whilst%20only%20an>

επιχειρήσεις στη θάλασσα. Οι ΜΚΟ και οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στην τεκμηρίωση των επαναπροωθήσεων: εκθέσεις οργανώσεων όπως η «Human Rights Watch» και η «Amnesty International» συγκέντρωσαν μαρτυρίες και στοιχεία που αποκάλυψαν τη συστηματικότητα των pushbacks και τις συνέπειές τους. Μάλιστα, αυτές οι ανεξάρτητες πηγές πληροφόρησης αξιοποιήθηκαν ακόμη και από το ΕΔΔΑ: στην απόφαση *M.A. and Z.R.*, το Δικαστήριο αφιέρωσε μεγάλο μέρος στην αξιολόγηση στοιχείων που παρείχαν ο UNHCR, το Συμβούλιο της Ευρώπης (μέσω του Επιτρόπου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) και διεθνείς ΜΚΟ, τα οποία όλα συνέκλιναν στην κριτική των πρακτικών της Κύπρου. Ωστόσο, παρά τις πιέσεις από ανεξάρτητες αρχές και οργανώσεις, η θεσμική αντιμετώπιση εντός της χώρας υπήρξε ανεπαρκής: μέχρι σήμερα δεν φαίνεται να έχει υπάρξει επίσημη απόδοση ευθυνών ή ουσιαστική μεταρρύθμιση πρακτικών από πλευράς των αρχών. Αντιθέτως, η αντίδραση των αρμοδίων υπήρξε αμυντική και αρνητική, περιοριζόμενη σε διάψευση των καταγγελιών και επίκληση της ανάγκης φύλαξης των συνόρων. Το γεγονός ότι χρειάστηκε μια καταδικαστική απόφαση από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (Οκτώβριος 2024) για να αναγνωριστεί επίσημα η ύπαρξη και παρανομία των επαναπροωθήσεων, καταδεικνύει πως οι εγχώριοι μηχανισμοί ελέγχου δεν λειτούργησαν αποτελεσματικά. Στην πράξη, οι επαναπροωθήσεις παγιώθηκαν ως μια «ανεπίσημη πολιτική» εκτός πλαισίου νομιμότητας, με τις θεσμικές δικλίδες ασφαλείας να αποτυγχάνουν στην αποτροπή ή τον έλεγχό τους.

Συνολικά, η συνθετική επισκόπηση του φαινομένου των επαναπροωθήσεων στην Κύπρο αναδεικνύει μια εικόνα όπου το νομικό *imperativus* συγκρούεται με την πολιτική σκοπιμότητα, εις βάρος βεβαίως των δικαιωμάτων ευάλωτων ανθρώπων. Η νομική ανάλυση έδειξε ότι οι πρακτικές αυτές δεν αντέχουν στον έλεγχο νομιμότητας και αντιστρατεύονται αρχές που αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο του συστήματος προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων (μη επαναπροώθηση, ατομική εξέταση κάθε περίπτωσης). Η ανθρωπιστική θεώρηση κατέγραψε το βαρύ τίμημα σε ανθρώπινο επίπεδο από την καταπάτηση της αξιοπρέπειας έως την έκθεση σε κίνδυνο ζωής. Η πολιτική διερεύνηση αποκάλυψε ότι οι επαναπροωθήσεις δεν αποτελούν μεμονωμένες πρακτικές, αλλά εντάσσονται σε μια ευρύτερη επιλογή της πολιτείας να δώσει προτεραιότητα στον αποτρεπτικό έλεγχο των συνόρων, επηρεαζόμενη από εσωτερικές πιέσεις και φοβικές αντιλήψεις στην κοινωνία. Τέλος, η θεσμική αξιολόγηση έδειξε ότι υπάρχει ένα σοβαρό έλλειμμα διαφάνειας και λογοδοσίας: οι μηχανισμοί που υπάρχουν για

την προστασία των δικαιωμάτων (Υπηρεσία Ασύλου, ανεξάρτητες αρχές, δικαστική προστασία), είτε παρακάμφθηκαν είτε δεν κατόρθωσαν εγκαίρως να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο.

Η πρόκληση που αναδύεται από όλα τα παραπάνω είναι η εξής: «πώς μπορεί η Κυπριακή Δημοκρατία να διαχειριστεί αποτελεσματικά το μεταναστευτικό ζήτημα, προστατεύοντας τα σύνορά της, χωρίς όμως να εκπίπτει από τις θεμελιώδεις αρχές δικαίου και ανθρωπισμού που έχει δεσμευθεί να τηρεί»; Τα συμπεράσματα των προηγούμενων κεφαλαίων υπογραμμίζουν την ανάγκη εξισορρόπησης ανάμεσα στην προστασία των συνόρων και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η διαμόρφωση σαφών και διαφανών διαδικασιών, ο σεβασμός στην ατομική εξέταση κάθε αιτήματος ασύλου και η λογοδοσία των αρχών για τις πράξεις τους αποτελούν κρίσιμα διδάγματα που προκύπτουν από αυτή τη μελέτη. Η κυπριακή περίπτωση των επαναπροωθήσεων, εντέλει, λειτουργεί και ως μικρογραφία μιας ευρύτερης ευρωπαϊκής τάσης: αναδεικνύει τον κίνδυνο, σε περιόδους έντονης μεταναστευτικής πίεσης, οι αξίες του κράτους δικαίου να τεθούν στο περιθώριο στο όνομα της φρούρησης των συνόρων. Η ουσιώδης επίγνωση που προκύπτει είναι ότι η αποτελεσματική διαχείριση των συνόρων δεν προϋποθέτει και δεν πρέπει να συγχωρεί την καταστρατήγηση δικαιωμάτων. Αντιθέτως, όπως καταμαρτυρεί και η ίδια η νομολογία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων, μια πολιτική που σέβεται το διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο είναι μονόδρομος για ένα κράτος δικαίου. Μόνο έτσι μπορεί να εξασφαλιστεί ότι η Κύπρος θα παραμείνει ασφαλής, αλλά ταυτόχρονα θα τιμά τις αρχές της δικαιοσύνης και της ανθρωπιάς που βρίσκονται στον πυρήνα του νομικού μας πολιτισμού. Πρακτικά τούτο σημαίνει πως όλες οι χώρες του νότου, συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου, δεν μπορούν να λαμβάνουν ολόκληρο το βάρος του κύματος της μετανάστευσης και της προσφυγιάς από τρίτες χώρες. Είναι κάτι που δεν συμπεριλαμβάνεται, ειδικώς, στον νεοσύστατο ευρωπαϊκό κανονισμό 1351/2024, ο οποίος τίθεται σε ισχύ από τις 12 Ιουνίου 2026, και αντικαθιστά τον μέχρι τώρα ισχύοντα ευρωπαϊκό κανονισμό 604/2013 (Κανονισμός Δουβλίνου III).

Ωστόσο, σε πολύ γενική βάση, ο κανονισμός αναφέρει πως περιορίζει τις δυνατότητες παύσεις ή μετακύλισης της ευθύνης μεταξύ των κρατών-μελών για το ποιο θα νοείται ότι αποτελεί την πρώτη είσοδο υποδοχής μεταναστευτικών-προσφυγικών ροών, κάτι το οποίο, προφανώς, είναι επιεικώς απαράδεκτο. Κατά το παρελθόν, κυρίως, επί του πρακτέου, μόνον η Ελλάδα και η Κύπρος (όπου η τελευταία μείωσε από το 2024 τις μεταναστευτικές-προσφυγικές ροές σε σχέση με το παρελθόν, κατά το διάστημα 2022-2024, σε ποσοστό κατά 65%, σύμφωνα με την Cystat και το Υπουργείο Μετανάστευσης) θεωρούνταν ως η πρώτη χώρα υποδοχής

μεταναστών και προσφύγων, κάτι που δεν αντιστοιχούσε με τον τότε κανονισμό. Υπήρχε δυσανάλογο βάρος, τόσο των χωρών του νότου μεταξύ τους όσο και των χωρών της Ε.Ε., γενικώς, υπό την ευρεία εννοία, σε τούτο το επίδικο ζήτημα. Αυτό που θα ήταν εφικτό διπλωματικά, νομικά και πρακτικά να επιτευχθεί, θα ήταν η τροποποίηση του νέου κανονισμού του 1351/2024 Ε.Ε., προσθέτοντας σε ξεχωριστό άρθρο, ότι οι χώρες του νότου (Ελλάδα, Κύπρος, Μάλτα, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία), δεν θα νοούνται ως οι πρώτες χώρες υποδοχής μεταναστών και προσφύγων, αναλαμβάνοντας το δυσανάλογο βάρος και υφιστάμενες την μετακύλιση ευθυνών από τον βορρά προς τον νότο, χωρίς ιδιαίτερη στήριξη από την Ευρωπαϊκή Ένωση, δημιουργώντας, έτσι, σημαντική κοινωνική και πολιτική κρίση. Σημαντική προσθήκη, τόσο στον δημόσιο λόγο όσο και στην πράξη, είναι ότι όλα τα κράτη-μέλη της Ευρώπης πρέπει να αναλαμβάνουν το ανάλογο και προσφυές βάρος σε αυτό το ζήτημα, τόσο σε επίπεδο γεωγραφικές έκτασής τους όσο και με την οικονομική τους κατάσταση. Για παράδειγμα, δεν μπορούν να έρχονται στην Ελλάδα πέντε χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες -κάποιοι εκ των οποίων θα είναι παράτυποι- και στην Γαλλία μόνον δύο χιλιάδες.

Η οικονομία του ελλαδικού κράτους, αλλά και η γεωγραφική της έκταση, είναι πολλαπλάσια ισχνότερη -οικονομικά- και μικρότερη -γεωγραφικά-, που αυτό έχει ως απόρροια να ξοδεύει περισσότερα δικά της χρήματα -εκτός των ευρωπαϊκών ταμείων στήριξης- αλλά και να χρησιμοποιεί απείρως ακατάλληλους χώρους πολλές φορές για ανασυγκρότηση δομών στήριξης προσφύγων και μεταναστών, οι οποίοι χώροι βρίσκονται -αναγκαστικά, λόγω μικρής γεωγραφικής έκτασης- δίπλα σε κοινωνικό ιθαγενικό ιστό, προκαλώντας ούτως, κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές. Αντιθέτως, η Γαλλία, εν σχέσει με την Ελλάδα, εμπεριέχει καλύτερες υποδομές, τόσο για φιλοξενία, όσο και για ένα νέο, αλλά και ασφαλές ξεκίνημα για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Όλα αυτά, όμως, χρειάζονται να καλλιεργηθούν στον δημόσιο λόγο. Για να πετύχει, ωστόσο, ένα τέτοιο σχέδιο, όπως αναφέρθηκε, η Ευρώπη και, κυρίως, οι χώρες του νότου, θα πρέπει να συνασπιστούν από κοινού. Γιατί το πρόβλημα είναι κοινό. Δεν αφορά μόνον την Ελλάδα και την Κύπρο. Ένας Υπουργός Μετανάστευσης μίας χώρας του νότου, χρειάζεται να βολιδοσκοπήσει το ζήτημα, να προχωρήσει σε συνεχείς διμερείς και τριμερείς συναντήσεις με τους υπόλοιπους εταίρους των έτερων κρατών-μελών του νότου, συγκροτώντας ένα μεγάλο σχέδιο για το πώς θα αντιμετωπιστεί το μεταναστευτικό, από κοινού. Με τούτον τον τρόπο, δημιουργείται μία συστράτευση πίεσης προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και ειδικών πολιτικών θέσεων για το μεταναστευτικό, χωρίς, όμως, να παρεκκλίνουν από τον νέο κανονισμό 1351/2024, τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951, αλλά και την ΕΣΔΑ, ενεργοποιώντας εκ παραλλήλου

τα άρθρα 77 -περί πολιτικής/ελέγχου για εσωτερικά και εξωτερικά σύνορα- & 78 -περί ασύλου και διεθνούς προστασίας- του ΣΛΕΕ. Τελεολογικά ερμηνεύοντας την άνωθεν πρόταση, όταν οι ίδιοι υπουργοί μετανάστευσης των χωρών του ευρωπαϊκού νότου και οι απεσταλμένοι τους προβάλλουν αυτό το σχέδιο κοινοποιώντας το, τόσο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και στα εθνικά κοινοβούλιά τους, θα μεταβεί προς έγκριση από το Συμβούλιο της Ευρώπης και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Στο Συμβούλιο της Ε.Ε., η απόφαση λαμβάνεται κατά κανόνα με ειδική πλειοψηφία. Τούτο, πρακτικώς, σημαίνει ότι χρειάζεται το 55% των κρατών-μελών που αντιστοιχεί σε 15 από τα 27 στο σύνολο, αλλά και τα κράτη που εκπροσωπούν τουλάχιστον το 65% του πληθυσμού της Ε.Ε. Για να απορριφθεί μία τέτοια πρόταση, πρέπει να ταχθούν κατά της τέσσερα κράτη τα οποία να αντιπροσωπεύουν το 35% του πληθυσμού της Ε.Ε. Τούτη η διαδικασία είναι αναγκαία να περάσει μέσα από το Συμβούλιο, διότι με αυτόν τον τρόπο ο νόμος οριστικοποιείται και μεταβαίνει προς τελική έγκριση από το Ε.Κ., στο οποίο η πλειοψηφία (361 στο σύνολο των 720) θα εγκρίνει ή θα απορρίψει την εκάστοτε πρόταση, πριν μετατραπεί σε νομοθεσία, ισχύουσα για όλα τα κράτη-μέλη του.

Βιβλιογραφία

Al Jazeera. (2024, April 2). *Cyprus concerned over spike in arrivals of Syrian refugees from Lebanon*. Al Jazeera News. <https://www.aljazeera.com/news/2024/4/2/cyprus-concerned-over-spike-in-arrivals-of-syrian-refugees-from-lebanon>.

Alpes, J., & Baranowska, G. (2024, 25 Οκτωβρίου). *What's beneath the iceberg in M.A. and Z.R. v Cyprus? The erasure of pushback evidence at borders*. Oxford University, Border Criminologies Blog. <https://blogs.law.ox.ac.uk/border-criminologies-blog/blog-post/2024/10/whats-beneath-iceberg-ma-and-zr-v-cyprus-erasure#:~:text=On%208%20October%202024%2C%20the,produced>

Asylum Information Database – Cyprus. (2025). *Access to the territory and push backs* (Country Report: Cyprus, updated 16/04/2025). European Council on Refugees and Exiles / Cyprus Refugee Council. <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-territory-and-push-backs/>.

Asylum Information Database (ECRE). (2024). *Country Report: Cyprus – Access to the territory and push backs*. European Council on Refugees and Exiles. <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/#:~:text=Regarding%20measures%20taken%20at%20the,in%20the%20policy%20of%20the>

Commissioner for Human Rights, Council of Europe. (2021). *Letter from Commissioner Dunja Mijatović to the Minister of Interior of Cyprus, 10 May 2021 – Calling for investigation of pushbacks and improvement of reception conditions*.

Commissioner for Human Rights, Council of Europe. (2024). *Statement of 6 October 2024 by Commissioner Michael O'Flaherty on migrants stranded in Cyprus buffer zone and pushback allegations*.

Cyprus Refugee Council (2025). *Country Report: Cyprus – Access to territory and push backs* (AIDA, ECRE). (Ετήσια έκθεση για την Κύπρο, ενότητα προσβασιμότητας ασύλου: περιγράφει μέτρα αποτροπής, pushbacks σε θάλασσα/ξηρά και σχετικές εξελίξεις μέχρι το 2025). <https://asylumineurope.org/reports/country/cyprus/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/>

[backs/#ftn1#:~:text=A%20high%20percentage%20of%20asylum,As%20the%20vast%20majority%20of](#)

European Council on Refugees and Exiles. (2014, October 24). *Sharifi – Collective expulsion of migrants by Italian authorities to Greece breaches ECHR*. ECRE News. <https://ecre.org/sharifi-collective-expulsion-of-migrants-by-italian-authorities-to-greece-breaches-echr/#:~:text=Furthermore%2C%20the%20Court%20did%20not,in%20Hirsi%20Jamaa%20v%20Italy>

European Court of Human Rights. (2011). *M.S.S. v. Belgium and Greece* (App. no. 30696/09, Grand Chamber Judgment of 21 January 2011). HUDOC. <https://www.eschr-net.org/caselaw/2015/mss-v-belgium-and-greece-application-no-3069609/#:~:text=With%20respect%20to%20the%20claims,of%20the%20EC%20HR%20as%20persons>

European Court of Human Rights. (2012). *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* (App. no. 27765/09, Grand Chamber Judgment of 23 February 2012). HUDOC. <https://www.ohchr.org/en/press-briefing-notes/2012/02/press-briefing-notes-european-court-human-rights-judgment-migrants-and#:~:text=The%20Court%20confirmed%20this%20position%2C,collective%20expulsion%20of%20foreign%20nationals>

European Court of Human Rights. (2014). *Sharifi and Others v. Italy and Greece* (App. no. 16643/09, Chamber Judgment of 21 October 2014). HUDOC. <https://ecre.org/sharifi-collective-expulsion-of-migrants-by-italian-authorities-to-greece-breaches-echr/#:~:text=Furthermore%2C%20the%20Court%20did%20not,in%20Hirsi%20Jamaa%20v%20Italy>

European Court of Human Rights. (2020a). *N.D. and N.T. v. Spain* (App. nos. 8675/15 & 8697/15, Grand Chamber Judgment of 13 February 2020). HUDOC. <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/echr/2020/en/123134#:~:text=individual%20removal%20decisions%20could%20be,them%20to%20challenge%20that%20removal>

European Court of Human Rights. (2020b). *M.K. and Others v. Poland* (App. nos. 40503/17, 42902/17 & 43643/17, Judgment of 23 July 2020). HUDOC. <https://strasbourgobservers.com/2020/10/07/systematic-push-back-of-well-behaving-asylum-seekers-at-the-polish-border-m-k-and-others-v-poland/#:~:text=distress%2C%20frustration%2C%20sense%20of%20injustice,each%20of%20the%20invoked%20provisions>

European Court of Human Rights. (2024). *M.A. and Z.R. v. Cyprus* (App. no. 39090/20, Judgment of 7 October 2024). HUDOC. <https://www.echr.coe.int/w/judgment-concerning-cyprus-1#:~:text=In%20the%20case%20of%20M,of%20the%20prohibition%20of%20torture>

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2023). *Asylum and Migration: Progress achieved and remaining challenges (2015–2023)*. Publications Office of the EU. (Βλ. ιδίως σελ. 33-36 για pushbacks και συστάσεις).

Guild, E. (2021). *Article 19 – Protection in the Event of Removal, Expulsion or Extradition*. Στο S. Peers et al. (Επιμ.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary* (2η έκδ.). Bloomsbury.

Human Rights Watch. (2024). *“I Can’t Go Home, Stay Here, or Leave”: Pushbacks and Pullbacks of Syrian Refugees from Cyprus and Lebanon*. [Human Rights Watch Report] <https://www.hrw.org/report/2024/09/04/i-cant-go-home-stay-here-or-leave/pushbacks-and-pullbacks-syrian-refugees-cyprus#:~:text=In%20response%2C%20Lebanon%2C%20Cyprus%2C%20and,of%20Syria%20safe%20for%20refugee>

Human Rights Watch. (2024). *“Lebanon, Cyprus: Syrian refugees pushed back to danger in Syria”* (Έκθεση HRW, 7 Σεπτεμβρίου 2024).

Litzkow, J. (2024, 27 Οκτωβρίου). *Cyprus’ migration dilemma: hardline measures, regional conflict and rising pressures*. Mixed Migration Centre. <https://mixedmigration.org/cyprus-migration-dilemma-hardline-measures-regional-conflict-and-rising-pressures/#:~:text=,them%20from%20accessing%20asylum%20procedures>

Mixed Migration Centre. (2023). *“Cyprus’ migration dilemma: hardline measures, regional conflict and cooperation”*. Αναφορά για τις μεταναστευτικές πολιτικές Κύπρου (περιλαμβάνει μαρτυρίες για pushbacks).

Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE). (2022). *Resolution 2462: Pushbacks on land and sea – illegal measures of migration management* (12 October 2022).

Philenews (newsroom). (2024, 9 Οκτωβρίου). *Κυβερνητικός Εκπρόσωπος: “Δεν γίνονται επαναπροωθήσεις μεταναστών” – Αποστολή βοήθειας στον Λίβανο*. Philenews. <https://www.philenews.com/>.

Philenews (ΚΥΠΕ). (2021, 31 Μαρτίου). «Καίει» την Κύπρο... η έκθεση του ΥΠΕΞ των ΗΠΑ (περίπτωση επαναπροωθήσεων). <https://www.philenews.com/eidiseis/article/522990>.

Philenews (Φιλελεύθερος). (2020, 5 Σεπτεμβρίου). Παράνομες όλες οι επαναπροωθήσεις. Philenews – Άποψη. <https://www.philenews.com/>

Politis News (2025). «Κίνδυνος νέας καταδίκης της Κύπρου από το ΕΔΔΑ – Αιτητές ασύλου καταγγέλλουν βασανιστήρια», 18 Ιουλ. 2025. (Ρεπορτάζ για προσφυγή 21 αιτητών εγκλωβισμένων στη νεκρή ζώνη. Περιγράφονται συνθήκες διαβίωσης, καταγγελίες βίας και νομικά ζητήματα υπό εξέταση). <https://www.politis.com.cy/politis-news/cyprus/947324/aitites-asyloy-kataghghelloyn-vasanistiria>

Smith, H. (2021, March 18). *Cyprus rebuked for 'violent' pushbacks of boats carrying asylum seekers.* The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/18/watchdog-criticises-cyprus-treatment-asylum-seekers>.

Smith, H. (2024, October 11). *ECHR ruling for Cyprus asylum seekers may embolden refugees in buffer zone.* The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2024/oct/11/echr-ruling-for-cyprus-asylum-seekers-may-embolden-refugees-in-buffer-zone>.

Strasbourg Observers. (2020, October 7). *Systematic push back of "well behaving" asylum seekers at the Polish border: M.K. and Others v. Poland* (F. L. Gatta). <https://strasbourgobservers.com/2020/10/07/systematic-push-back-of-well-behaving-asylum-seekers-at-the-polish-border-m-k-and-others-v-poland/#:~:text=distress%2C%20frustration%2C%20sense%20of%20injustice,each%20of%20the%20invoked%20provisions>

Strasbourg Observers. (2024, October 22). *Evidently unlawful, yet difficult to evidence: M.A. and Z.R. v. Cyprus advances Strasbourg's case law on pushbacks* (I. Kienzle & J. Kießling). <https://strasbourgobservers.com/2024/10/22/evidently-unlawful-yet-difficult-to-evidence-m-a-and-z-r-v-cyprus-advances-strasbourgs-case-law-on-pushbacks/#:~:text=suspensive%20effect,126>

The Guardian. (2024, October 11). *ECHR ruling for Cyprus asylum seekers may embolden refugees in buffer zone* (H. Smith). <https://www.theguardian.com/world/2024/oct/11/echr-ruling-for-cyprus-asylum-seekers-may-embolden-refugees-in-buffer-zone#:~:text=The%20Strasbourg%20court%20found%20that,their%20asylum%20claims%20were%20processed>

UNHCR Cyprus. (2025, 19 Μαρτίου). *UNHCR concerned about reported pushbacks after Cyprus migrant boat disaster*. Ανακοίνωση Έπατης Αρμοστείας (ανακτήθηκε μέσω In-Cyprus).

United States Department of State. (2021). *Cyprus 2020 Human Rights Report*. (Αναφορά επαναπροωθήσεων στη σελ. 13).

<https://www.state.gov/reports/2020-country-reports-on-human-rights-practices/cyprus/>

Ανδριοπούλου, Σ. (2015). *Προστασία προσφύγων και επαναπροωθήσεις: Θεωρητικές και νομικές διαστάσεις*. [Χωρίς ηλεκτρονική διάθεση]

ΕΔΔΑ – Hirsi Jamaa κ.ά. κατά Ιταλίας (αρ. 27765/09), απόφ. 23/02/2012 (Μεγ. Επιμελ.). Τομέας: pushbacks στη θάλασσα. Παραβίαση άρθρων 3, 4 Πρωτ.4 και 13 ΕΣΔΑ. (HUDOC) (Ιταλία ένοχη για επαναπροώθηση μεταναστών στη Λιβύη χωρίς εξέταση ασύλου).

ΕΔΔΑ – M.A. and Z.R. κατά Κύπρου (αρ. 39090/20), απόφ. 08/10/2024. Τομέας: θαλάσσια επαναπροώθηση από Κύπρο σε Λίβανο. Παραβίαση άρθρων 3 (διπλή), 4 Πρωτ.4, 13 ΕΣΔΑ. (HUDOC) (Κύπρος καταδικάστηκε για παράνομη απώθηση Σύρων αιτούντων άσυλο – πρώτη σχετική απόφαση για κυπριακό pushback).

ΕΔΔΑ – M.K. κ.ά. κατά Πολωνίας (αρ. 40503/17 κ.α.), απόφ. 23/07/2020. Τομέας: άρνηση αποδοχής αιτήσεων ασύλου στα σύνορα Πολωνίας–Λευκορωσίας. Παραβίαση άρθρων 3, 4 Πρωτ.4, 13, 34 ΕΣΔΑ. (HUDOC) (Συστηματική μη καταγραφή αιτημάτων ασύλου = συλλογική απέλαση και απάνθρωπη μεταχείριση).

ΕΔΔΑ – M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας (αρ. 30696/09), απόφ. 21/01/2011 (Μεγ. Επιμελ.). Τομέας: μεταφορά αιτούντος άσυλο (Δουβλίνο). Παραβίαση άρθρων 3 και 13 ΕΣΔΑ και από τα δύο κράτη. (HUDOC) (Απάνθρωπες συνθήκες για αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα, ευθύνη και του μεταφέροντος κράτους).

ΕΔΔΑ – N.D. και N.T. κατά Ισπανίας (αρ. 8675/15 & 8697/15), απόφ. 13/02/2020 (Μεγ. Επιμελ.). Τομέας: pushbacks σε χερσαία σύνορα (Μελίγια). Έκρινε μη παραβίαση άρθρου 4 Πρωτ.4 λόγω “ίδιας υπαιτιότητας” των προσφευγόντων. (HUDOC) (Εισήγαγε κριτήριο νόμιμων οδών εισόδου για απαγόρευση συλλογικής απέλασης – επίμαχο προηγούμενο).

ΕΔΔΑ – Sharifi κ.ά. κατά Ιταλίας και Ελλάδας (αρ. 16643/09), απόφ. 21/10/2014. Τομέας: συνοριακές επαναπροωθήσεις μεταξύ κρατών-

μελών. Παραβίαση άρθρων 3, 4 Πρωτ.4, 13 ΕΣΔΑ από Ιταλία; παραβίαση 3, 13 και από Ελλάδα. (HUDOC Press) (Αυτόματη επιστροφή από Ιταλία → Ελλάδα παραβίασε απαγόρευση συλλογικών απελάσεων).

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες – ΕΣΠ (2024). «*Στα σύνορα της Ευρώπης: Επαναπροωθήσεις υπό καθεστώς ατιμωρησίας*», έκθεση Νοεμ. 2024. (Αναλυτική μελέτη για τις επαναπροωθήσεις σε Ελλάδα και ΕΕ, νομικό πλαίσιο και μονογραφία υποθέσεων. Περιέχει και ελληνική απόδοση άρθρων 33 Σύμβ. Γενεύης, 3 ΕΣΔΑ, αναφορά σε Χάρτη ΕΕ κ.ά.). https://gcr.gr/wp-content/uploads/GR-2024-GCR_Pushback-Report.pdf#:~:text=20%20%CE%A3%CF%85%CE%B3%CE%BA%CE%B5%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B1%2C%20%CF%83%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%B1%20%CE%BC%CE%B5%20%CF%84%CE%BF,%CF%84%CE%B7%20%CF%87%CE%BF%CF%81%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ). (2021). *Στα σύνορα της Ευρώπης: Επαναπροωθήσεις υπό καθεστώς ατιμωρησίας*. Αθήνα: ΕΣΠ. https://gcr.gr/wp-content/uploads/GR-2024-GCR_Pushback-Report.pdf#:~:text=%CE%A3%CE%A4%CE%91%20%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%9F%CE%A1%CE%91%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%95%CE%A5%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%97%CE%A3%3A%20%CE%95%CE%A0%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A9%CE%98%CE%97%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3,gr%2Fel

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1950) και Πρωτόκολλο Αρ.4 (1963). Council of Europe, Ρώμη. (Επίσημο κείμενο) (Άρθρα 3 & 4§4 ΕΣΔΑ: Απαγόρευση βασανιστηρίων και συλλογικών απελάσεων).

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). (2012). *Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας*, αριθ. προσφ. 27765/09, απόφαση της 23.2.2012 (Ολομέλεια).

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). (2014). *Sharifi και λοιποί κατά Ιταλίας και Ελλάδας*, αριθ. προσφ. 16643/09, απόφαση της 21.10.2014.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). (2020). *Μ.Κ. κατά Ελλάδας*, αριθ. προσφ. 43654/20, Διάταξη προσωρινών μέτρων της 5.10.2020.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). (2020). *N.D. και N.T. κατά Ισπανίας*, αριθ. προσφ. 8675/15 και 8697/15, απόφαση της 13.2.2020 (Μ.Ε.).

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). (2024). *M.A. και Z.R. κατά Κύπρου*, αριθ. προσφ. 39090/20, απόφαση της 8.10.2024.

Κανονισμός (ΕΚ) 866/2004 (Κανονισμός Πράσινης Γραμμής) του Συμβουλίου (29 Απριλίου 2004). «Σχετικά με το καθεστώς διέλευσης προσώπων κ.λπ. διαμέσου της γραμμής μεταξύ των περιοχών της Κυπριακής Δημοκρατίας». ΕΕ L161/128. (Κείμενο) (Άρθρο 2: έλεγχος διέλευσης προσώπων · Άρθρο 4: πρόληψη παράνομης μετανάστευσης).

Κίνηση για Ισότητα, Στήριξη και Αντιρατσισμό (KISA). (2024, 18 Οκτωβρίου). *Επίτροπος Διοίκησης: Από την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο ξέπλυμα της κρατικής αсуδοσίας* (Δελτίο Τύπου). <https://kisa.org.cy/επίτροπος-διοίκησης-από-την-προστασί/>.

Κίνηση για Ισότητα, Στήριξη και Αντιρατσισμό (KISA). (2024, 8 Οκτωβρίου). *Κόλαφος ΕΔΑΔ για τις επαναπροωθήσεις της Κύπρου στον Λίβανο* (Δελτίο Τύπου). <https://kisa.org.cy/category/press-releases/>.

ΚΙΣΑ (2024). «Κόλαφος ΕΔΑΔ για τις επαναπροωθήσεις της Κύπρου στον Λίβανο», 8 Οκτ. 2024. (Δελτίο Τύπου – Παρουσίαση απόφασης Μ.Α. κατά Κύπρου, συμμετοχή ΚΙΣΑ ως τρίτου μέρους. Αναλύει παραβιάσεις ΕΣΔΑ από κυπριακές επαναπροωθήσεις). <https://kisa.org.cy/%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%82-%CE%B5%CE%B4%CE%B1%CE%B4-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%89%CE%B8%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/#:~:text=%CE%AD%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%BF%20%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%BF%20,%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%89%CE%B8%CE%AE%CF%83%CE%BF%CF%85%CE%BD%20%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AC%20%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B1>

Νομοθεσία ΕΕ: Οδηγία 2013/32/ΕΕ (Διαδικασίες Ασύλου); Κανονισμός (ΕΕ) 2016/399 (Κώδικας Συνόρων Σένγκεν) – ιδίως άρθρο 4(ενωσιακό δίκαιο & θεμελιώδη δικαιώματα στα σύνορα).

Οδηγία 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (16 Δεκεμβρίου 2008). «Κοινά πρότυπα και διαδικασίες στα κράτη μέλη για

την επιστροφή παρانونώς διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών». ΕΕ L348/98. (Κείμενο) (Άρθρο 5: σεβασμός αρχής μη επαναπροώθησης, ατομική εξέταση · Άρθρα 12-14: διαδικαστικές εγγυήσεις & ένδικα μέσα).

Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρ. Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (26 Ιουνίου 2013). «Διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση καθεστώτος διεθνούς προστασίας» (recast). ΕΕ L180/60. (Κείμενο) (Άρθρο 6: πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου · Άρθρο 9: δικαίωμα παραμονής μέχρι απόφασης · Άρθρα 35-38: ασφαλής χώρα ασύλου/τρίτη χώρα).

Παρασκευάς, Κ. (2024, 28 Απριλίου). «Η Κύπρος έχει κάνει “pushbacks”». Πολίτης. <https://www.politis.com.cy/politis-news/cyprus/780450/dr-kostas-paraskeva-i-kypros-echei-kanei-pushbacks>

Πολίτης (Newsroom). (2024, 11 Οκτωβρίου). Πολιτικό και νομικό χαστούκι στην ΚΔ από ΕΔΔΑ για *push backs*. Πολίτης. <https://politis.com.cy/> (αρχείο ειδήσεων).

Πολίτης (Λουκιανός Λυρίτσας). (2020, 8 Σεπτεμβρίου). Επαναπροωθήσεις προσφύγων στην Κύπρο. Πολίτης / Deutsche Welle. <https://www.politis.com.cy/politis-news/deutsche-welle/388977/epanaproothiseis-prosfygon-stin-kypro>.

Σύμβαση περί του Καθεστώτος των Προσφύγων (Σύμβαση της Γενεύης, 1951) και Πρωτόκολλο Νέας Υόρκης (1967). Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. (Κείμενο) (Άρθρο 33: Αρχή μη επαναπροώθησης).

Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. (2023). *UNHCR alarmed about the plight of those trying to access asylum in Cyprus*. Ανακοίνωση 3 Αυγούστου 2023 (τονίζονται οι αρχές μη επαναπροώθησης).

Υπουργείο Εσωτερικών Κυπριακής Δημοκρατίας. (2023). *Country Factsheet: Cyprus 2023*. (Περιγραφή μέτρων ελέγχου Πράσινης Γραμμής και μείωσης ροών).

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (2000/2012). Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, C 326/391. (Κείμενο) (Άρθρο 18: Δικαίωμα ασύλου · Άρθρο 19: Προστασία από απομάκρυνση, απαγόρευση συλλογικών απελάσεων).